

“Notre lutte fut de larmes,
de feu et de sang,
nous en sommes fiers
jusq'au plus profond de nous-mêmes,
car ce fut une lutte noble et juste,
indispenseable pour mettre fin a
l'humiliant esclavage imposé par la force”

Patrice Lumumba¹

“Cada pueblo su tartufería propia, y la denomina sus virtudes”

Nietzsche. Más allá del bien y del Mal²

1 Discurs el dia de la independència de la República Democràtica del Congo, 30 de Juny del 1960

2 Nietzsche, Friedrich. *Más allá del bien y del mal*. p. 251

1 - Introducció de l'estudi comparatiu d'Algèria i Líbia

1.1 – -Mapa d'Algèria i Líbia. Magrib³

1.2 – Origen i fonament del treball

El moviment de la Primavera Àrab em va cridar l'atenció com ho va fer a gran part de la joventut de la meua generació. Recordo que em va fer parlar de política més que mai i hi mostrava un interès periòdic. Recordo també, que aquests fets succeïen en un Mediterrani ja mogut i pertorbat per una crisi europea asfixiant, pel crònic conflicte d'Israel en terra palestina i després d'una dècada vivint les conseqüències de la guerra declarada al terrorisme ... Pensant-ho bé, i a nivell general, no ha canviat pas gaire la situació en el *mare nostrum* en els darrers tres, quatre anys.

Del que sí vaig ser conscient llavors és que l'aixecament d'un contingent de persones unides al crit de *dégage!* farts d'una vida dependent, precària i de drets limitats, molts d'ells i elles disposats/des a deixar-hi la vida per la causa, va permetre foragitar alguns dels règims dictatorials i militars opressius assentats des de fa dècades. Les revoltes àrabs en els països del nord d'Àfrica van focalitzar unes zones de tensió latent i van permetre entreveure realitats culturals oprimides que necessiten afirmar-se. Els crits i les manifestacions colèriques pels carrers del Caire, Alger, Trípoli o Rabat van ser rebudes en imatges immediates a cada racó del món amb la utilització de les noves tecnologies, i en certs països van reeixir l'objectiu de foragitar el cap d'Estat; com és el cas de Tunísia i Egipte, o també Líbia, després de la guerra quasi sense imatges de l'OTAN i la seva tecnologia punta militar. Altres països que van viure l'ocupació de les places i on hi bullia l'esperit de lluita, com Algèria, Marroc o el Iemen, no van arribar al mateix desenllaç i des de llavors han mantingut la mateixa estructura del poder, això sí, tots i cada un d'ells ha hagut de cedir espais de llibertat i en drets que

³ Mapa: www.mondialisation.ca

comencen a perforar i esquerdar vells i monolítics sistemes polítics.

Aquesta victòria popular és una demostració d'interactivitat i de conjunció entre humans que serveix de referent per moltes lluites dignes i experimentals d'arreu del món. L'aire del temps és de canviaments i ja colpeix de nou l'hemisferi nord. Els països occidentals que amb la bandera de la “democràcia” continuen fent la guerra al terrorisme, que han colonitzat i ara neo-colonialitzen velles regions conegudes, al mateix temps que redueixen la vida al ritme del mercat, perceben sota la faldilla una opinió que s'exprimeix i diu Prou! a aquest sistema capitalista neo-liberal sens escrúpols, que és concebut per servir les corporacions, les multinacionals i els grans organismes supra-nacionals, que no fa el bé i destrueix tota coherència social i comunitària.

A nivell econòmic-polític la nostra època serà recordada per la mundialització del mercat promoguda fonamentalment per l'influència dels EUA, la potència hegemònica de la fi del segle XX que avui en dia observa amb recel l'aparició d'una xarxa de relacions Sud-Sud amb els països BRICS (Brasil, Rússia, Índia, Xina i Sud Àfrica) al capdavant. En aquest joc de capitalistes el Magrib té un pes significatiu. Mentre, el capitalisme financer no pot deixar de viure la “modernitat”, i explotar aquests territoris rics en recursos naturals: gas, petroli, fosfats, manganès ... i de voler controlar la seva posició geoestratègica primordial, la societat magrebina viu sota règims militars forts i amb una societat atemorida per grups islamistes radicals wahhabites, minoritaris però en lluita constant i en augment d'adeptes a la regió. El joc de les potències occidentals ha estat ambigu fins ara. Ha arribat a donar suport amb armament i coratge a grups que volen imposar la teocràcia usant el terror com a arma, al mateix temps que per l'altra banda, els combat amb drons i míssils “intel·ligents” justificant-se davant la premsa. La Síria d'avui en dia, seria un exemple específic, obscur i de doble sentit polític que confirma la confusió dels temps que ens ha tocat viure.

El Magrib, com espai geogràfic i idea política, es troba davant per davant de l'Estat Espanyol i la connexió entre les dues costes és evident i diria més, necessària per fer front a la realitat d'un món canviant, imprevisible i malauradament sovint massa hostil. El Mediterrani, més que cohesionar ritmes de vida, cultures i establir relacions fructíferes multiculturals actua amb freqüència com una escissió cultural, política i religiosa que en termes prepotents els teòrics liberals defineixen com el “xoc de civilitzacions”.

La inclinació de fer el treball sobre Algèria i Líbia és degut a l'interès personal d'aprendre un xic més sobre els països que banyen el Mediterrani, i en especial atenció, els països del continent africà.

La desconeixença tot i la proximitat del Magrib han encuriósit la meua recerca, que he intentat que fos la més acurada i respectuosa possible amb la diversitat cultural i política establerta.

L'estudi té la voluntat de traçar camins de similituds i diferències entre dos Estats-Nació del Magrib actual, admetent d'inici la unitat política i cultural de la regió i fent un anàlisi de les particularitats de cada zona.

Algèria i Líbia són dos països fronterers que tenen en comú una situació geogràfica similar: al nord, l'obertura al Mediterrani i al sud la immensitat del desert del Sàhara. Aquests elements geogràfics suposen una estructura de poblament inicial similar on hi apareixen ciutats florescents d'intercanvis comercials al Mediterrani, pobles agrícoles a les muntanyes i amb la presència de tribus nòmades amb campaments que viuen de les caravanes que travessen el desert i connecten amb el Sahel.

En aquest treball, pretenc resseguir la història política i econòmica d'Algèria i Líbia en la seva contemporaneïtat i per fer aquest anàlisi, a la primera part del treball examino l'espai geogràfic d'estudi amb la intenció de traçar una línia conscientment poc incisiva que recull des de la prehistòria fins al període d'influència otomana. Aquesta primera part s'hi analitzen les particularitats territorials, les riqueses naturals i culturals, com el particular modus vivendi i religió de les societats locals fins a l'inici del segle XIX. És evident que la contemporaneïtat del Magrib no pot ser compresa sense el rol de les tribus “... *toute tentative d'analyse de l'histoire politique du Maghreb pré-colonial met obligatoirement en lumière le rôle essentiel des tribus*”⁴. Els estudis de funcionament de la tribu i la seva relació amb altres poders polítics del Magrib mereixen una atenció especial, essent plenament amesurat que la diversitat dels estudis i la profunditat de la temàtica tribal difícilment és abastable en aquest treball.

L'anàlisi del funcionament tribal no només permet fer un estudi més pròxim a la realitat d'Algèria i Líbia en la seva curta història, sinó que veient els fets ocorreguts a l'Afganistan i a l'Iraq a l'inici d'aquest segon mil·lenni, l'interès temàtic del sistema tribu pren magnitud. En el món global i en les polítiques geo-estratègiques es qüestiona de com incloure i comprendre aquests sistemes dins el quadre dels Estats contemporanis post-colonials. El sistema de les tribus s'inscriu dins la Història de llarga durada ja que els seus membres es reconeixien “de sempre” pertanyents a aquestes identitats i tot i el desmantellament viscut al llarg del període colonial i post-colonial, encara avui, es presenten amb un pes pronunciat i específic que modelen les relacions humanes en moltes regions del planeta.

L'estudi de cada nació-Estat, Algèria i Líbia, com a entitat política pròpia serà analitzada en una segona part del treball. L'estudi d'Algèria concentra en diversos apartats la colonització francesa i la constitució jurídica de la colònia. S'investiga les diferents corrents historiogràfiques de la guerra cruel que va posar fi a la presència francesa a Algèria, les lluites internes i els anys inicials del FLN al poder, ja amb la independència i sota diferents caps polítics. La desastrosa guerra civil i terrorista dels anys '90 marca un punt important d'inflexió en la història d'Algèria i permet dibuixar un fil conductor cap a la situació actual del país, i de pas, enllaçar amb el naixement dels grups terroristes islàmics del Magrib. En aquests últims apartats s'observarà l'evolució macro-econòmica i política d'Algèria fins als nostres dies, i les conseqüències d'un país en guerra quasi permanent.

4 Ben Hounet, Yazid. *L'Algérie des tribus*. Harmattan. p.28

En el cas de Líbia, l'esquema proposat en aquest estudi comença per la cruenta colonització italiana fins la descolonització i la creació del Regne Unificat de Líbia, emfatitzant la resistència local al llarg dels períodes. S'analitza el procés de la constitució nacional al voltant de la figura política de Gaddafi i de com ha embolcallat el país dins la seva cúpula dirigent traçant aliances amb les diverses tribus que componen el territori de Líbia. L'estudi recull els canviaments macro-econòmics del país des de la seva independència i finalment, l'últim apartat ve dedicat a la guerra de l'OTAN i l'aparició de la CNT. En aquest cas, fent un recull periodístic de diverses tendències per extreure una visió fidedigne de la realitat.

El treball conclou amb un anàlisi comparatiu entre les dues nacions fent un esguard a l'actualitat després de la Primavera Àrab i l'augment de l'islamisme radical al Magrib. Algèria s'aferra a una estabilitat política trista, forçada i immobiliària mentre que la població de Líbia viu una guerra civil que ha desmembrat la idea mateixa d'Estat. Com s'ha arribat a aquesta situació? Quines són les polítiques de futur?

L'interès d'aquell 2011 cap als països del nord d'Àfrica no ha deixat de créixer dins meu i la voluntat d'aquest treball respon a un interès personal que vull el més acurat possible.

2 – El Magrib fins el segle XIX. En quin món ens submergim?

2.1 - Geografia i identitat tribal

Aquest treball proposa submergir el lector en una regió ja reconeguda i habitable des de les primeres cultures humanes que poblaven un fèrtil i verd Sàhara. Era la fi de l'era glacial i ja s'evidencia l'inici d'un neolític pròsper, on es comença a conrear i a dominar la natura a través de l'agricultura. Alguns prehistòrics remunten els orígens dels paleoberbers a Europa, que creuant l'Estret de Gibraltar ocuparen el Nord d'Àfrica, d'altres que provenien de Líbia ... Potser ja formaven part d'aquell espai.⁵ Cap al 4000 aC, en plena revolució Neolítica, una desertització inevitable, provocada molt probablement per la variació de l'eix de la terra que va desviar els vents monsons cap al sud i va reduir substancialment la pluja a la zona nord, pertorba aquesta abundància de cultiu deturant així la proliferació de cultures riques i imaginatives al Magrib, que es veuen obligades a adaptar-se a la nova climatologia.⁶

En el període Subpluvial del Neolític (8000-4000 aC) són les pintures, com les trobades enmig d'un paisatge lunar a Tassili n'Ajjer,⁷ les que forneixen el registre més complet d'una cultura prehistòrica africana. Diverses poblacions pastorals i nòmades van deixar pintures abundants sobre la vida dels animals salvatges que els rodejaven i dels ja domesticats. S'hi representen escenes quotidianes i es figuren els rituals que els unia: un món ple de simbologies d'una cultura dotada de ceràmica, complexa i diversa.

El que anomenem Magrib ocupa el nord d'Àfrica, des de les ribes de l'Atlàntic als confins de la Cirenaica amb Egipte. Limita al nord banyant-se al Mediterrani i la frontera natural al sud, situades enmig de *no man's land*, es defineix pel clima desèrtic del Sàhara. Aquest clima abraça la majoria de la regió i és amb ell que hi cohabiten les cultures nòmades i semi-nòmades locals que amb els segles han sabut reconèixer l'espai i adaptar-s'hi gràcies a una coneixença precisa dels astres i de les espècies de plantes i animals.

Al desert, aquests primers Berbers (Bàrbars⁸, denominació romana per a tots aquells pobles que no estaven sota el seu control) construïran la seva cultura a les terres de l'interior mentre que a les regions costeres, les migracions i els contactes exteriors fragmentaran una sèrie de grups particulars que connecten entre si. Precisament a la regió del centre-nord d'Àfrica (on avui hi trobem Algèria, Tunísia i Líbia) hi apareixen organitzacions socials i civilitzacions pròsperes i de caràcter propi.

El Magrib es troba situat a l'encreuament de les grans vies comercials entre l'Orient Mitjà, l'Europa Mediterrània i l'Àfrica subsahariana i esdevé, propi de la virtut de la seva posició geogràfica, favorable als intercanvis. El contrast territorial és evident, una terra de pas i moltes grans zones desèrtiques, on els oasis són l'única esperança per sobreviure.

5 Camps, Gabriel. *Les bérberes. Mémoire et identité*. p. 18

6 Classe magistral Prehistòria. Narcís Soler. (2011)

7 Tassili n'Ajjer: www.whc.unesco.org

8 "Estranger" en la cultura clàssica.

L'amalgama de pobles del nord d'Àfrica va fer nèixer una població nativa diferent de cultura Masaesyle, Chaouis i Massyle, que es distingeixen principalment pels seus atributs ètnics-culturals i lingüístics. Molt sovint han estat eclipsats pels imperis, ignorats i marginats en els relats històrics. Cronistes romans, grecs, bizantins i àrabs musulmans descriuen aquest societat com bàrbars enemics, nòmades problemàtics, camperols ignorants o com un poble ocult i particular que viurà, tanmateix grans moments d'esplendor. Els berbers han jugat i juguen un paper primordial en la història de la regió.

Encara avui es comptabilitzen entre 30 a 40 milions de parlants de llengües berbers a l'Àfrica, principalment concentrats al Marroc, Algèria, i en menor mesura a Mali, Níger i Líbia, i en petites comunitats, a Egipte i a Burkina Faso. Aquestes llengües berbers provenen de la família lingüística Afro-asiàtica i el nom genèric més freqüent per englobar-les és la llengua Tamazight.⁹

2.2 - Contacte amb els pobles del Mediterrani, del segle II aC al VII dC. Debat historiogràfic:

Abdallah Laroui - Ernst Renan

El Magrib és un territori lligat per Història a Occident a través del món Mediterrani. El mateix nom de Líbia és una denominació grega que designava tot el continent africà conegut fins llavors.¹⁰ Les majors cultures presents al Magrib central serien els anomenats Libis pels grecs, que ocupaven la regió de la Cirenaica i el poble Númida, compost per una riques i pròsperes cultures que poblaven les costes d'Algèria i de Tunísia.

Un esguard en un mapa del Mediterrani dels segles III i II aC veiem que al territori de l'actual Tunísia i de tot l'oest del golf de Sidra hi neixen les primeres ciutats importants de la regió; al voltant del 1250 aC arriben els fenicis i funden Hipona i Útica, i el 864 aC es funda Cartago, i més endavant Clypea. A les muntanyes de l'interior hi neix Zama Regia, i a Numídia (costa nord algeriana), hi creix Siga i l'assentament de Cirta, aquest prop de les muntanyes de l'Aurès.

En aquell Mediterrani d'efervescència comercial els Númides i Libis jugaven un rol important com ho feien els Bastetanis, Edatanis i Ilergetes a la península Ibèrica i els Ebusus a Menorca. Es relacionaven amb els enclavaments de Lilibeo i Siracusa, a Sicília, i més al nord, la cultura Etrusca aviat serà coneguda. Cap al sud, els grups culturals Amazigh, Touareg i Mozabita freqüentaven la cultura Saharauí-nilòtica: *“C'est le Maghreb méditerranéen qui entre dans l'histoire au cours des trois dernier millénaires avant Jésuschrist: une société s'y développe, comparable dans ses traits essentielles à celles qu'on trouvait au bord de la Méditerranée”*¹¹

Segons els escrits d'Heròdot del segle V aC els Númides eren aliats amb els Cartaginesos i realitzaven intercanvis comercials entre ells, sobretot de vi i oli.¹² Les primeres cultures que habiten en aquell Sàhara poc poblat, mantenien relacions més o menys amistoses amb pobles veïns. Els lligams entre el sud d'Europa i el

9 Tamazight: www.centredechercheberbere.fr

10 Líbia: “lloc àrid sense pluja”. Mubaret, M. *Sull'etimologia storica di Libia*. p. 100

11 Laroui, Abdallah. *L'histoire du Maghreb*. p.60

12 Thomas, Guillaume. Raynal, François. *Histoire universelle, depuis le commencement du monde jusqu'à present*. Ebook. p.361-387.

nord de l'Àfrica han estat una constant ja des de temps antics i exemples de la romanització en són les ruïnes que s'erigeixen a les ribes del Mediterrani pel delit dels ulls de qualsevol arqueòleg.¹³ Amb la destrucció romana de Cartago després de la Tercera Guerra Púnica el 146 aC comença l'ocupació militar del territori i s'inicia la construcció de les prestigioses ciutats romanes, que s'aixequen al llarg de la costa nord africana. En són testimonis les ruïnes de Djemila, Timgad, Bulla Regia, Sabratha o Leptis Magna.¹⁴

Després dels romans el Magrib central veu atracar, instal·lar i penetrar terres endins Fenicis, Bizantins, Vandals, Àrabs Omeies, Castellans, Turcs, recentment Francesos, Italians i Anglesos i actualment els cascos blaus de l'OTAN i els *imamah* dels grups islamistes wahhabites.

Tot i l'ocupació constant i els lligams est-oest i nord-sud del Magrib, una majoria d'autòctons es continuaran considerant homes lliures; és a dir, Imazighen, i encarnats en les tribus Amazigh, Mozabites, Cabils o Chaouis.

La romanització dels territoris no va ser plenament efectiva a causa de la resistència constant de la població local. Es crea una mena de resistència organitzada de caràcter propi que contesta la romanització.¹⁵ Aquestes poblacions Berbers varen mantenir la seva estructura i administració pròpia malgrat les diverses invasions estrangeres.

Amb la proliferació de l'església cristiana a partir del segle III dC, podem parlar de lligams d'identitat i pertinença a sistemes culturals i tribals forts que han arrelat fora dels *limes* (límits) de l'Imperi Romà i que s'adhereixen al cristianisme com a forma de resistència i de valors nous, amb figures destacables com un dels quatre pares de l'església occidental, Agustí d'Hippona.¹⁶

La història d'aquest període antic es troba dins el quadre colonitzador i ens la teixeixen navegants, mercaders i militars que poblaven les florents terres de les ribes del Mediterrani. Les làmines narren les revoltes que sagnen la regió i els papirs ens descriuen l'efervescència del comerç, amb la ja oberta connexió Mediterrani-Sàhara de les rutes tram-saharianes. És una història on es glorifica la conquesta, i on apareixen poderosos administradors servits per esclaus, artesans i les seves dones. Per saber sobre el coneixement de les tribus de Masmuda o Massyle, grups culturals pròpiament berbers, l'historiador ha de refiar-se de l'ull exterior de la literatura grecollatina. Abdallah Laroui ens situa les cultures locals de la zona del Magrib a l'ombra d'aquesta història:

“L'habitant autoctone, on le devine sur le divan, sur les saltus ou payant l'aumône, on le sent cerné dans les Aurés ou refoulé au-delà des limes, mais on ne le voit jamais. Sans doute devons-nous nous estimer heureux

13 Camps. G. *Les traces d'un Âge du Bronze en Afrique du nord*. CIV 1960. p. 31-55

14 Ruïnes romanes nord d'Àfrica: www.historvius.com

15 Àfrica romana: Claude Lepelley, *Aspects de l'Afrique romaine. Les cités, la vie rurale, le Christianisme*, éditions Edipuglia, Bari, 2001.

16 Sola, Emilio. *Argelia, entre el desierto y el mar*. Ed. Mapfre. 1993. p. 147-153

qu'il ait subsisté l'ombre de sa présence".¹⁷

Més enllà dels estereotips occidentals que veuen tots els pobles berbers nòmades i errants, com els Tuareg i els Zenaga, també apareixen berbers que viuen del fruit de la terra a les muntanyes pròximes al Mediterrani (els cabils i els chaouis) i d'altres que habiten de forma sedentària al voltant dels oasis (a partir del s. XI, els mozabites).

Moltes de les poblacions berbers també es van oposar a la islamització segles més tard amb l'arribada de les tesis musulmanes sunnites (670 al 702 dC). Altres es varen mantenir resistents a les muntanyes de l'Aurès, on encara avui en dia apareix la problemàtica tribal de la Cabília amb la seva especificitat i lluita en favor de la cultura amazigh per aconseguir el reconeixement oficial distintiu de la seva cultura i la seva particularitat lingüística.¹⁸

Altrament, les tribus de l'actual Líbia, més pròximes a orient, presentaren menys resistència a l'assimilació islàmica, que es mostra decisiva en la formació d'una gran identitat magrebina. Els grups de parla i cultura berbers a Líbia seran minoritaris, i en la fins ara recent Líbia de Gaddafi, es trobaven marginats per la seva identitat.

La història aprofita d'aquesta particular geografia per donar prioritat a la lectura colonial que ha reiteradament negat una personalitat pròpia magribina.¹⁹

La historiografia "capovolta", com l'anomena Michele Brondino amb la figura d'Abdallah Laroui com artífex, contradiu la vella dita d'Ernst Renan que contempla la regió com; "*toujours prés a subire le domination étrangère, eternal nids de servants pour les vainqueurs qui se sont succédé siècle après siècle*".

Una visió històrica, la d'Ernst Renan que nega qualsevol creació pròpia de cultura magribina.²⁰

Per altra banda, la major part dels historiadors magribins consideren la conquesta àrab del segle VII i VIII invasions estrangeres que no es diferencien amb prou feines de les precedents. En cap cas consideren innovadora la resistència autòctona mostrada per les cultures locals i és a través d'aquesta resistència que llegeixen la història que permet capgirar la visió historiogràfica colonial i dóna valor al sistema tribal d'identitat.

La jove historiografia magribina, crescuda un cop forjada les independències després de la IIGM i amb la reconstrucció del Magrib, s'imposa com una voluntat de rellegir la pròpia història de la regió i de donar: "*le point de vue d'un Maghrébin sur l'histoire de sa patrie*".²¹

Abdallah Laroui té el mèrit de ser l'instigador de donar una visió de la història magribina vista des de l'interior, descolonitzada, que posa l'accent en la persistència i en la continuïtat del "sistema Magrib" que

17 Laroui, Abdallah. *L'histoire du Maghreb*. Cap. II p. 32-65 (T.P. annex 1)

18 Lubaki, Andoni. *La Kabília, tierra de los hombres (y las mujeres) libres*. Gara. www.naiz.eus

19 Posteguilla, Santiago. Universidad Jaime I. www.santiagoposteguillo.es

20 Citat a Brondino, Michele; Toumi, M. *Le Maghreb*. p.12

21 Laroui, Abdallah. *L'histoire du Magreb*. Introduction

extraordinàriament ha sobreviscut a totes les incursions estrangeres fins al dia d'avui.

2.3 – Arabisme i Islamització. Primavera dels imperis (s. VII al s. XVI)

Al voltant del segle VII, comença el que la historiografia del Vell Continent menciona com a cicle oriental de la història del Magrib; i coincideix amb l'inici del despertar de la consciència Berber. S'inicia un flux de relacions amb la regió del Llevant Mediterrani, el Màixriq àrab, i d'allà s'introdueix l'alcorà, que es consolida definitivament deixant una empremta essencial en la formació de la identitat magrebina.²²

Des del segle XI el Magrib comparteix una religió comuna: el sunnisme malikisme, que es caracteritza per la insistent recerca del principi de consens comunitari (*ijmà*) en els casos en què l'Alcorà no especifica un camí específic.

L'enfocament historiogràfic de les tesis d'Abdallah Laroui es basa en la resistència berber en tots els processos d'invasió, que acaben demostrant l'extrema lentitud de l'arabització i de la islamització en el propi Magrib. N'és un exemple el Kharigisme, que com vol demostrar l'autor, seria un exemple de consciència autòctona magribina i un filtre d'assimilació de les tesis morals del quadre ideològic musulmà.²³ Al segle VIII té lloc la revolta Kharigita reclamant una igualtat absoluta dels creients davant de Déu, amb una intransigència doctrinal i el refús del califat hereditari, que engloba importants regions berbers, sobretot del Marroc i Algèria, la zona de Nefoussa a Líbia, l'illa de Djerba a Tunísia i els voltants de Nouakchott a Mauritània, que s'organitzen i s'enfronten a l'autoritat musulmana.²⁴ Abdallah Laroui escriurà sobre aquest moviment: “*Es pot dir que a partir de llavors el Magrib ja ha conquerit la seva autonomia ... però aquesta vegada sota l'emblema del sisme islàmic*”²⁵

Una autonomia que portarà el Magrib a desenganxar-se de l'orient i com Michele Brondino afirma; “*alla presa di coscienza dei Maghrebini che crearon dinastie puramente autoctone senza l'auto degli Arabi*”²⁶

En el segle XI podem parlar d'una islamització quasi general del territori nord-africà (tot i que encara es mantenen resistències Kharigites a les zones muntanyoses de l'Aurès) i s'inicia la creació de les grans dinasties berbers que van poblar tota la costa nord-oest d'Àfrica, s'endinsava fins a Mali i el Senegal, i que es va expandir a tot el sud de la península ibèrica fins a la pèrdua de l'Al-Andalus el 1492. *La primavera dels imperis* com l'anomena l'historiador Abdallah Laroui.

Un berber, Tariq Ibn Ziyad (Taric el tuerto per la historiografia hispànica) fou el gran cap militar que va iniciar l'establiment musulmà al sud de la península ibèrica poblada pels Visigots el 711. El període de la Taifa s'acaba quan una dinastia Berber, els Almoravids van assentar-se al-Andalus en el segle XI. Segueix la dinastia dels Almohads (XII-XIII) en el qual els berbers mantenien un rol privilegiat dins l'ordre social.²⁷

22 Jurisprudència Islàmica: www.at-tawhid.net

23 Definit per M. Toumi, el Kharigisme: “*questa forma ideologica di fagocitazione reciproca appare come l'originalità essenziale dello sviluppo e della presenza arabo-musulmana in Africa del Nord*”

24 Balta, Paul. *Le grand Maghreb*. p. 14

25 Laroui, Abdallah. *L'histoire du Magreb*. p. 47

26 Brondino, Michele. *Il grande Maghreb: mito e realtà*. p. 30

27 Hachid, Malika. *Les premiers Berberes*. Cap. VI “Al-Andalus”

Abdallah Laroui estén fins al segle XIV el moment de gran auge i expansió berbers, on hi proliferen dinasties i pobles cultes arrelats a les tradicions i cultures berbers al nord-oest del continent africà i l'Al-Andalus.

2.4 – L'Imperi Otomà al nord d'Àfrica

La influència de l'Imperi Otomà es remunta el 1551 a les zones de la costa de l'actual Líbia i al territori actual d'Algèria el 1574.²⁸ Després de la caiguda de Granada, la mentalitat i els costums de la majoria dels magribins es regeixen per la influència de l'islam sunnita que es troba parcel·lat en múltiples escoles que es trossegan sota el domini Otomà. Tot i així, encara a les regions de la Cabília apareixen grups catòlics i kharigites i els jueus mantenen importants comunitats a les ciutats de la costa, que es multiplicaran amb l'expulsió generalitzada de la *Reconquista*.

En aquesta primera part del segle XVI apareix la lluita més forta d'ocupació. Els deys eren els governadors enviats per la Porta Sublim com a representants de l'Imperi Otomà. La seva real influència es limita a les zones portuàries i, per la seva banda els Berbers imposen la seva organització a la major part de les regions interiors i rurals. El 1550 els otomans comencen a conquerir les terres desèrtiques de l'interior i tramunten els altiplans i muntanyes del Magrib. Hasan Pacha fa de Tlemcen un centre militar i administratiu sota control turc i el seu successor, Salih Reis avançarà direcció el Sàhara, instal·lant l'exèrcit a Touggourt i Ouargla. El 1574 amb la conquesta de Tunis per part de Murad III, l'Imperi Otomà imposa la seva peculiar organització administrativa que sobretot té incidència a les ciutats de la costa.

Tanmateix, les incursions no afectaran i la zona interior que quedarà pràcticament regida per les tribus Amazigh, Cabil, Chaoui i Mozabite que ocupen el vast territori de les muntanyes interiors i de les grans planures desèrtiques del Sàhara.²⁹

El que actualment anomenem Algèria representava la regió més occidental de l'imperi Otomà al nord d'Àfrica ja que els Otomans xoquen amb la resistent població de Fes el 1553, i acaben per retirar-se. L'actual territori on avui hi trobem el Marroc no va estar mai sota la dominació de l'imperi Otomà. A Tunísia, en canvi, la conquesta no serà completada fins Hammudy Bey (1782-1814).

Els turcs en particular, no són gaire nombrosos al Magrib, i si al segle XVI les seves tropes contribueixen llargament a l'èxit de l'ocupació, el pes específic de Constantinoble no deixarà de reduir-se en profit dels autòctons i els nouvinguts expulsats de la península ibèrica per la *Reconquista* i que han trobat refugi dins el vast Imperi Otomà.

El Magrib és una regió oberta al comerç, capaç de treure profit del seu rol d'intermediari per uns i altres. Per exemple, el mercat d'esclaus ha existit a la regió des de l'antiguitat amb una connexió pròspera entre el nord i sud mediterrani. Les ciutats de la costa del nord d'Àfrica són recordades pels romans pel seus mercats d'esclaus, i aquest pròsper comerç travessa tota l'època medieval, moderna i s'estén sota la influència de l'imperi Otomà, on els àrabs esdevenen els intermediaris principals del tràfic humà. Les rutes trans-

28 Libya in Ottoman time. www.youtube.com

29 Turnbull, Stephen. *The Ottoman empire 1326-1699*, p.265

saharianes que transportaven els esclaus de Timbuctú, de la Costa dels Esclaus al Golf de Benín o de Zanzíbar i connectaven amb les ciutats d'Alger, Tunis i Trípoli neix de la necessitat de tenir població servil en societats esclavistes de l'Àfrica pre-colonial, i posteriorment dins el món àrab i a Amèrica, on els europeus teixien un sistema d'explotació legitimat per la ideologia del menyspreu, altiu i arrogant. La pirateria àrab del Mediterrani alletava aquests sistema que s'allarga fins ben entrat el segle XIX.³⁰

En el segle XVII a Tunis, hi ha en tot i per tot el territori, quatre mil soldats de les tropes d'elit del règim, anomenats geníssers. En conseqüència, les províncies gaudeixen d'una àmplia autonomia i d'una quasi total independència. A Tunis, la dinastia dels Beys Husainides, exerceixen un poder quasi sense control del califa a partir del 1705 i a Alger el dey apareix quasi com un sobirà. Aquí i allà, ja no es paga el tribut a l'imperi, però això sí, s'envien refinats regals als sultans. Aquests sobirans magribins es mostren generosos amb la Porta Sublim, i a mesura que més ho són, menys obeeixen les ordres.

A la Tripolitana, més pròxima al centre de l'imperi, la ocupació de la regió per les tropes otomanes es converteix en annexió real i la submissió dels autòctons *beylerbey* és absoluta. Tot i així, el 1711, les tribus *Karamanli* s'auto proclamaran pachas a la Cirenaica. El 1835, l'imperi Otomà intenta reformar el seu imperi i les seves institucions i els territoris de l'actual Líbia tornaran a formar part del satèl·lit polític del soldà. Finalment, el 1911, Itàlia atacarà Líbia, un territori amb pocs soldats turcs per defensar-lo i serà la feroç resistència d'Enver Bey i la seva tribu a mantenir-se activa per resistir a la colonització.

En el segle XIX, quan França es va fer seva Alger, poc va poder fer el soldà, a part d'infamar l'annexió ja complida. Un xic més tard, en el moment de l'establiment del protectorat francès a Tunísia el 1881, no hi quedava més que una ficció mínima de sobirania otomana.

És difícil mesurar la importància de l'ocupació turca al Magrib.³¹ A nivell arquitectònic, en tot el Magrib apareixen monuments que demostren la filiació amb Constantinoble amb els emblemàtics minarets poligonals o cilíndrics de les mesquites de cúpula central, com les de Pêcheri a Alger, construïda el 1660 o la mesquita de Mahamed Bey el Mouradi a Tunis, completada el 1675. Tot i així els països nord-africans continuen lligats als minarets de pla quadrat heretat de les esglésies sirianes.

Segons l'expert en art islàmic, Jean Paul-Roux, l'Àfrica del Nord Otomana hauria seguit l'escola italiana Renaixentista i segons ell en són evidents les influències perceptibles en la decoració d'objectes manufacturats, armes i ceràmiques: “*La présence de celle-ci est flagrante tant dans l'architecture que dans la décoration, peut-être aussi dans une certaine manière de vivre et de penser. Avant d'être colonisée par elle, l'Afrique du Nord s'est ouverte à l'Europe*”.³²

La societat en el Magrib pre-colonial podria definir-se com un espai d'intersecció de tres esferes, segons

30 Davis, Robert. *British Slaves on the Barbary Coast*. www.bbc.co.uk

31 Kaddache, Mahfoud. *L'Algérie durant la période ottomane*. Cap. XII. Conclusion

32 Roux, Jean-Paul. *L'Afrique du Nord ottomane* www.clio.fr

Moncer Roussi.³³ Apareixen grups que imposaven i recollien impostos, hi havia aquells que els pagaven i uns altres que es negaven a fer-ho. En general, els habitants dels pobles i de les ciutats eren els més sotmesos al poder central turc, mentre que les poblacions nòmades i seminòmades de les muntanyes i el desert eren les que tenien més possibilitats de resistir-se al control administratiu. En aquest sentit aquests grups tenien una presència que com Antoni Segura afirma: “... el nomadismo y el tribalismo eran mucho más que un género de vida y no constituían sólo un estadio preciudadano: el tribalismo era una modalidad de organización política y una manera particular de relacionarse con el poder”.³⁴

La tribu es defineix com un lligam de parentiu ampli, d'origen real o imaginari que és reivindicat pels membres del grup que comparteixen una llengua, una cultura i un avantpassat en comú. La gestió del grup és patriarcal, els caps de família es reuneixen en assemblees de tribus o *djemâs* per prendre decisions que emmarquen la col·lectivitat. La figura del cap de la tribu és molt important. És ell que recull i personalitza els interessos generals dels caps de família i ho defensa en el sistema assembleari general amb altres tribus. Sota les tendes, protegits pel sol esclafant i les nits gelades, comercien, discuteixen quin camí prendre, dormen i mengen. Cada individu, home, dona i infant té un rol estipulat dins el sistema tribal.

Els grups tribals sota el control Otomà era essencialment rurals, pastorals i nòmades i molts concebien la vida en constant moviment. Un imaginari ben divers al nostre.

En aquesta complexa xarxa de relacions humanes, la ciutat tot i la fragilitat urbana del Magrib pre-colonial, jugava un paper central: a la ciutat s'hi troba la caserna militar, esdevé el centre d'intercanvis comercials de les caravanes que travessen el desert i la residència dels poders públics turcs. És l'espai de la cultura i l'educació, on hi cohabiten comerç i religió, i en fi, on es trobaven les bases polítiques del Magrib pre-colonial.³⁵ La societat es regia a través d'una estratificació marcada, distribuïda segons la seva procedència i ocupació, que marcaven uns particulars codis i protocols relacionals que perduren al llarg del període colonial i es mantenen fins a l'actualitat. L'estudi de J. Frémeux i D. Lefevre ens mostren estructures socials fortes; “*Tout s'organise selon une sorte d'emboîtement dont le modèle est familial, avec à la base la famille étendue, et un emboîtement successif en douars et tribus. La tribu elle-même se présente comme issue d'un ancêtre commun, d'où sa dénomination fréquente de “beni” ou “ouled”, “Aït” en berbère, littéralement, “fils” ou “enfants” de ...*”.

El sistema de control d'aquest imperi califal es basava en un control dels impostos més que no pas en una invasió mercantil, d'apropiació del treball o de colonització ferma i evident.

A nivell administratiu apareix la figura del *timariota*, el representant del soldà en el districte fiscal i el cabdill local, que s'encarrega de recaptar el cadastre; impostos de paga col·lectiva, i no a títol individual, que

33 Roussi, Moncer. *Population et société au Maghreb*. p. 28-34

34 Segura, Antoni. *El Magreb: del colonialismo al islamismo*. p. 85

35 Stambouli, A. Zghal. *Urban life in Pre-Colonial North Africa*. p. 20

36 Frémeaux, Jacques et Lefevre, Daniel. *Sociétés coloniales au Maghreb (1850-1950)*. p. 29

pagaven les comunitats. També, el sistema imposat per l'imperi Otomà afavoria la religió musulmana, ja que aquestes comunitats majoritàries pagaven una quantitat fixa en moneda i l'almoïna alcorànica, anomenada el quarantè. A més, les comunitats cristianes i hebraïques, havien de pagar el delme de captació personal i els tributs en moneda.³⁷

En aquest sentit, els estudis de Lucette Valensi, permeten distingir una distribució del Magrib pre-colonial en una sèrie de grups que constituïen una societat jerarquizada:

- 1- Els turcs i els seus descendents. Sedentaris que habiten a les ciutats. Representants de l'imperi Otomà. Controlaven els principals espais de l'administració i del govern. 10.000 en total, sumant les regències d'Algèria i Tunísia. Es diferenciaven per la llengua, pels costums, i tot i ser musulmans fan la seva particular pràctica religiosa entre ells.
- 2- Andalusís, expulsats d'Al-Andalus després de la conquesta de Granada. Es consideraven més nobles i refinats que les poblacions autòctones. Artesans i homes de llei a les ciutats, i al camp, es dedicaven a l'agricultura i a l'arboricultura.
- 3- Els negres i esclaus, empleats al servei domèstic.
- 4- Minoria jueva, molts descendents dels expulsats d'Al-Andalus. Tolerats, però no tenien plenes llibertats ni el mateix tracte que els Andalusís.
- 5- Esclaus del sud d'Europa, víctimes de les ràtzies dels pirates. Es calcula que prop d'un milió de persones havien estat agafades entre el 1650 i el 1830.
- 6- Àrabs i berbers, que constituïen la majoria de la població.³⁸

En el Magrib pre-colonial sorprèn que una població majoritària de magribins siguin governats per minories ètniques del Màixriq que no arribaven a representar més del 5% del total de la població. El grau d'influència del centre és petit en el conjunt social de l'època.

L'educació de l'islam sunnita és après a escoles alcoràniques i és considerada la religió superior. Hi havia llibertat de culte, però tot i així la cultura local berber i la llengua tamazight és menyspreada. El control de l'imperi otomà en el Magrib es mostra laxe i permissiu amb el tarannà de les tribus que el poblaven i permetia la relativa expressió de la diversitat local. Això explica força perquè algunes de les poblacions locals del Magrib s'orienten cap a l'orient i acaben considerant l'islam font de la vida i l'escola del paradís promès, perdent els seus orígens culturals.

La societat del Magrib pre-colonial té com a finalitat aconseguir l'autoconsum dels grups humans que la configuren. En essència apareix un món on l'individu no sobrepassava la tribu i el poblat originari. Es comparteixen afinitats religioses, de costum i hàbitat entre elles. Neixen famílies poderoses amb privilegis i riqueses que influeixen en l'organització social i de la propietat privada de la terra, l'anomenat *melk*, que podia ser objecte de cessió i de transmissió hereditària. El *melk* és habitual a les zones on hi predomina

37 Classe Magistral Història Moderna. Xavier Torres (2012)

38 Valensi, Lucette. *Le Maghreb avant la prise d'Alger (1730-1830)* p. 26-30

l'arboricultura i l'horticultura, en els monts de l'Aurès, a la planícies costeres i al voltant de les grans ciutats. Contràriament, el concepte *ar'ch* simbolitza l'apropiació tribal de la terra. Col·lectiva, inalienable i basada en un principi de solidaritat, que trobem en les grans extensions cerealístiques i pastorals de les planes interiors i dels altiplans de Constantine, Mascara, Tripolitana i Cirenaica. Algunes d'aquestes tribus, aprofitaven les terres riques per cultivar a la primavera i recol·lectar el fruit a l'estiu, i seguidament empenien les rutes desèrtiques i pastorals les altres èpoques de l'any, seguint un modus vivendi transhumà.³⁹

Finalment, en l'organització territorial pre-colonial, apareix una forma de propietat institucional, que ocupa unes terres i l'organitza diferentment a l'apropiació individual i tribal. Els poders centrals otomans controlaven terres amb grans latifundis, els *majzén*, que s'han d'afegir a les terres de la col·lectivitat islàmica. Com a característiques comunes, Antoni Segura, hi ressalta el baix nivell tecnològic i la relativa igualtat de distribució de les explotacions en els diferents nivells socials que es veu complementada per uns intercanvis rics i florescents entre regions.⁴⁰

Per concloure el retrat històric cal fer èmfasi en la importància de la pirateria en el Mediterrani a les costes d'Algèria, Tunísia i Líbia just abans de l'arribada francesa a costes algerianes (1830). Amb base i refugi a les ciutats d'Alger, Tunis o Saler els pirates acostumaven a fer ràtzies a les costes del Mediterrani occidental des del segle XVI, atemorint els pobles i fent-se famoses les batalles pel control del Mediterrani amb anglesos i francesos.

El poble aprèn a conèixer la seva identitat en el moment que sorgeix una consciència nacional. En el cas dels berbers, aquest aprenentatge s'ha forjat al llarg del desenvolupament de la seva consciència com a poble particular i dels diferents esdeveniments històrics recalcats fins ara. Per als invasors, els Berbers són societats confuses, i en diuen, pobles desarrelats. Aquesta imatge ve deguda a la deformació de la pròpia Història al llarg de l'ocupació greco-llatina i àrab-islàmica, on els locals pròpiament dits han estat privats de la seva veritable història.

En general, la manca de sentiments de nacionalisme en els pobles Berbers mostra una problemàtica que mereix estudis sociològics i antropològics. El nacionalisme berber recalca la necessitat de més *tawiza* o *twiza* (solidaritat) com a base de les relacions humanes. Des de la nit dels temps i en totes les regions Berbers constatem una absència total i una tossuda resistència a la submissió d'una autoritat central.

La geografia i el clima han traçat diverses mentalitats en el Magrib: una, lligada als ports i als intercanvis comercials a través del Mediterrani. Una altra ve dibuixada per l'aridesa i la immensitat del desert. La cosmovisió de la cultura nòmada ve intrínsecament marcada per la duresa del Sol i es regeix per un sistema de repartició de tasques. Es caracteritza pel moviment intrínsec per sobreviure entre les rutes desèrtiques que els avantpassats van marcar i que esdevenen introbables per un no-nat a la regió. Una tercera, i nova

39 Turner, Bryan. *Marx and the End of Orientalism*. Ebook. 2014 p.85

40 Segura i Mas, Antoni. *El Magreb: del colonialismo al islamismo*. p. 91

mentalitat in-crescendo, és la consumista dels joves que després del boom demogràfic dels anys 1980-1990 que poblen les ciutats de la costa del Magrib. Es troben connectats a internet i esdevenen participants actius de la *political war*.

3. Algèria

3.1 - Introducció

Si fem un esguard al Mediterrani, davant per davant, hi trobem la costa algeriana. Molt més a prop per distància que molts altres països, però Algèria encara se'ns presenta llunyana, opaca i poc comprensible. La República Democràtica Popular d'Algèria és el desè país més gran del món i l'Estat més gran d'Àfrica amb una superfície de 2.381.000 km², del qual un 90% és desert.⁴¹

La història algeriana ha estat i continua sent molt específica i particular, molt sovint dramàtica i emotiva que amaga sota la mateixa bandera una rica diversitat històrica, cultural i de memòria contestatària. Els algerians no viuen únicament en els oasis o en els pobles de muntanya, no passen el seu temps amb camells, a vendre dàtils o a conversar al voltant dels pous bevent te, sinó que de fet és un poble majoritàriament de ciutadans i Alger, esdevé una de les ciutats millor situades del món mediterrani.

El territori que actualment anomenem Algèria fou annexat per França el 24 de febrer del 1834 i des de llavors i fins el 1962, va formar part de les divisions administratives i institucionals de la metròpoli. Al llarg d'aquest període els diferents règims polítics de França no sols van mostrar poc interès en la comprensió de

⁴¹ Classificació i estadística comparativa entre països: www.worldatlas.com

l'àrea cultural del Magrib, sinó que van aplicar lleis de segregació racial que permetia el control social a la força. Els francesos es van presentar amb l'exèrcit i aquests, poc en sabien dels vincles inter-tribals de les societats del nord d'Àfrica, com també difícilment van ser capaços de captar els valors religiosos del sunnisme en la societat. La ocupació territorial i la conseqüent població colonial embolcalla la brutalitat més absurda d'una guerra politico-religiosa que no divergeix gaire de les guerres actuals ...

Després de 132 anys formant part de l'imperi Francès, el poble algerià n'estava fart de tant menyspreu i va aconseguir la independència el 5 de juliol de 1962 després d'una llarga, cruel i sagnant guerra. Hadja Ouendjeli, retirat de *l'éducation nationale* va viure la independència i defineix així el canviament viscut; “*De sous-hommes, nous avons réintégré l'humanité. D'indigènes au service exclusif du colon, nous sommes devenus les citoyens d'un État souverain*”.⁴²

La lluita per la independència venia de lluny i l'hem de situar en l'ideal dels processos revolucionaris i comunistes que florien a Europa a la dècada del 1920. Messali Hadj, un dels pensadors polítics algerians més influents d'abans de la independència i que promulgava un Magrib independent i unificat es trobava a França en aquell moment i fou ràpidament influenciat per les tesis marxistes. Va crear partits polítics, en un Magrib que començava a parlar de drets i a on Algèria ja hi traspuntaven organitzacions polítiques de conscienciació i de lluita civil, i les seves tesis i propostes eren escoltades sobretot entre els *sujets français* que malvivien a les barriades de les grans ciutats de la metròpolis. Algèria era França i França era Algèria, i per tant, el control colonial era ferri.

Moltes generacions d'àrabs, Cabils, Chaouis, Muzarets i Amazigh, malgrat no disposar de les mateixes llibertats, drets i privilegis que els ciutadans francesos, van ser cridats a files i van participar si us plau per força als conflictes bèl·lics defensant la causa francesa. A vegades, lluitant i atemorint la població d'altres colònies ... i fins a alliberar del nazisme la metròpoli que ja havia institucionalitzat i assimilat. Les massacres de Sétif, el 8 de maig del 1945 que coincideix amb la fi de la IIGM i la victòria aliada, són les últimes gotes que fan vessar el vas i marquen un punt d'inflexió per la població algeriana. La organització armada en lluita per la independència comença a actuar el 1954, i de llavors s'eixampla de la Casbah, al centre d'Alger, i d'aquí a Oran, i a Annaba i a l'Aurès ... i es prolonga a la metròpolis.

El procés de descolonització va generar guerres cruentes i de trista memòria, que encara remouen els esperits, tant del costat algerià com del francès, i com a conseqüència els arxius encara romanen inexplicablement tancats. La majoria d'arxius sobre Algèria no es poden consultar i a França, només una petita part és oberta a la recerca; per la resta de documents només es podran consultar a partir del ... 2075 !⁴³ Aquest hermetisme ens demostra fins a quin punt la veritat dels esdeveniments podria ser perillosa i explosiva tant d'un costat com de l'altre del Mediterrani.

42 Ouazani, Cherif. *Algèrie: qu'as-tu fait de ton indépendende?* www.jeuneafrique.com

43 Archives Nationales d'Outre Mer. www.anom.fr

L'evolució d'Algèria des de la seva independència ve marcada per mutacions considerables, ja sigui des d'un punt de vista econòmic, amb l'exponencial explotació i dependència del petroli i el gas que avui ja representa més del 50% d'ingressos del PIB, o a nivell demogràfic, ja que la població ha passat de 10 milions a més de 37 milions d'habitants en 50 anys, dada que segueix *in crescendo*.⁴⁴ Algèria és un país on avui en dia es comptabilitza que el 84% dels algerians i algerianes viuen a les ciutats, amb Alger prop dels 6 milions i mig d'habitants, afegint-hi l'àrea metropolitana.⁴⁵

La contemporaneïtat algeriana ve marcada per una guerra civil traumatitzant en la dècada dels '90 contra l'islamisme radical i ortodox wahhabita. La fi del conflicte és relatiu. En part la calma ve assegurada per la *concorde civile*, un pacte amb el diable que manté al poder el règim militar colpista amb la façana política del ja vell Abdelaziz Bouteflika. Des de l'11 de setembre ben considerat per l'Occident ... fins ara.

A dia d'avui Bouteflika apareix en imatges minvat de forces i amb dificultats per fer-se entendre en els discursos i tot i així, en les eleccions del 2014 ha estat elegit per quarta vegada consecutiva com a cap de l'Estat. Algèria, val a dir, viu una democràcia encara immadura i feble com denuncia l'oposició de govern.⁴⁶

El 2012, més del 80% dels 37 milions d'Algerians i Algerianes, tenien menys de 50 anys, dada que demostra que una gran part de la població no ha viscut pròpiament el procés d'independència, i tot i així, sorprèn que encara l'Algèria contemporània, s'aferri a un personatge heretat de l'origen de l'Estat del 1962, antiquat i obsolet que viu d'un passat d'ideals gloriosos en una terra rica d'hidrocarburs que malviu en l'era de la globalització.

3.2. La llarga colonització francesa d'Algèria (1830-1962)

3.2.1: Ocupació francesa i resistència local. Exèrcit, cens i migració (1830-1900)

La historiografia colonial agafa com a pretexte un conflicte diplomàtic de relativa poca importància per explicar la invasió francesa del 1830: Paris havia sol·licitat un crèdit al dei d'Alger i a un parell de comerciants de la comunitat jueva d'Argel per comprar blat per als soldats que lluitaven a la campanya de Napoleó a Egipte el 1798, durant el període del *Directoire*. Louis XVIII, el 1820 ja havia tornat parcialment aquest crèdit, però no la totalitat. És llavors que el dei d'Alger li reclama al cònsol francès el reemborsament de la part que faltava i el menysprea en audiència pública bufetejant-lo tres vegades amb el *chasse-mousche* (espanta mosques), que a l'època, el 1827, era un accessori de poder. A partir d'aquí es precipiten els esdeveniments fins acabar amb la presència colonial francesa al centre del Magrib.⁴⁷

Immediatament després de l'incident diplomàtic, França decreta un bloqueig que dura més de dos anys. Quan

44 Algeria: *Country Analysis Brief Overview*. www.eia.gov

45 Estadístiques: www.indexmundi.com

46 Boitiaux, Charlotte. *La "démocratie" en Algérie*. www.france24.com

47 Segura i Mas, Antoni. *El Magreb: del colonialismo al islamismo*. p. 107

es restableixen contactes, una delegació francesa va a veure el dei. No arriben a acords, i quan tornen als vaixells, aquests han estat bombardejats pels cossos armats d'Alger. Això provoca una ofensiva militar francesa amb un espectacular desplegament de 37.000 soldats el 14 de juny de 1830 a l'illa de Sidi-Ferruch que acaba amb la rendició de la ciutat d'Alger el 5 de juliol del mateix any. La reacció desproporcionada de Charles X i del seu ministre ultraconservador Jules de Polignac respon a interessos militars i comercials.⁴⁸ S'evidencia l'usura dels comerciants de Marsella a mantenir els privilegis comercials amb Bona (actual Annaba) i Lacalle i econòmicament interessa sotmetre Alger i els ports estratègics amb una voluntat de controlar el comerç mediterrani. De pas, l'acció militar limitava els atacs dels corsaris nord-africans que gaudien de la protecció de la regència d'Alger, el sultanat del Marroc i l'*eyalet* de la Tripolitana. A nivell social alguns d'aquests pirates s'havien enriquit i gaudien de poder utilitzant les ciutats costeres que els servien de port d'operacions i de refugi. Feia poc però, els corsaris havien patit un revers important. Entre el 1805 i 1820 havien perdut dures batalles navals contra els vaixells francesos i anglesos i la supremacia pel control del mediterrani perillava davant els grans imperis del nord.

La voluntat d'exaltar Charles X i la glòria nacional amb una victòria exterior també pot explicar l'aventura colonial sanguinària de França. L'ocupació i la militarització d'Alger fou concebuda per contrarestar el deteriorament polític d'una situació interior trasbalsada pels processos revolucionaris que intentaven restablir la República. Finalment el 1830. a París queia Charles X al mateix temps ho feia Alger sota la superioritat de les tropes franceses.

L'expedició francesa pretén oficialment una conquesta del territori teixida de “bones” intencions civilitzadores i evolucionistes, tal com es mostra en el discurs del comandant Louis de Bourmont; cap de l'expedició francesa a l'Àfrica:

*“La cause de la France est celle de l'humanité. Montrez-vous dignes de votre belle mission. Qu'aucun excès ne ternisse l'éclat de vos exploits; terribles dans le combat, soyez justes et humains après la victoire... Rendant la guerre moins longue et moins sanglante, vous remplirez les vœux d'un souverain aussi avare du sang de ses sujets que jaloux de l'honneur de la France”*⁴⁹

A partir del 1839, els territoris anomenats Nord d'Àfrica es declaren oficialment; *départements français d'Algérie*.

Malgrat aquesta aparent bona intenció gairebé quixotesca, d'anar a fer el bé, la realitat de la guerra demostra un autèntic genocidi. L'exemple el trobem en les reflexions de l'oficial François de Montagnac del 15 març del 1843, extret del seu diari personal:

“Toutes les populations qui n'acceptent pas nos conditions doivent être rasées. Tout doit être pris, saccagé, sans distinction d'âge ni de sexe: l'herbe ne doit plus pousser où l'armée française a mis le pied [...]. Voilà comment il faut faire la guerre aux Arabes: tuer tous les hommes jusqu'à l'âge de quinze ans, prendre toutes

48 Jules-Armand, prince de Polignac: www.britannica.com

49 Théodore, Auguste. Barchou, Hilaire. *Mémoires d'un officier d'Etat-Major: expédition d'Afrique*. Ebook. p. 109

les femmes et les enfants, en charger les bâtiments, les envoyer aux îles Marquises ou ailleurs. En un mot, anéantir tout ce qui ne rampera pas à nos pieds comme des chiens.”⁵⁰

L'operació militar francesa per la ocupació del Magrib central és la següent: setges a les principals ciutats de la costa, per després fer *ràtzies* de control cap a les terres inhòspites del desert, els altiplans i les muntanyes. Calia eliminar tot rastre musulmà i berber del territori algerià...

Davant d'un desplegament de força tant opressor es va intentar organitzar una resistència local entre les tribus. El líder Abd al-Qader era el cap d'una capital ambulant de 20.000 persones, entre elles, 5000 combatents i va arribar a dirigir a 60.000 homes amb armament i cavalleria de les tribus *makhzen*, *Dûayr* i *Zmala*.⁵¹ Resistent als Otomans i temut pels francesos aquest grup va acabar sucumbint a la força el 1847. La persecució d'Abd al-Qader, la resistència d'Ahmed Bey a Constantine i una lluita cabil continuada i liderada per Lalla Fadhma n'Soumer⁵² a les muntanyes de l'Aurès van provocar la reacció immediata de Paris.

A la dècada del 1840 es produeixen una quantitat extraordinària d'enfrontaments bèl·lics a mesura que es desplega les forces militars en augment al territori. La guerra de conquesta va ser cruel i devastadora per a la població autòctona s'allarga oficialment fins la II República Francesa (1848-1852).

Pels carrers estrets, plens de tendals colorits i polsegosos, amb la brisa del Mediterrani i sota el sol tòrrid del desert, la repressió s'aplicava amb contundència i premeditació a partir de llavors.⁵³ El colonialisme occidental s'instaura al Magrib.

La colonització obre una via de connexió directa entre la colònia i la metròpolis, però el ciutadà francès mitjà mostra poc entusiasme per la nova província i Algèria es veurà poblada per l'exèrcit i pels rebuigs social de França: aturats, oposants polítics, indesitjables i delinqüents. Quan aquesta font s'esgota són famílies espanyoles i italianes que s'instal·len en el territori conquerit. Com deien els francesos a l'època: “*Nous avons chassé les arabes pour les remplacer par des espagnoles et italiens*”. Els colons europeus gaudeixen d'unes facilitats i privilegis que els permet mantenir un nivell de vida superior del que tindrien a les respectives nacions d'origen. La repressió obrera del 1851 a Paris va comportar l'emigració forçosa de 20.000 aixecats i la pèrdua d'Alsàcia i Lorena en favor de Prússia el 1871 va accelerar la migració d'unes 100.000 famílies alsacianes cap a la colònia algeriana.⁵⁴

Segons l'historiador Philippe Lamarque, a principis de segle XX, Alger comptava amb 1.400.000 *sujets*, 17.000 jueus naturalitzats, 71.000 estrangers en curs de nacionalització que vindrà accelerada pel procés

50 François de Montagnac, Lucien. *Lettres d'un soldat: Algérie, 1837-1845*.

51 Ben Hounet, Yazid. *L'Algérie des tribus*. p.17

52 Lalla Fadhma n'Soumer. www.afrolegends.com

53 Vernet, Horace. La prise de Constantine. Prise de la smalah d'Abd-el-Kader. www.histoire-image.org

54 Calchi Novati, Gianpedro. *La rivoluzione algerina*. p. 42

militar per la IGM, i finalment, 152.000 francesos amb títol civil.⁵⁵

Algèria esdevenia un territori que absorbia l'excés de població europea, en general de nivell socio-cultural baix, oferint oportunitats d'èxit i de propietats. Una situació que pot recordar a la conquesta de l'oest americà que coincideix en l'època. Es calcula que aproximadament més d'un milió de colons europeus es van establir a Algèria entre el 1861 i el 1940 els quals rebien un suport important dels contribuents de la metròpoli pels projectes de construcció d'infraestructures, mines i camps agrícoles.⁵⁶

Les terres comunals i tribals s'expropiaven amb l'anomenat *cantonement des tribus* i l'Estat francès les repartia entre les noves onades de colons de la metròpoli. Molt sovint aquest poblament consistia en expulsar de les terres més riques a famílies senceres que per generacions havien fet ús de fruit dels camps. Protegits per l'exèrcit, els nouvinguts s'instal·len a les zones fèrtils i obstrueixen i segellen territoris *ar'ch* (espais comunitaris entre tribus) on generalment s'hi troben els dolls d'aigua. Els assentaments seguien una estratègia militar clara: controlar les vies de pas i imposar l'ordre colonial. Tàctica no molt diferent del que succeeix avui en dia al llevant mediterrani amb els assentaments jueus sionistes a Palestina, on l'aigua també és el factor clau.

La desestabilització interna de la regió va permetre controlar les tribus i els poblats, aplicant mètodes que segueixen la lògica de races pures i impures. Desconeixien la presència de moltes comunitats locals que van haver de recular cap a l'interior i es van veure obligats a conrear terres més pobres i amb rendiments petits.

A nivell internacional, la conquesta francesa d'Algèria al llarg de la dècada del 1830 només va ser denunciada i amenaçada per l'armada anglesa. Finalment el tractat de Tànger de 1845 legitimava la presència francesa al nord d'Àfrica i assimilava Algèria com una nova província francesa.⁵⁷

Ja de l'inici de la colonització l'administració francesa intenta portar a terme estudis censals de la població. El control censal dels pobles de les muntanyes de l'Aurès i dels oasis a les portes del desert no van arribar mai a ser efectius. Aquestes poblacions sotmeses per primer cop a un concepte d'individualitat, sobreviuran de l'agricultura, la ramaderia i d'un comerç escaig, i esdevenen grups susceptibles de patir les epidèmies i les plagues que els assolarien durant tota l'època colonial. L'*État civil algerien* consider la xifra de prop de 3 milions de persones al 1840 que van a passar a poc més de dos milions el 1870.⁵⁸ Quins són els motius d'aquesta davallada demogràfica de la població autòctona? Sens dubte la repressió militar i té un pes fonamental, com també la tenen, les plagues de llagosta i les sequeres, que juntament amb el còlera i el tifus, van delmar la població provocant fins a 300.000 víctimes només durant les dècades 1860-1880.⁵⁹

Dins de la repressió colonial apareixen tristos testimonis que evidencien una manca total de respecte per la

55 Lamarque, Prhilippe. *L'Algérie dantan*. www.africultures.com

56 G nolou, Jean-Marc. *L'immigration européenne en Algérie* www.memoire1418.free.fr

57 Berrandane, Abdelkhaleq. *Le Maroc et l'Occident: 1800-1974*. // Bataille de l'Isly. www.herodote.net

58 Legislació algeriana (1830-1860). www.gallica.bnf.fr

59 Segura, Antoni. *El Magreb: del colonialismo al islamismo*. p.110

vida humana duent a terme mètodes expeditius, exemple de la trista figura colonial seria l'enverinament dels pous de les comunitats locals o el fet de recloure poblacions senceres en grottes i caveres per posteriorment gasejar-los, en el que sembla un primer assaig del que degeneraria més tard en veritables camps de concentració i extermini.

Segons l'historiador Olivier le Cour Grandmaison la mentalitat colonial de l'època observava el descens de la població magribina autòctona com un fet beneficiós sobre el pla social i polític per les pretensions franceses.⁶⁰ Guy de Maupassant el 1884 ho escribia així a les memòries *Au Soleil*:

*"Il est certain aussi que la population primitive disparaîtra peu à peu; il est indubitable que cette disparition sera fort utile à l'Algérie, mais il est révoltant qu'elle ait lieu dans les conditions où elle s'accomplit"*⁶¹

La resistència berber en tot cas no va desistir. El 1863 es produïa l'aixecament de Awlâd Sidi Shaykh i el 1871 la d'El Mokrani, reprimides durament per l'avantguarda de la metròpolis: l'exèrcit. A nivell polític-social, les pèrdues humanes en aquestes derrotes tribals podien clarament provocar la desaparició de tribus senceres i que quedessin totalment desestabilitzades. En tot cas les guerres no van modificar l'estructura essencial de l'estructura tribal que encara mantenia la unió d'identitat. El que si va agreujar el concepte comunitari de les tribus va ser l'aplicació del Senatus Consulte el 1863 i la llei Warnier el 1873, que tenia la clara intenció de liquidar la propietat comunitària i imposava la retòrica individualista i de propietat.⁶²

Mentrestant a nivell econòmic Algèria esdevenia un gran exportador de vi, a conseqüència de la plaga de la fil·loxera que a partir de 1880 va malmenar bona part del ceps a França. Així, aquest infortuni va permetre la proliferació de vinyes a la costa nord-africana. A més a més del raïm, les subvencions de l'Estat motivaven als colons a plantar cereals, userda i llegums. Més tard; els cítrics, llimones i taronges es van ajuntar a una riquesa preuada a la metròpoli. Fora de les mines on s'extreia plom i ferro, i el carbó, hi havia poca voluntat d'industrialitzar Algèria ja que calia mantenir-la econòmicament dependent de la metròpolis.⁶³

3.2.2: Algèria: *département français d'Outre Mer. Senatus Consulte i Code de l'indigénat*

A mesura que s'ocupa militarment el territori i es "pacifica" la regió s'articula al mateix temps l'administració francesa a Algèria. El 1848 el territori poblat per àrabs, chaouis, mozabites, imazighen, otomans, i ara colons i militars europeus .. esdevé "*partie intégrante de la nation*" i es creen tres departaments: d'oest a est, *départements* d'Oran, d'Argel i de Constantine que seguien les demarcacions otomanes, beyliks. El 1902 s'afegeixen els *départements* de Saoura i Des Oasis amb la conquesta d'expansió cap a l'interior desèrtic. El territori es converteix en una colònia militar lligada al *ministère de la Guerre* francès i dirigida per un *Gouverneur général* que té ple poder de govern, administració i reglamentació dels *départements français*

60 Le Cour Grandmaison, Olivier. *Coloniser. Exterminer. Sur la guerre et l'État colonial*.

61 Maupassant, Guy. *Tous les récits de voyage de Guy de Maupassant: Au soleil*. Ebook

62 Amara, Hamid Aït. *La terre et ses enjeux en Algérie*. p.192

63 Algérie. Histoire coloniale. Part 2. www.youtube.com

d'Outre Mer.⁶⁴

A nivell jurídic, les butlletes oficials del *Gouvernement Officiel d'Algérie* de l'època mostren lleis que constaten la repressió i els crims aplicats al llarg de la colonització. Els documents del Senatus-Consulte del 1863 donen fe d'una successió de decrets i lleis que afavorien la propietat privada, al profit dels colons i de les empreses capitalistes. Ordenaven i justificaven l'apropiació de béns, de la terra, de la força dels individus i del trasllat de comunitats senceres de la regió, ja sigui per raons punitives, ja sigui per interès públic;⁶⁵ “*Les musulmans avaient perdu, en 1919, 7 millions et demi d'hectares, que l'État et les particuliers, les grandes sociétés capitalistes, s'étaient partagés*”⁶⁶ El nomadisme pastoral com forma de vida i activitat econòmica es va veure molt afectat per aquest estatut.

L'annexió d'Algèria a França implica un estatus especial pels autòctons que es plasmarà oficialment el 1881, en l'anomenat *code de l'indigénat*.⁶⁷

Aquest codi introdueix una situació singular dins la tradició jurídica francesa. El codi civil francès estableix una connexió entre els drets civils i la nacionalitat francesa. Aquesta connexió jurídica es trenca per assimilar els musulmans i els jueus d'Algèria en una nova jurisdicció francesa, ara colonial. S'aplicarà des del 1887 a totes les colònies franceses i romandrà en vigor, amb matisos, fins a la independència d'Algèria.⁶⁸

Le code de l'indigénat es mostra repressiu i discriminatori en nom del “progrés” negant els propis principis de la República Francesa de *liberté, égalité et fraternité*. Al cim de la mateixa terra, i sota la mateixa autoritat, l'administració colonial distingeix tres classes d'individus, segons el seu estatut. Una primera categoria; els *citoyens* francesos d'origen metropolità. Tenien la plena nacionalitat i ple dret de circulació. Els seus descendents també gaudiran d'aquesta ciutadania. Els colons mantenen la “*Qualité de Français*” i necessàriament esdevenen ciutadans. Els homes, podran votar a la cambra a partir del 1848 i podien elegir representants l'Assemblea Nacional: 6 diputats i 3 senadors pel conjunt dels tres *départements*. Elles en canvi, les dones dels *citoyens*, no tindran dret de vot fins el 1945, com a la resta de França, i queden jurídicament sotmeses als homes i amb llibertats limitades. Una segona categoria; formada pels estrangers europeus que poden fàcilment demanar la nacionalitat francesa després de demostrar una estada permanent a Algèria. Un gran nombre de famílies andaluses, alacantines, valencianes i en menor mesura, mallorquines, com també famílies del sud mediterrani; italianes i malteses es beneficiaren de l'estatut de *citoyen* amb el temps.⁶⁹ Havien estat cridades per poblar una terra que d'entrada no feia ni fu ni fa al ciutadà mitjà de la metròpolis.

Els jueus, es beneficiaren també d'una integració per assimilació a través dels decrets Crémieux; “*Les*

64 Vignes, Kenneth. *Pour une histoire de l'Algérie : le système des rattachements*. Vol. 15, p. 578-585.

65 Le Cour Grandmaison, Olivier. *Coloniser-Exéminer. Sur la guerre et l'État colonial*. p.123

66 Ben Hounet, Yazid. *L'Algérie des tribus*. p.19

67 Code de l'indigénat: www.histoiredroitcolonies.fr

68 Jurisdicció francesa d'Algèria: www.axl.cefan.ulaval.ca

69 Manière, Laurent. *Le code de l'indigénat en Afrique occidentale française et son application au Dahomey (1887-1946)*. Tesina doctoral. p. 574

Israélites indigènes des départements de l'Algérie sont déclarés citoyens français”⁷⁰

Aquest fet és simptomàtic perquè divideix per religió els grups interns fomentant els conflictes i els recels relacionals entre jueus i musulmans.

Finalment, un tercer i últim estatus, on hi apareixen els habitants històrics autòctons àrabs i berbers que passen a convertir-se en *sujets français*. Considerats ciutadans de segona categoria vivien amb grans limitacions.⁷¹ No se'ls permetia desplaçar-se o abandonar la seva població sense permís i se'ls prohibia circular la nit.

Aquesta categoria pren un estatus d'inferioritat concebut per la situació de poble conquerit per una raça superior. Són titulars de la nacionalitat però no tenen la ciutadania i per tant, es troben en una situació desigual respecte els altres dos estrats. Es penen les reunions sense autorització i els actes irrespectuosos. Són obligats a fer treballs forçats a les obres públiques, com en la construcció del ferrocarril, carreteres o cavar mines, i si eren infants, se'ls enviava a treballar a les fàbriques tèxtils i al camp.⁷²

El que s'anomena infraccions demostren una lògica de restriccions clares de llibertat i d'abús de poder. Les deportacions massives eren tàctiques habituals com també el mètode de justícia de *responsabilité collective*, la qual estipulava que davant un acte de rebel·lió contra els colons, el càstig podia ser general a tota la comunitat autòctona: *la punition de tous, pour le delit d'un seul*.

Els *sujets français* reben un tracte discriminatori constant que tindrà unes conseqüències desastroses en el terreny psicològic. Aquest menyspreu institucionalitzat va enverinar les relacions personals entre les diferents comunitats, els va injectar odi a les venes i fou el niu de cultiu dels futurs moviments reivindicatius i independentistes que esclataran durant el segle XX.

Hi havia una remota possibilitat d'accedir a *citoyen* quan ho sol·licitava un *sujet français*, però els tràmits administratius eren molt intricats i dificultosos. Els “bénéni-oui-oui” varen col·laborar amb les autoritats franceses, molt poques famílies del total poblacional...⁷³

El que no van acceptar la majoria famílies musulmanes fou renunciar a l'estatut alcorànic i a la xaria per adherir-se a l'estatut civil francès.⁷⁴ Tota aquesta legislació en el fons suposa una acceptació explícita de la cultura i de la civilització francesa per damunt de la història ancestral i tribal del Magrib: una política clara de “*nos encêtres les Gaullois ...*”

El 7 d'abril de 1946 s'aboleix *le code de l'indigénat* a totes a les colònies franceses, però curiosament a Algèria, no s'abolirà del tot i només es modificaran certs aspectes, com la llibertat de circulació i de treball.

70 *Signats a Tours el 24 d'octubre de 1870 //Kateb, Kamel. Annex de *Européens, "indigènes" et juifs en Algérie (1830-1962): représentations et réalités des populations*. INED, 2001

71 Blévis, Laure. *La citoyenneté française au miroir de la colonisation: étude des demandes de naturalisation des "sujets français" en Algérie coloniale*. www.cairn.info

72 Llei del 28/VI/1881 sobre la llibertat de reunió: www.legifrance.gouv.fr

73 Definició Bénéni-oui-oui: www.larousse.fr

74 Bulletin Officiel du gouvernement général de l'Algérie. Cinquième Année. 1865, p.365.

Algèria s'havia convertit en un exemple de colonització poblacional.⁷⁵ La proporció de no africans és superior a 100 per cada 1000 autòctons. Les inversions en infraestructures de la metròpoli al *département d'Algérie* són evidents i l'estatut d'igualtat reclamat per les organitzacions polítiques algerianes, només podia desequilibrar la balança del privilegi. És per aquesta raó que es promouen i es mantenen les lleis de drets limitats que a altres colònies ja s'han abolit davant la pressió de 8 milions d'algerians i algerianes. Com a mostra de democràcia i de *mission civilisatrice* la metròpoli el 1947 permetrà votar d'una manera restringida a una doble Assemblea Algeriana. Llavors Ferhat Abbas esdevindria el representant dels algerians a la Cambra. Una concessió “democràtica” tardana i insuficient per les pretensions independentistes ja arrelades ...

3.2.3: Consciència magribina en el període d'entre guerres (1914-1945) Messaly Hadj

A principis del segle XX progressa una classe mitjana musulmana, amb els primers mestres i professionals formats a les escoles franceses. La consciència de lluita d'aquest estrat no reclama d'inici la independència però sí la integració absoluta de ciutadà de ple dret de la nació francesa.

L'escolarització acompanya la missió civilitzadora del procés colonial francès, però l'educació, responia intrínsecament a la desigualtat social. Un fill de *sujet français* tenia 12 vegades menys de possibilitats d'anar a l'escola que un fill de *citoyen* europeu. Tot i que l'obligació de l'escolarització a França data del 1881, es calcula que tant sols un 17% de la població algeriana, la majoria en les regions costeres, sabia llegir i escriure en el període d'entreguerres.⁷⁶ Malgrat tot, l'educació esdevé cabdal per entendre la creació d'una elit algeriana. Igual que succeeix a l'Índia amb Mahadma Gandhi o amb Kwame Nkrumah a Ghana, a Algèria seran els líders formats intel·lectualment per la cultura occidental que començaran a promoure la independència. No és fàcil fixar el moment exacte en què neix el concepte de nació algeriana i de quan comença a formar-se en els esperits dels algerians: és sens dubte una idea que sempre s'ha respirat, potser fins i tot inconscientment. Es conserva viva gràcies als caps religiosos i intel·lectuals que van engendrar l'expressió davant el conflicte amb els francesos. Aquest fet unificava les ètnies i les religions però tot i així, els nacionalistes encara es mantien dividits i els seus moviments fragmentats. Figures com l'Emir Khaled que han estudiat a la metròpoli però que també coneixen el funcionament i tarannà de les tribus, són respectats i escoltats en les seves idees emancipadores.

Si els noms de Habib Bourguiba a Tunísia i de Mohammed Ben Youssef al Marroc estan lligats dins la memòria col·lectiva a la lluita victoriosa per la independència, Messali Hadj sempre ha estat a Algèria, un objecte d'ocultació pels militars al poder i per la historiografia colonial. Avui es considera el seu pensament i les seves accions com les llavors que permeteren germinar el nacionalisme algerià, dins un Magrib unificat i

⁷⁵ Smith, Stephen. *Atlas de l'Afrique. Un continent jeune, révolté, marginalisé*. p. 35

⁷⁶ Kadri, Aïssa. *Histoire du système d'enseignement colonial en Algérie*. p.19-39

comunista.⁷⁷ Es diu que Messali Hadj va estudiar a l'escola primària francesa seguint el desig del seu pare per tal que el nen pogués defensar-se davant l'autoritat colonial. I tant si ho va fer! L'*Etoile nord-africaine* (ENA) de l'Emir Khader i Messali Hadj va nèixer a la primavera del 1926, amb la iniciativa dels entorns comunistes francesos, molt atents en aquell moment a l'organització dels treballadors de les colònies a la metròpolis, i que va pronunciar-se clarament per la independència d'Algèria. Al mateix temps hi havia dos altres moviments polítics a Algèria que constitueixen l'inici de l'organització política algeriana: *Jeunes Algériens et de la fédération des élus* que reivindicaven la igualtat i l'assimilació i dels *Oulémas de Ben Badis* desitjant la igualtat tot mantenint la diferència entre població europea i musulmana.⁷⁸

Al febrer de 1927, a Brussel·les, es crea el congrés de la Lliga contra l'Imperialisme i el Colonialisme. Messali Hadj participa i serà l'encarregat de presentar el programa de l'*Etoile Nord-Africaine*. Per primer cop al cim d'una tribuna internacional, un orador exigia la independència de la colònia algeriana i dels protectorats tunisians i marroquins: “L’indépendance de l’un de ces trois pays n’a de chances d’aboutir que dans la mesure où le mouvement libérateur de ce pays sera soutenu par les deux autres”⁷⁹

És un fet simptomàtic que l'inici del moviment nacionalista algerià prengui embranzida en el si dels treballadors instal·lats a la metròpolis i seran ells que seguiran amb entusiasme les tesis polítiques de l'*Etoile Nord-Africaine*. Messali Hadj estava casat amb Emilie Busquant, francesa, feminista i anarco-sindicalista a qui se li atribueix la creació de la bandera algeriana, de fons blanc i verd, amb la mitja lluna i l'estrella vermella al centre que farà la seva aparició a Algèria per primer cop el 1929 en un estadi de futbol d'un barri popular de Belcourt, a la mateixa ciutat d'Alger.⁸⁰

El naixement del *Front Populaire Algérien* (FPA), creat pel propi Messali Hadj a la dècada dels anys '30, revela un malentès ideològic dins les doctrines comunistes. En matèria colonial apareixen divergències i objectius diferents entre l'esquerra francesa que es manté en un prudent discurs reformista, i l'esquerra algeriana que reivindicava que havia de ser el propi poble algerià, i només el poble algerià, que tenia el dret de controlar les forces de producció i els recursos d'Algèria.

El Pla Blum-Violette del Front Populaire del 1936 preveia adquirir la ciutadania, sense renunciar a l'estatus personal musulmà, a uns trenta mil algerians. Reformes massa tímides, com advertien Messali Hadj i els seus seguidors del *Parti du Peuple Algérien* (PPA) que esdevindrà en el 1947, le *Mouvement pour le Triomphe de la Liberté et la Démocratie* (MTLD) i finalment, el *Mouvement Nationaliste Algérien* (MNA). La gran insistència dels administradors francesos en boicotejar els discursos públics de Messali Hadj no van ser suficients per dissuadir-lo de la seva acció política i el seu missatge va començar a impregnar en la societat

77 Messali Hady 1898-1974. www.marxists.org

78 Ben Hounet, Yazid. *L'Algérie des tribus*. p. 200

79 Kaddache, Mahfoud. *Histoire du nationalisme algérien*. p. 102-154

80 Benchicou, Mohamed. *La Parfumeuse. Émilie Busquant, femme de Messali Hady, mère du drapeau algérien, militante occultée*. 2012

algeriana i en els encara joves i futurs abanderats de la Revolució, Ferhat Abbas i Ahmed Ben Bella.⁸¹

Messali esdevenia un perill massa gran per la metròpoli. El govern socialista i “pacifista” de Blum el va fer arrestar el 27 d'agost de 1937 i llavors l'agitador de masses va patir un llarg procés de reclusió, una nova forma de vida per l'ideòleg que va captivar els esperits algerians.⁸² Des del 1937 fins a la seva mort, passarà vint-i-dos anys, o a la presó, o en residència vigilada, seguint la voluntat de quatre règims polítics: la III República a punt d'acabar, l'Estat Francès de Vichy, i finalment la IV i V República. No va abandonar la seva lluita política. El 1947, el MTLD guanya les eleccions municipals a Algèria, però poc més tard, l'Estat francès arresta 36 dels seus 59 candidats. L'opressió continua.

Un altre fet rellevant per explicar l'auge de l'independentisme algerià és la participació dels *sujets français* a les dues guerres mundials. Com Mabrouk Belhocine ens comenta; “*La guerre à donné un coup de fuet pour encourager le mouvement (nationaliste) et la poussé pour défendre ses reivindications*”.⁸³

La mobilització de musulmans a l'exèrcit francès a la IGM suma 176.000 soldats. El 1940, 123.000 soldats d'Algèria van ser col·locats a la primera línia de front per lluitar contra l'exèrcit nazi. I, sota el comandament del General de Gaulle van lluitar-hi 134.000 més per l'exèrcit de la *France Libre*.⁸⁴

Charles de Gaulle, per reconquerir el territori francès, ocupat llavors per les forces alemanyes al nord i pel govern col·laboracionista de Vichy al sud, es recolza en l'ajuda de les colònies franceses i en la crida a la unitat de l'imperi. En el famós discurs del 8 de novembre del 1942 a la BBC des de Londres anuncia el desembarcament dels aliats anglesos i americans nord d'Àfrica en l'anomenada *Torch Operation* i feia una crida perquè s'incorporessin a les forces de la *France Libre*, *citoyens* i *sujets français*.⁸⁵

El 30 de gener de 1944, a la conferència de Brazzville, Charles de Gaulle responia així d'ambigu davant les pretensions independentistes de les colònies; “*En Afrique française, il n'y aurait aucun progrès qui soit un progrès si les hommes, sur leur terra natale, n'en profitaient pas moralement et matériellement, s'ils ne pouvaient s'élever peu a peu jusqu'au niveau où ils seront capables de participer chez eux de leurs propres affaires*”.⁸⁶

La fi de la IIGM marca també l'esfondrament de l'organització colonial europea i de la supremacia del colonitzador europeu. La desfeta humiliant del 1940 en territori metropolità va afectar l'orgull nacional francès i va fer despertar la lluita algeriana contra la imposició feixista.

L'atur era molt elevat entre els *sujets* tot i les baixes de la guerra i aparentment per molts i moltes joves, la millor solució era emigrar a la França metropolitana: el 1920 s'hi trobaven 100.000 *sujets* a l'Hexàgon, i el 1950 més de 300.000, els salaris dels quals permetien mantenir moltes famílies i sostenien pobles sencers de

81 Stora, Benjamin. *Le discours de Messali Hady le 2 août 1936*. www.univ-paris13.fr

82 Abidor, Mitch. *Nothing is lost. Alger Républicain*, 18 de maig del 1945

83 Boudjou, Halim. Mabrouk Belhocine. *On doit écrire l'histoire même avec ses pages noires*. www.djazairess.com

84 Cartes de Charles de Gaulle: www.museedeslettres.fr

85 Crida del general Charles de Gaulle el 8 de novembre de 1942 a través la BBC: www.youtube.com

86 Declaració del general de Gaulle el 18 de juny de 1944 des de Brazzville: www.archiveseroe.eu

la colònia.⁸⁷

La guerra, la desfeta de França, el desembarcament aliat a Algèria, la crispació a les barriades de la metròpolis, la persecució política, els anys maltractats i humiliats i la desigualtat de llibertats evidents de la societat algeriana van provocar que el moviment nacionalista sortís al carrer el 8 de Maig de 1945 a Sétif. La resposta francesa fou clara i contundent: una negativa absoluta de diàleg.

3.2.4: Massacre de Sétif: l'espurna que inicia la guerra

“Pour comprendre la guerre d’Algérie, il faut remonter a Sétif”⁸⁸

Per explicar aquest esdeveniment cabdal i entendre la guerra d'Algèria faré un anàlisi del documental: “*Les massacres de Sétif – un certain 8 mai 1945*” produït l'any 1995 i dirigit per Mehdi Lallaoui i Bernard Langlois. El documental ens ensenya la part oculta de la història colonial francesa i els crims de guerra i contra la humanitat en les actuacions de la metròpolis. Fàcilment s'obliden els tractats internacionals i els drets de l'home que acaben demostrant ser només una màscara de bones intencions i que amaguen la realitat cruel en les grans tensions humanes. Se'ns mostra la tossuderia francesa per mantenir les seves colònies; “*Pas question d’abandonner l’empire français*”. Després de la IIIGM les autoritats franceses encara no comprenen l'anticolonialisme que bull a Àfrica i pretenen mantenir l'imperi d'abans de la guerra. Clar i curt, la visió de la supremacia de l'home blanc i raonable és l'única i la certa, així, qualsevol tàctica per preservar l'ordre establert és legítim i justificat.⁸⁹

Repiquen les campanes en tot el territori francès. És el 8 de Maig de 1945, dia de festa; “*la France devient le pays des hommes libres*”. Es signa l'armistici i es declara la fi de la II Guerra Mundial a Europa. Arreu dels països aliats es celebra la victòria. L'alegria esdevindrà tèrbola aquell dia a Sétif. Aquesta localitat de Constantine viurà dues històries oposades, que al mateix temps es mesclen, en aquella jornada que començaria amb alegria i acabaria per encendre la guspira de la lluita armada pel nacionalisme algerià.

Lluny, a l'altre costat de l'Atlàntic, el mateix dia a San Francisco s'escolta la veu de Harry S. Truman “*we must learn to leave together in peace*”. Un nou ordre mundial es proclama als quatre vents i la ONU, com a estructura política supra-estatal, “vetllarà” pel seu bé.⁹⁰

El 1945 fa 115 anys que França es troba a Algèria. La “perla de l'Imperi” és poblada per 800.000 *citoyens*, els anomenats Pieds-Nois, i per 8 milions d'autòctons, anomenats *les indigènes* (concepte pejoratiu que inclou un popurrí de pobles i societats àrabs i berbers) totes elles privades de moltes llibertats individuals i

87 Temime, Émile. Stora, Benjamin. *Immigrances, Histoire de l'immigration en France au XXè siècle*.

88 Lallaoui, Mehdi. Langlois Bernard. *Les massacres de Sétif – un certain 8 mai 1945*. www.mediapart.fr

89 Classe magistral i treball realitzat Món Actual I: Àngel Duarte (2011)

90 The United Nations Organisation (ONU) Articles 1945-1947. www.adlaitoday.org

que continuen patint a la pròpia pell actes d'exploració racial típicament colonials. És dimarts i Sétif viu dia de mercat. Aprofitant la celebració de la victòria aliada contra els nazis la població decideix, com ens diu Lamri Bouras (testimoni), celebrar una manifestació pacífica pels carrers de Sétif reclamant més igualtat de drets, una Algèria més lliure i exigint l'alliberament de Messali Hadj, líder del partit clandestí MTLD (*Mouvement pour le Triomphe de la Liberté Démocratique*) que es trobava empresonat des d'abans la IIGM. La flamant bandera algeriana ondejava pels carrers de Sétif.

Durant la IIGM Ferhat Abbas, farmacèutic de Sétif, crea l'organització política *Les amis du manifeste de la liberté*, que aglutina les capes socials més depauperades i aconseguirà adherir cap a 100.000 seguidors. No per coincidència el 8 de maig de 1945, Ferhat Abbas serà detingut a Alger.

Els Pieds Noirs, en la seva gran majoria, es mostren contraris al *Manifeste* i el consideren escandalós, com ens comenta Jules Roy.⁹¹ Els colons no poden comprendre una Algèria sense ells, hi viuen des de fa generacions, i no a tots, però a molts els va bé la vida. Gaudeixen de bon clima i dels privilegis de viure en una *Petite France* en territori nord-africà.

Tots aquests sentiments són determinants i s'uneixen a Sétif aquell tràgic 8 de Maig. Els aproximadament 8000 manifestants van arribar davant el *Cafè de France*, al centre de la ciutat i al barri on hi vivien la majoria de colons. Allà són aturats per les forces de seguretat i la tensió augmenta. Sembla ser que les banderes algerianes brodades a mà i prohibides a l'època són a l'origen del primer tret. La mort de Sâal Bouzid, un jove manifestant de 22 anys, considerat posteriorment un màrtir de la independència, entre tants d'altres! va desencadenar la ira que portaven acumulant els musulmans i la resposta immediata de les autoritats franceses. Podríem dir que, d'alguna manera, aquell tret va fer bascular la història d'Algèria.

El caos regna a Sétif i la ciutat esclata. Assassinsats i brutalitats als carrers es repeteixen. Cap al vespre, es comptabilitzen 22 morts de colons europeus. Poc sabem del nombre d'indígenes morts aquella mateixa nit. L'aparició de l'exèrcit fou decisiva. Disparaven a foc obert contra la població manifestant per avançar cap als barris musulmans de Sétif. Allà es va cometre una autèntica massacre. Carrer a carrer, porta a porta, assassinien i obliden, si es pot ...

En poques hores el conflicte s'escampa per tot el Departament de la Constantine. Les comunitats musulmanes assalten els edificis administratius de la metròpolis, assassinien els defensors del sistema colonial i es fan amb les armes que poden recuperar; la revolta agafa embranzida. Les forces militars franceses inicien una operació d'aniquilació, es desplacen als nuclis calents i sufoquen la revolta disparant a les multituds, sense fer cabdal a nens o nenes, dones o homes. El testimoni del soldat francès present a la massacre de Sétif, Bernard Despièdes és prou significatiu; "*on reste pas insensible devant des massacres comme ça*".⁹²

91 Lallaoui, Mehdi. Langlois Bernard. *Les massacres de Sétif – un certain 8 mai 1945*. www.mediapart.fr

92 Bouchareb, Rachid. *Hors la loi*.

Aquell esdeveniment determina els actors del conflicte que s'allargarà fins el 1962. No és només una lluita bipolar de terror, pors i assassinats entre la policia de l'Estat i els nacionalistes. Apareixen també les milícies armades dels Pieds-Noirs, Harkis i els militars en cap de l'exèrcit francès, que creen la *Main Rouge*, organització terrorista que fixa eliminar els nacionalistes algerians, que amb l'ajut de l'Estat francès, derivarà a l'OAS el 1961 (Organisation Armée Secrète).⁹³

Aquell dia a Sétif els colons europeus i *citoyen* en disposar de les armes a les mans, i molta por al cos, prenen la justícia pel seu compte i assassinen tothom que troben pel seu camí. “*On a vu le vrai visage des colons*” ens recorda el testimoni Saadi Bouras, que després no té cap problema per enumerar un a un els colons que efectuaven aquestes matances al carrer, on vivien, què feien i amb qui es relacionaven.

Al cap de vuit dies, parlem de milers i milers de víctimes empresonades, torturades i executades per restablir l'ordre colonial. L'objectiu és clar: terroritzar les poblacions musulmanes. La França lliure està preparada per defensar la integritat del seu imperi i ho vol demostrar. És evident, com l'antic ministre Pierre Messmer justifica, que les xifres d'assassinats a la revolta de Constantine s'ha amagat: “*le bilan officiel, j'ai l'impression, susestime le nombre de victimes. C'est l'habitude de ce genre de bilans et aussi parce qu'on ne voulait pas inquiéter les français d'Algérie, les musulmans et les Français de France*”. Mentir i reduir el nombre de morts oficialment per evitar la preocupació civil és una pràctica habitual en la redacció policial de l'època colonial. La memòria històrica esdevé cabdal en aquestes massacres.

Hi ha controvèrsia sobre el nombre exacte de morts per la repressió de la revolta de Sétif i les xifres oscil·len paradoxalment segons la font de l'època; 1500 víctimes segons papers oficials francesos mentre els nacionalistes parlen de 45.000 assassinats. Les fonts d'estudis recents nord-americans parlen de la immensa quantitat de 35.000 morts.

A França s'amaguen els fets. Els diaris no en fan cabdal, i és només la direcció del Partit Comunista Francès (PCF) que reclama l'aclariment i l'assumpció de les responsabilitats franceses en el conflicte de Sétif. Tot i així, les reticències dels partits de la *Union Nationale* i la necessitat dels comunistes d'estar presents en la reconstrucció de la França de la post-guerra faran callar els ministres i evitar qualsevulla responsabilitat.

Tots aquests fets coincideixen amb la tornada dels milers de soldats algerians que havien lluitat per alliberar Europa. Aquests sentien com a pròpia la victòria, però havien patit, i molt, com tots els soldats procedents de les colònies. Lounès Hanouze és un d'aquests soldats provinents d'Europa: “*C'était notre victoire! Cinq ans de guerre, cinq ans sans voir la famille et d'un seul coup...*” La felicitat no li durà gaire a Lounès. Aviat descobrirà com *l'armée française*, mentre alliberava un continent que no era el seu, massacrava la seva família. Una barbaritat absoluta, una vergonya colonial.

El 22 de Maig de 1945 s'informa de la fi oficial de la revolta. 80.000 habitants de la Constantine són portats a

93 Méléro, Antoine. *La Main Rouge. L'Armée secrète de la République*, p. 134

la força a la *plage des falaises*, a 80km de Sétif, on rebran un discurs demostrant que la repressió ha guanyat. Les forces de l'ordre franceses aprofitaran l'avinentesa per acabar d'encerclar els últims sospitosos i fer-los desaparèixer...

Des d'aquell dia la pau regnarà. Una pau tensa, una pau terroritzada, una pau de milícies internes i de mà dura policial. Controls a les places, extorsions gratuïtes i persecucions de possibles sospitosos...⁹⁴

El conflicte va provocar una resolució política a l'Assemblea Nacional Francesa a París. José Aboulker, algerià, comunista, doctor en medicina i antic resistent a la IIGM, va denunciar les massacres de Sétif.⁹⁵ Ningú s'havia atrevit a fer-ho fins llavors. Va voler demostrar que no fou un simple aixecament urbà, sinó que era la suma d'un malestar general i d'un greu problema social davant les desigualtats de l'opressió. Reclamava més drets i la nacionalitat francesa per als àrabs. La pressió de José Aboulker i de Messali Hadj va permetre aconseguir la nova legislació del vot relatiu el setembre del 1947.⁹⁶ Es crea una assemblea algeriana representada per dos col·legis de seixanta representants cada un. Els representants del *premier collège* seran elegits pels colons i les elits algerianes. El *second collège* representava la gran majoria de la població àrab i berber. En cada un d'ells s'elegia el mateix nombre de diputats, el primer col·legi hi apareixen 800.000 censats i en el segon 8 milions dels *autres* algerians. Amb paraules explícites del mateix José Aboulker; “*ça peut vous faire sourire aujourd'hui mais à l'époque c'était pratiquement révolutionnaire*”. En aquell moment li preguntaren a José les autoritats franceses “*Est ce que ce n'est pas trop? Est ce que ce n'est pas trop tôt?*” Respon... “*En réalité c'était plutôt trop peu, et probablement trop tard*”. Ferhat Abass, tot just surt de la presó, passarà a representar les voluntats polítiques dels *sujets* algerians a la cambra del segon col·legi.

Tanmateix a París, la pressió de la representació del colons francesos a l'Assemblea Nacional avorta qualsevol intent de possible democratització promogut pel govern francès.

Cal fer èmfasi a la situació local a l'època. La població musulmana, sense la majoria dels drets civils, explotats i marginats socialment comencen a percebre la lluita armada com l'única via per demostrar la seva força i reclamar la sobirania davant l'opressor colonial. Es viu una tensió constant i una por extrema entre els diferents estaments socials que conviuen a Algèria.

És gairebé curiós esmentar que poc temps més tard França firmaria diferents acords filantròpics, econòmics i polítics del nou ordre mundial. La declaració dels Drets de l'Home, la mateixa Constitució Francesa de la V República que clarament sancionen les polítiques que empenia aquell mateix govern francès a Algèria. Una contradicció difícil de comprendre, però dins la lògica dels interessos de la *patrie*.

“*Tout ce que je vous demande c'est seulement d'oublier*”, comenta un general francès desplaçat a Algèria a Lounès Hanouze que plora i ens recorda “*on ne peut pas oublier, impossible d'oublier!*”

94 Sistema de persecució colonial: www.rebellyon.info

95 Wieder, Thomas. *José Aboulker, neurochirurgien, grand résistant* Le Monde, 2009, p.24

96 Burbank, Jane. Cooper, Frederick. *Empire, droits et citoyenneté, de 212 à 1946*. p. 495-531

3.2.5: *Guerre d'Algérie. Lluites internes FLN-MNA // Metròpoli-OAS (1954-1962)*

El 1954, la lluita per la independència d'Algèria que fins llavors no feia més que covar-se, va prendre l'amplada d'una guerra. Poc temps abans, l'exèrcit francès, després de la seva històrica desfeta a Dien Bien Phu, va haver de retirar-se d'Indoxina i va traslladar el contingent més important de la Legió Estrangera a Algèria. Per la gran majoria de francesos metropolitans, Algèria encara era la més important i la més antiga colònia de l'Imperi. Molts soldats de la Legió eren algerians, els Harkis, que reprimien els seus germans colonitzats seguint ordres dels militars de més rang.

L'ocultació de Messali Hadj per part dels poders militars instaurats després de la independència, en part deguda a les lluites intestines entre els moviments nacionalistes just abans el conflicte armat. La proclamació del *Comité Révolutionnaire pour l'Unité et l'Action (CRUA)* s'anuncia el 23 de Març del 1954 amb Mohamed Boudiaf Kheireddine com a primer cap, per una escissió del *Mouvement pour le Triomphe des Libertés Démocratiques (MLTD)*, que fins llavors semblava l'única força capaç de capgirar l'ordre colonial establert. Aquest grup format per 500 homes amagats a les muntanyes i amb poc armament efectuen atemptats reivindicant la independència a través de la insurrecció armada trencant amb la polidesa dialèctica que mantenia Messali Hadj com a cap del partit d'oposició colonial, ara empresonat a Niort, França. El 1949, un grup encapçalat per Ahmed Ben Bella havia saquejat l'oficina de Correus aconseguint un botí de 3.170.000 francs que va permetre la compra d'armament.

En aquest moment s'oposen dues forces nacionalistes algerianes que divideixen la societat, el *MTLD* de Messali Hadj i el *Comité révolutionnaire d'Unité et Action (CRUA)*, la branca armada que derivarà al *Front de Libération National (FLN)*. Ahmed Mahsas sociòleg i contemporani dels fets concreta: “*les risques de la division se sont aggravées plus que jamais. Nous sommes toujours en présence de deux parties hostiles*”.⁹⁷

La cúpula central del FLN va destruir les bases del MTLD, així com el poble de Melouza, on tres centes quinze persones van ser assassinades el maig de 1957. Matança evidentment utilitzada per la propaganda francesa per reclamar el seu espai de moderador en un poble considerat “barbar i salvatge” amb necessitat de tutor”.⁹⁸

Les lluites internes s'allarguen fins el 1959 entre les faccions del MTLD i el FLN i s'eleva la xifra de morts prop dels 10.000, més 25.000 ferits al llarg del conflicte. Una autèntica guerra civil entre *sujets* algerians que com afirma Alain Ruscio va comportar a una veritable cursa de velocitat i fratricida entre dues faccions polítiques unides; “*par le même idéal et dotées de stratégies très proches, mais en désaccord sur le calendrier et la répartition du pouvoir*”. Segons l'historiador Gilbert Meynier quatre mil d'aquestes víctimes es van produir en la França metropolitana.

El missatge del FLN va prendre força a les barriades enfangades amb habitatges de fusta i cartró on malvivien els algerians que es trobaven a les ciutats de l'Hexàgon, com París i Marsella. La lluita per la

97 Tahri, Hamid. *De la révolution à la guerre contre la corruption*. www.ahmadmahsas.nom.dz

98 Simon, Jacques. *Le massacre de Melouza: Algérie - juin 1957*. Ebook // Vidéo: www.ina.fr

independència era una raó justa després d'haver viscut en les seves carns barbaritats extremes i el menyspreu constant per part dels colonitzadors. El FLN actuava fomentant atemptats estratègics i agafava embranzida entre les classes populars.⁹⁹ La força guanyadora d'aquesta pugna intestina fou el FLN. Més ben organitzada en els atacs, aviat la seva lluita fou compresa internacionalment i admirada per molts països africans. La independència dels antics protectorats del Marroc i Tunísia el 1952 va permetre al FLN tenir una sortida a est i oest del territori, que al llarg de la guerra on hi van col·locar els campaments militars d'entrenament i aprovisionament. Posteriorment l'*Armée de Libération Nationale* (ALN) també gaudirà d'aquest tracte veí. Al llarg del conflicte el FLN mantindrà una base política a l'Egipte de Gamal Abdel Nasser, que va arribar al poder el 23 de juliol de 1952, i que influenciarà als joves nacionalistes, entre ells Ahmed Ben Bella, i que materialitzava la interacció entre Magrib i Màixriq en la nova política post-colonial.¹⁰⁰

Des de Tunis el FLN, l'1 de novembre de 1954 declara el principi de la lluita armada contra França reivindicant un Estat sobirà, democràtic i social, dins dels principis islàmics; “*the restoration of the Algerian state, sovereign, democratic, and social, within the framework of the principles of Islam*” ... “*the preservation of a fundamental freedoms, without distinction of race or religion*”¹⁰¹

El primer atac declarat pel FLN és a la *gendarmerie* de Batna, principal zona Chaoui, el 1954 i esdevé el primer d'una sèrie d'objectius que buscaven la destrucció i la desestabilització del poder francès a Algèria.¹⁰²

El panarabisme de Nasser donaria suport al FLN que aquest rebia majoritàriament l'armament de la DDR i de la URSS. Aviat el conflicte va agafar volada i la ONU va inscriure el problema algerià a la seva agenda i va iniciar la discussió diplomàtica. El FLN s'internacionalitzava. Així, el treball i les tesis de Messali Hadj varen quedar relegades al passat, desvalorades i reciclades per una cúpula de joves amb ànsia d'independència.¹⁰³

Comença la guerra i el que es va anomenar des de la metròpoli “*les événements d'Algérie*”, terme eufemístic que es mantindrà fins l'octubre del 1999, moment en què l'*Assemblée Nationale Française* declara els esdeveniments ocorreguts entre el 1954 i el 1962 com *Guerre d'Algérie*.¹⁰⁴

El 1954 França envia 100.000 soldats a les muntanyes de l'Aurès i poc més tard Algèria es troba ocupada per 400.000 soldats. La massacre de Skikda (ex Philippvillois), el 1955 va suposar la mort de 123 francesos i col·laboradors i de 1200 musulmans segons les autoritats, que podrien augmentar fins a 12.000 segons les fonts historiogràfiques posteriors.¹⁰⁵ És un reflex de les tàctiques militars reciclades de la IIGM. El 1954 es multipliquen els atemptats i el govern francès no va cedir ni un pam en les pretensions d'independència

99 Gilbert Meynier, *Histoire intérieure du FLN*, Fayard, Paris, 2002

100 Stora, Benjamin. *Algeria (1830-2000): A short History*. Cornell University Press, 2004

101 Proclamation of the Algerian National Front (FLN) Nov. 1954

102 Thomas, Martin. *Violence and Colonial Order Police, Workers and Protest in the European Colonial Empires, 1918–1940*. 2012. www.oxfordjournals.org

103 Ruscio, Alain. *Messali Hadj, père oublié du nationalisme algérien*. www.monde-diplomatique.fr

104 Stora, Benjamin. *Traces et mémoires de la guerre d'Algérie dans la société française*. www.lalibertedelesprit.org

105 Chekkat, Soraya. *Philippeville, 20 août 1955: le début de la fin de l'Algérie française*. 2011. www.dh-toulon.net

d'Algèria. Per primera vegada en la història francesa, les lleves són enviades sistemàticament a una colònia, i des del 1956 fins el 1962, hi trobem 500.000 soldats francesos destinats en terra algeriana cada any.

Acte seguit, el 26 d'agost del 1956, a les muntanyes de l'Aurès i en regió Cabil, en els pobles de Ighbal et Ifri, el FLN presenta l'acta fundador de l'Estat Algerià: "*La primauté du politique sur le militaire*" va constituir un dels fonaments del Congrés i va establir la divisió d'Algèria en sis regions, a partir de les llavors anomenades *wilaya*. Es crea el *Conseil national de la révolution algérienne* (CNRA) que es composava de 34 membres, entre ells hi destacaven personalitats que construïran la futura Algèria independent; Mostefa Ben Boulaïd, Youcef Zighoud, Krim Krim Belkacem, Mohammed Boudiaf, Ahmed Ben Bella, Hocine Aït Ahmed, Ferhat Abbas, M'hamed Yazid, Benyoucef Ben Khedda, Taoufik El Madani...

El 22 d'octubre de 1956 la delegació dels dirigents més importants del FLN, Mohamed Khider, Mostefa Lacheraf, Hocine Ait Ahmed, Mohamed Boudiaf, et Ahmed Ben Bella són arrestats per l'exèrcit francès a Rabat i posteriorment empresonats.¹⁰⁶

La insurrecció algeriana provoca la inestabilitat ministerial i la impotència de la IV República. El règim viu una crisi política greu i un bon nombre de militars comencen a desitjar el retorn del general De Gaulle; "*le plus illustre des Français*" que creuen com l'únic possible salvador de l'imperi. Si la posició del govern francès el 1954 ja era àmpliament majoritària a favor de mantenir Algèria dins de França. Aquesta posició encara s'intensifica en descobrir el 1956 els rics jaciments de petroli a la regió del Sàhara, en el *département des Oasis i Constantine*. La metròpolis reacciona. El descobriment del petroli propicia el pla *Constantine* de desenvolupament econòmic i social el 1958 que prioritza relacions financeres entre la metròpolis i Algèria. "*The ultimate goal was to keep Algeria in an Eurafrian configuration in one form or another - even though it was clear early on that the result might not be a French Algeria but some form of association or economic integration between the two territories*"¹⁰⁷

El projecte contempla la perspectiva d'un pla decennal de desenvolupament econòmic, amb una clara intenció d'afeblir la política del FLN i contrarestar el cop dur que Gamal Abdel Nasser havia desafiat provocant Israel i l'occident amb la nacionalització del canal de Suez (26/VII/1956), la primera nacionalització reeixida d'un país del tercer món. Les antigues colònies, França i Anglaterra van enviar una expedició punitiva al president per haver instigat l'aixecament en armes per defensa d'una causa comuna i legítima, i la tensió al món àrab va augmentar.

Els principals objectius fixats a la colònia d'Algèria foren la construcció d'habitatges per poder acollir fins a un milió de *sujets* que fins llavors vivien en condicions paupèrrimes. Es pretenia la redistribució de 250.000 hectàrees de terres agrícoles, desenvolupar la irrigació i la creació de 400.000 llocs de treball en la indústria. També es fixava l'objectiu d'incloure l'escolarització per a un ventall més ampli de població com també

106 TSR2. Documental *La torture en Algérie*. Suïssa, 2008

107 *Eurafria and De Gaulles Constantie Plan. Algeria and the European Communities 1958-1962*. www.eui.eu

facilitar la implantació d'empreses en territori algerià amb interessants desgravacions fiscals.

Des del 7 de gener de 1957 la 10ª divisió de paracaigudistes sota el comandament del general Massu té plena llibertat per mantenir l'ordre colonial en territori algerià. Un xec en blanc per reprimir i controlar cada moviment dels *sujets*, i molt sovint amb mètodes repressius i tortures violentes. Al barri turc de la Casbah a Alger comença la *bataille d'Alger*.¹⁰⁸

L'11 de juny de 1957 desapareix en mans de l'exèrcit francès l'anticolonialista Maurice Audin. Matemàtic nascut a Béja (Tunísia) militant del partit comunista. La responsabilitat de l'Estat francès mai serà reconeguda, si més no fins ara ...¹⁰⁹

El 13 de maig del 1958 el general Salan fa una crida a la població d'Alger a manifestar-se contra el FLN i es declara "*prêt à assumer les pouvoirs de la République*". L'extrema dreta s'organitza amb el recolzament dels colons més ferotges que amb alguns militars creen l'organització terrorista la *Main Rouge*, responsable d'un bon grapat d'atemptats. "*La Main Rouge était une organisation dont l'État français se servait pour ne pas se mouiller.*"¹¹⁰ Es produeix un cop militar promogut pels generals de les forces armades a Algèria, amb Massu i Salan al capdavant i amb el suport de Pierre la Gallarde com a diputat d'Alger i defensor dels interessos dels colons.

A la metròpolis, el President de la República Francesa, René Coty, crida al general Charles de Gaulle perquè accepti formar govern. L'Estat nomena el general de Gaulle com a figura de conciliació entre les forces militars revoltades i les forces democràtiques de la República de Coty. Els diputats li concedeixen legitimitat per un període de sis mesos i l'autoritzen redactar una nova constitució: la V República és adoptada per referèndum el 28 de setembre de 1958 amb un 79,2% de vots favorables. Al mateix temps, Guinea esdevenia la primera colònia francesa a obtenir la independència per via diplomàtica..¹¹¹

Els *gaullistes* en aquest moment estan totalment a favor de mantenir Algèria com a departament francès, però el 1959, De Gaulle fa un discurs evocant el principi de l'autodeterminació dels pobles i pronuncia la famosa frase "*je vous ai compris*" de significat ambigu i que cadascú va interpretar a la seva manera, segons els seus interessos i ambicions. Tanmateix, simultàniament, a la ràdio colonial l'Antenne d'Alger, s'incita a la lluita pels interessos de la metròpolis.¹¹² El caldo de cultiu ja bull i França comença tot un sistema de tortures, infiltracions i massacres per dissuadir els possibles militants del FLN a base d'atrocitats. Encara avui moltes de les tàctiques iniciades per l'exèrcit francès són seguides pels mètodes d'infiltració i "neteja" dels nord-americans a l'Afganistan i Iraq, i faran escola pel funcionament militar intern de moltes dictadures sud americanes, com Marie-Monique Robin demostra.¹¹³

108 Per la batalla d'Alger veure pel·lícula: Pontecorvo, Gillo. *The battle of Algiers*.

109 Alleg, Henry. *La question* Tv5Monde. // Maurice Audin. *Les aveux posthumes du général Aussaresses : On a tué Audin*" 2014. www.francetvinfo.fr

110 Méléro, Antoine. www.tipaza.typepad.fr

111 Stora, Benjamin. *Algeria (1830-2000): A short History*

112 Kessel, Patrick. *Guerre d'Algérie: Ecrits censurés, saisis, refusés 1956-1960-1961*. Ebook. p.34

113 Robin, Marie-Monique. *Escadrons de la mort, l'école française*.

El discurs de De Gaulle, així com la independència concedida a Guinea, es consideren una traïció pels *citoyen* algerians. Als anys '60 el comandament polític d'Algèria es troba format per un grup de generals ascendits de la IIGM que no pot contemplar ni imaginar una Algèria separada de França. Com a conseqüència i a fi i a efecte de defensar els interessos dels colons, el 1961 cristal·litza *l'organisation armée secrète* (OAS), que arribaria a estar formada per 3000 terroristes. L'OAS es constitueix oficialment l'11 de febrer del 1961 a Madrid.¹¹⁴ Hi és present el general Salan, fundador de l'organització, i té com a objectiu primordial forçar el govern francès a mantenir Algèria a base d'atemptats i atacs militars contra el FLN. Apunten directament a figures intel·lectuals del moviment nacional algerià, escriptors i filòsofs i es dediquen a destruir moltes infraestructures.¹¹⁵ Exporten la violència a l'Hexàgon, convertint el conflicte algerià en una guerra civil latent. Al crit d'*Algérie Française!* promouen diverses temptatives frustrades per assassinar el President Charles de Gaulle.¹¹⁶

En el 1959 el FLN ha establert la seva hegemonia a Algèria i el MTLN de Messali Hadj demanava deixar les armes i abandonava la lluita després d'un atemptat que buscava la seva mort.¹¹⁷

En aquest moment una part de l'opinió intel·lectual de la metròpolis era favorable a la independència d'Algèria. El 6 de setembre de 1960 apareixia el *Manifesto 121* on intel·lectuals francesos com Jean Paul Sartre, Simone de Beauvoir i André Breton signaven en favor de la independència.¹¹⁸ D'altres nascuts en colònies, com Albert Camus o Franz Fanon teoritzaven l'*avenir* un cop assolida la independència.

En aquesta època De Gaulle cedeix i negocia secretament amb els representants del FLN la sortida de França del territori algerià amb el que oficialment seran els *Acords d'Évian* que es firmen el 18 de Març de 1962, en què l'article primer declara: "*L'État algérien exercera sa souveraineté pleine et entière à l'intérieur et à l'extérieur*".

Aquests acords decretaven l'amnistia dels crims de guerra comesos per l'exèrcit, els dirigents polítics i militars abans de l'autodeterminació, un pacte de l'oblit que venia redactat així: "*Nul ne pourra faire l'objet de mesures de police ou de justice, de sanctions disciplinaires ou d'une discrimination quelconque en raison (...) d'opinions émises à l'occasion des événements survenus en Algérie avant le jour du scrutin d'autodétermination*"

Malgrat els acords que promovien i garantien la integritat de les persones després de l'alto al foc, les massacres es varen perpetuar més enllà de la independència. Trist testimoni d'aquest fet és la massacre d'Oran amb 3500 víctimes, la majoria europees.¹¹⁹ Represàlies musulmanes contra la població colonial que mostren la còlera d'una societat que busca revenja. Els assassinats venjats cap als *harkis* i els colons

114 Cembrero, Ignacio. *El doble juego de Franco en la guerra de Argelia*. www.elpais.com

115 Méléro, Antoine. *La Main Rouge. L'Armée secrète de la République*.

116 Atemptat del Petit-Clamart. www.ina.fr

117 Discurs Messali Hady 21/IX/1959: www.bataillesocialiste.wordpress.com

118 Manifesto dels 121. www.marxists.org

119 Benjamin Stora, *Algeria, 1830-2000: A Short History* (Cornell University Press, 2004) p. 105

europaus fan reaccionar l'OAS davant la tova política francesa. L'elit algeriana intel·lectual patirà els atacs; com és el cas de l'assassinat de Mouloud Feraoun.¹²⁰

El 3 de juliol de 1962 es produeix el referèndum per la independència a la metròpolis i a Algèria, amb un 99,72% a favor de la independència de la colònia. La declaració ve firmada el 5 de juliol del 1962.¹²¹

El balanç de la guerra és espectacularment desastrós. En total 1.700.000 soldats francesos han guerrejat a Algèria. El nombre de morts entre els colons i l'exèrcit s'eleva a 25.000 i es comptabilitzen 60.000 ferits. En el costat de les víctimes algerianes es parla de xifres sempre aproximades molt majors. La guerra d'independència ha tret la vida a 300.000 persones en un període de 8 anys.¹²² És una guerra bruta, testimoni de massacres indiscriminades d'un bàndol com de l'altre. Massacres de colons i extorsió per part del FLN, repressió amb tortures i amb mitjans expeditius generals per part de l'armada francesa i de la policia com també, les ja mencionades lluites internes entre el MTLN i el FLN. Un veritable desastre de la condició humana.¹²³

El 5 de juliol de 1962, als carrers d'Oran, de Constantine i d'Alger estan plens a de gom a gom. Han aconseguit l'anhelada independència! Els algerians i algerianes celebren una victòria política que inicia un immens desafiament: construir una nova nació. La dicotomia entre departaments és evident. Les regions del nord han patit un afrancesament que ha convertit en ciutadans la majoria de la població, mentre que en els territoris del sud el quadre tribal es manté força intacte. En aquest cas, es pot dir que l'Estat Algerià no s'ha construït sobre una base tribal, sinó més aviat sobre les ruïnes de la tribu. Començava una etapa cap a la transformació radical de la societat. En aquell moment, la construcció d'Algèria esdevé una part integral de la vida quotidiana i del treball diari.¹²⁴

Els somnis de la unió dels tres països del petit Magreb no es va acabar de realitzar mai. Un cop independents, la Tunísia de Bourguiba, el Marroc de Mohamaed Ben Youssef i l'Algèria de Ben Bella, caminaren cadascú pel seu camí, i fins i tot es van enfrontar per límits territorials i les fronteres d'herència colonial van romandre tancades un llarg període ...¹²⁵

120 Mouloud Feraoun. www.africultures.com

121 Serigny, Alain. Recopilació diaris d'Alger www.babelouedstory.com

122 Pervillé, Guy. *L'armée française au combat de 1956 à 1962*. p. 46-53

123 Pirelli, Giovanni. Kessel, Patrick. *Le peuple algérien et la guerre: Lettres et témoignages – 1954-1962*.

124 Isnard, H. *L'Algérie ou la décolonisation difficile*. p 325 - 340

125 Mellah, F. *Le Maghreb: Construction Maghrébine et construction unitaire arabe*. p. 40.

3.3 La République Algérienne. 52 anys d'Estat independent

Nascuda d'una guerra d'alliberació després d'un llarg període colonial, l'Algèria independent intenta instaurar les bases d'un Estat modern i d'obediència socialista en una realitat caòtica i sobre les ruïnes d'un sistema tribal Berber desgastat i quasi absent. Hereta les institucions colonials ensorrades, que recicla i readapta a la nova realitat. Algèria és un país particularment subdesenvolupat i modelat econòmicament per ser depenent a la metròpoli que es troba amb una economia castigada pels anys de guerra i amb recursos naturals no renovables.

En els últims cinquanta dos anys d'independència Algèria ha viscut combats fratricides pel poder i una lluita evident inicial contra el capitalisme, com també un augment demogràfic espectacular, formant una població urbana majoritària que simbolitza el pas d'una economia cada cop més depenent en les matèries primeres i una societat comprada pel poder. El FLN seguirà l'obediència socialista i rebrà el suport de l'URSS fins el seu desmantellament el 1989. La balança del món trontolla en favor del capitalisme occidental. Aquell moment es redactarà una nova constitució i s'aprovarà la Unió del Magreb Àrab (UMA). Al mateix temps, Algèria perdia el màxim subministrador d'armes.

Socialment el país sua i respira un islamisme cada cop més ortodox i radical davant la falta de futur que proposa el govern al llarg dels anys '80, que desemboquen als anys '90, amb el fonamentalisme islàmic que provoca una guerra civil calamitosa. Des de llavors la pau és fràgil i trencadissa. El propi govern és qui ha de cedir i reclamar l'armistici. Amb la intenció de segellar les ferides, es redacta un pacte de l'oblit tacat de sang i dolor. A partir d'aquesta relativa pacificació del país, Algèria es submergeix en l'endèmica corrupció d'una economia cada cop menys planificada ...

3.3.1: Algèria després dels acords d'Évian (1962-1965)

La majoria de les tropes franceses desplaçades a Algèria abandonen l'antic *département* i tornen a la metròpoli un cop firmats els acords. Les famílies de colons *Pieds Noirs*, en la seva majoria, s'han avançat a l'exèrcit constituint un dels èxodes més importants del món contemporani.¹²⁶ Es comptabilitzen prop d'un milió de colons que acabaran en llastimosos camps d'acollida prop dels grans ports d'arribada, Marsella i Port Vendres. Les famílies *Pieds-Noirs* es van veure forçades a abandonar les terres on havien nascut, crescut, treballat i somiat, i de cop i volta la seva vida va fer un gir absolut: es trobaven amb totes les seves pertinences carregades al cim seu i amb la necessitat imperiosa de refer la seva vida a la *France metropolitaine*.¹²⁷ Algunes van trobar aixopluc en casa de familiars o amics, moltes d'altres no. Igual succeïa

126 Éxode Pied Noir: Verdès-Leroux, Jeannine. *Les français d'Algérie, de 1830 à aujourd'hui*.

127 Viala, Jean-Jacques. *Pieds-Noirs en Algérie après l'indépendance*. www.jeuneafrique.com

amb els Harkis que no es van adherir al FLN el 1960,¹²⁸ i foren perseguits i amenaçats, fet que va provocar que molts d'ells també acabessin als camps de refugiats de l'altre riba del Mediterrani, d'Argelès Sur Mer o Saint Cyprien, construïts de pressa i corrents, i sense el mínim estat salubre pels exiliats republicans de la Retirada de la Guerra Civil Espanyola a partir del 1939. A Espanya amb la declaració d'independència, hi tornen 50.000 *pieds noirs*, francesos i espanyols que congenien amb les ideologies feixistes del règim franquista. S'instal·len en la seva majoria a la zona d'Alacant.

L'èxode de centenars de milers d'Europeus constitueix una pèrdua notable de recursos humans i de personal qualificat per Algèria.

Al mateix temps, el flux d'immigrants Algerians a la metròpolis es manté, i es comptabilitza que entre el 1962 i el 1982 la població algeriana a França es multiplica per tres, passant de 350.000 a 800.000 immigrants.¹²⁹ Són mà d'obra barata a l'Hexàgon; i se'ls veu principalment treballant en la construcció de carreteres, autopistes, edificis i elles en les cadenes de producció industrials. La majoria viuran als afores de les grans ciutats o es crearan barris sencers i ciutats noves; la banlieu, els *bidonville*, que són autèntics projectes d'assimilació convertits en *cittés ghetto*.

Al territori algerià aviat es va acabar l'eufòria per la consecució de la independència i el país va haver d'enfrontar-se a un repte de reconstrucció molt considerable. A nivell social els danys de la guerra foren dramàtics. La independència va provocar 300.000 víctimes, segons les estimacions historiogràfiques més acceptades i que coincideixen amb el nombre expressat pel líder polític Krim Belkacem, que desmentia estudis que elevaven les xifres a més d'un milió de morts.¹³⁰ En tot cas, l'immens nombre de baixes fa que la població algeriana es trobi totalment desestabilitzada: prop de 3 milions de persones s'han vist desplaçades per la política de zones prohibides i pels controls sistemàtics d'un país en guerra. Dels 11 milions d'habitants que s'estima que hi havia en el moment de la independència només un terç d'ells va retornar al seu hàbitat d'origen. A gran escala, un altre terç va anar a engreixar les barriades miserables de les grans ciutats i l'últim terç es reparteix entre aquells que es mantenen en els camps d'agrupament colonials començats a construir amb el pla de Constantine del 1958 o són part de tribus i poblats que encara circulen per les regions del sud del país i les muntanyes de l'Aurès.¹³¹

Quan a l'esfera de l'alta política política, la lluita entre les faccions que havien aconseguit la independència era evident. Els caps ideològics del FLN pugnen pel comandament de l'Estat i la redacció del full de ruta a seguir. Uns volen preservar la unitat centralitzada de l'Estat colonial, d'altres d'origen berber; Cabil Chaoui i Mozabite reclamen descentralitzar l'Estat i mantenir certs aspectes d'identitat regional i tribal. És evident però que l'estat Algerià modern escriurà les seves bases en un sistema social on hi tenen cabuda les organitzacions de tipus tribal; “... *l'appartenance tribale et l'appartenance citoyenne ne sont pas localement*

128 Comunicat FLN als Harkis 1960. *Letter of the FLN to the Harkis*. www.marxists.org

129 Noiriel, Gérard. *L'immigration algérienne en France*. www.ldh-toulon.net

130 Yacono, Xavier. *Les pertes algériennes de 1954 à 1962*. p. 119-134

131 Si Zoubir, Lyes. *Difficile transition pour une Algérie meurtrie*. www.monde-diplomatique.com

perçues comme incompatibles".¹³²

L'Armée de Libération National (ALN) intenta mantenir l'ordre en aquesta situació caòtica. És llavors quan apareix una aliança entre Ahmed Ben Bella, recent sortit de la presó, i Mohamed Khider (FLN) i Houari Boumédiène, general de l'exèrcit d'alliberació (ALN) i representant del clan d'Oujda, que comparteixen el mateix punt de vista d'unificació en l'organització del nou país seguint l'esquema panarabista i socialista de partit únic promogut per Nasser a Egipte.¹³³ L'oposició a aquesta aliança ve protagonitzada per Mohamed Boudiaf, Krim Belkacem i Hocine Ait Ahmed que comparteixen la idea de la construcció d'un Estat més aviat federalista i multi partidista formant el *Gouvernement Provisoire de la République Algérienne* (GPRA).¹³⁴ Es declaren laics i volen repartir més poder a les forces representatives i minoritàries. Tots ells són propers al pensament de Messali Hadj seguint la voluntat d'un Magrib unificat en què les forces de treball tenen el pes significatiu en la política regional i un coneixement acurat del sistema de tribus inherent a la vida nord africana tradicional.

El 4 de setembre de 1962, el grup de Ben Bella i de Boumédiène pren possessió d'Alger i col·loquen president de la Cambra al ja conegut Ferhat Abbas.¹³⁵ El 8 d'octubre de 1962, Algèria entra a formar part de l'ONU com a Estat membre de ple dret i és reconegut a nivell internacional.¹³⁶

Ferhat Abbas romandrà poc al poder ja que Ahmed Ben Bella (FLN) assumeix el poder de l'assemblea constituent el 15 de setembre del 1963. Les primeres mesures vénen anunciades per ràdio amb decrets que porten a l'organització i a la gestió de les empreses industrials per part de l'Estat com també l'inici del procés de repartició i harmonització de les explotacions agrícoles amb una veritable revolució del camp.¹³⁷ A. Ben Bella es troba en lluita contra les corporacions i empreses capitalistes del món occidental que generen les desigualtats colossals, on elits econòmiques minoritàries són molt més riques que països sencers.

Entre el 1963 i 1966 la societat Cabil es revolta a les muntanyes de l'Aurès per aconseguir un reconeixement d'identitat. Un dels caps ideològics del FLN, Hocine Ait Ahmed forma la organització política del *Front de Forces Socialistes* (FFC) i abandera la reivindicació contra el procés de construcció nacional de partit únic d'A. Ben Bella. Les revoltes seran reprimides i forçaran un llarg exili de l'ideòleg polític Hocine Ait Ahmed que encara avui en dia és una figura notable de l'oposició a Abdelaziz Bouteflika.

Dies després de la independència ja s'ens mostren i es dibuixen els escenaris que marcaran les constants de la història contemporània d'Algèria: la resistència regional d'identitat tribal, la construcció d'un socialisme Estatal, un poder sempre recurrent de les forces armades per dirigir la vida política i la persecució dels líders

132 Ben Hounet, Yazid, *L'Algérie des tribus*. p. 355

133 Nasser, Gamal Abdel. *The Philosophy of the revolution*.

134 Krim Belkacem: www.la-kabylie.com

135 Ferhat Abbas. www.herodote.net

136 Grimaud, Nicole. *La politique extérieure de l'Algérie (1962-1978)*.

137 Lagrange, Jean-Jarques. *Le frère* (Ahmed Ben Bella) www.youtube.com

opositors, en alguns casos fins a la mort.

Els primer tres anys de la independència vénen marcats per la *Guerre des Sables* amb el Marroc que acabarà amb les mateixes fronteres colonials i la intervenció pacificadora i conciliadora del president de Mali, Modibo Keita, representant de l'Organització dels Països Africans. És una guerra territorial pels límits mal identificats al sud, en ple Sàhara i en un espai comú de riquesa mineral: amb el temps s'hi trobarà ferro, petroli, manganès ... Fins el 1989 els governs FLN donaran suport al Frente POLISARIO en la reivindicació nacional del Sàhara Occidental per simbologies d'identitat, que trepitgen els afers nacionalistes marroquins i que tensaran la tensió entre les dues nacions. Gran part d'aquest temps les fronteres són tancades a la circulació.¹³⁸

La ruptura politico-militar d'Algèria amb la metròpoli és relativa. La diplomàcia dels acords d'Évian garanteixen el manteniment de la base militar francesa de *Mers el Khebir*, i val a dir que al llarg de la dècada França realitzarà assajos nuclears al Sàhara, amb les conseqüències naturals i socials provades.

Malgrat les pèrdues humanes durant la guerra, la població creix ràpidament. I com a país, Algèria disposa d'infraestructures heretades del període colonial: carreteres, vies de tren, ports i manté un potencial de reserva considerable d'hidrocarburs. Tot i així la seva economia es troba en una situació dramàtica.

L'agricultura està profundament desorganitzada: els obrers agrícoles algerians asseguren amb dificultats les collites de l'estiu i la tardor del 1962 autogestionant els dominis ex-colonials. La situació de la indústria és més greu amb la fugida del personal amb experiència i estudis. L'èxode de capitals i el tancament del mercat francès provoca estancar encara més, si és possible, el procés industrial. Es confirma que la producció del 1963 és inferior a aquella del 1954.

En el sector de la construcció, s'abandonen molts espais i projectes i el 1963 l'activitat s'ha reduït a una cinquena part del que era el 1961. La situació de les infraestructures s'ha deteriorat pels combats dels vuit anys de guerra i pels atemptats perpetuats a la desesperada per l'OAS a la primavera del 1962.¹³⁹

Les conseqüències de la colonització i els aires del temps expliquen de llarg la posada en marxa d'un model de desenvolupament socialista a Algèria. La conjuntura internacional en els anys seixanta ve marcada per la reconstrucció mundial després de la IIGM (els gloriosos trenta) i la industrialització ve encara vista, mundialment, com la única via cap al desenvolupament accelerat, ja sigui dins el món capitalista o comunista, com en els països del tercer món.¹⁴⁰

Després de tres anys de somni polític sota la direcció d'Ahmed Ben Bella, el seu ministre de defensa, el coronel Houari Boumédiène fa un cop d'Estat i pren el poder el 19 de juny de 1965. La nova cúpula dirigent crea el *Conséil de la Révolution* on els militars juguen un rol predominant. Jutgen prioritari posar en marxa

138 Alilat, Farid. *Début de la guerre des Sables*. www.jeuneafrique.com

139 Grimaud, Nicole. *La politique extérieure de l'Algérie (1962-1978)*

140 Classe magistral Àngel Duarte. HMA I (2011)

un model de desenvolupament amb la creació d'institucions estatals centralitzades i imposen el partit-Estat amb un dur control militar. Llavors, molts opositors prenen el camí de l'exili, com Krim Belkacem assassinat pels serveis secrets algerians (DSR) a Frankfurt el 1970¹⁴¹ o el futur president el 1992, Mahamed Boudiaf, empresonat per Ben Bella el 1963 i en exili al Marroc des del 1964.¹⁴²

3.3.2: L'Algèria Boumédiène. Model socialista i demografia (1965-1978)

El continent africà té un pes clar dins la tensió de la Guerra Freda, però d'una prioritat estratègica tant modesta com el seu pes econòmic internacional del moment. Les guerres de substitució governamental, dutes a terme per actors polítics locals en favor dels EUA o de la URSS van ser considerables al llarg del període i totes seguien la lògica dels conflictes bèl·lics Est-Oest de l'aire del temps. La cúpula dirigent de l'Estat militar de Boumédiène continua dins la òrbita de la URSS amb els processos de nacionalització de la terra i d'economia planificada socialista iniciada per Ben Bella.

El 1966 es nacionalitza el sector miner i bancari permetent a l'Estat dominar un instrument de desenvolupament que abans estava sota control del capital estranger.¹⁴³

El 5 de febrer de 1967 es van celebrar eleccions lliures a Algèria, i per primera vegada des de la independència, la *cursus honorum* reunia el doble de candidats que llocs de poder per repartir, això si, repartició feta entre els dirigents de l'exèrcit. Les eleccions van permetre concretar el nou codi de les Wilaya que introdueix col·lectivitats descentralitzades dins el quadre d'un estat unitari en què la comuna constitueix la cèl·lula base.¹⁴⁴

El 24 de febrer del 1971 H. Boumédiène anuncia la nacionalització dels hidrocarburs. França intenta boicotejar aquesta decisió, però finalment haurà de cedir davant la manca de recolzament internacional, especialment dels EUA.¹⁴⁵ “*Les hydrocarbures ont bénéficié en premier lieu des investissements faits par l'État algérien pour développer son industrie. Entre 1962 et 1977, la production pétrolière est passée de 20 à 53 millions de tonnes, et la production de gaz naturel liquéfié actuellement (1979) de 7 milliards de mètres cubes, devra passer à 70 milliards en 1985*”¹⁴⁶

Un any més tard, el 1972 comença el monopoli d'Estat sobre la distribució i el comerç, amb el benentès que els productes de primera necessitat esdevenen, de fet, gairebé productes de luxe. L'Estat esdevé el cap dels seus propis recursos naturals i promou una igualtat de distribució dels productes bàsics. En contrapartida neix un mercat negre alimentat per l'escassetat de certs productes.¹⁴⁷

141 Lawrence, Joffe. *Ahmed Ben Bella obituary*. www.theguardian.com

142 *Heads of States and Governments Since 1945*. Ebook. p. 29

143 Bahloul, Belkacem Hacene. *Réforme du système bancaire en Algérie*. www.northafricaforum.org

144 Hubert, Michel. *Les nouvelles institutions communales algériennes*. www.persee.com p. 95-109

145 Ainas, Yanis. Ouarem, Nacer. Souam, Saïd. *Les hydrocarbures : atout ou frein pour le développement de l'Algérie? 25 ans de transformation post-socialiste en Algérie*. p. 69-88

146 Lutte de Classe, Série 1978-1986. *L'Algérie de Boumediène*. www.lutte-ouvriere.org

147 El-Aziz Kouadri, Mohamed. *Place et rôle du secteur pétrolier dans le développement de l'économie algérienne*. p.629-658 www.persee.fr

Els dirigents algerians entenen el socialisme estatal i la industrialització com una eina privilegiada de transformació social cap a l'Estat-nació, modern i desenvolupat. Algèria disposa d'un actiu econòmic important d'hidrocarburs, el petroli. La producció de gas no es desenvoluparà fins a la segona meitat dels anys '80, essent els EUA el primer gran comprador en un moment on l'economia ja tendirà a la liberalització del mercat.

El 1974, la OPEP decideix augmentar el preu del petroli com a reacció a l'expansió del sionisme a Palestina. Els fluxos del cru són pertorbats i estableixen un nou ordre econòmic internacional que tindrà com a repercussió una greu crisi econòmica a Occident. La guerra del Yom Kippur desafia el món àrab i la OPEP decideix col·locar-se al costat d'Egipte i Síria utilitzant l'arma del petroli per l'alliberament de la regió del Sinaí egipci i dels alts del Golan de Síria ocupats per Israel. Europa amb la fragilitat demostrada pel boicot del petroli començarà un diàleg amb el Magrib per tal de suavitzar les relacions entre les dues ribes del Mediterrani. El preu del barril es quadruplica, cosa que permet l'entrada de capital net a les arques de l'Estat. Algèria, llavors, es pot permetre millorar significativament la seva indústria. Inverteix en tecnologia avançada i enforteix les empreses de grans dimensions, les quals seran gestionades pels sindicats de l'Estat.¹⁴⁸

El 1976 es modifica la Constitució que permet a Houari Boumédiène seguir en el poder amb les seves reformes.¹⁴⁹ Les modalitats d'intervenció social de l'Estat són particularment fermes amb una voluntat clara de mantenir una línia centralista i monopolista de la cúpula al poder. El poder de la DRS (serveis secrets) s'afermarà cada cop més amb la figura de Kasdi Merbah que s'infiltrarà en tot el teixit de l'Estat controlant els mitjans de comunicació, els grups dissidents del GPRA encara actiu a l'exterior i censurar l'opinió pública algerina.

La determinació del govern per mantenir la unitat del país contrasta amb l'àmplia pluralitat cultural que provoca contínues rebel·lions d'identitat en diverses zones del país. Les decisions polítiques vénen preses des de la capital i són els ministres qui escolten els wali, els caps de les *wilaya*, que molt sovint però, són simples delegats del FLN central i desenten les voluntats de pluralitat democràtica de les regions contestatàries.

La política de Boumédiène pren una lògica voluntarista per la reconstrucció del país, que destaca respecte la majoria de països del tercer món.¹⁵⁰

S'esmercen esforços considerables dins l'àmbit educatiu. L'escolarització, gràcies a la cooperació internacional sobretot vinguda de l'Orient Mitjà, dobla l'alumnat de primària en poc més de 15 anys, passant de menys del 40% el 1962 al 80% el 1977. S'imposa una escola mixta, però tot i així hi ha una clara diferència de 25 punts entre l'escolarització dels nens respecte les nenes, fet que parcialment pot explicar el boom demogràfic durant aquest període. Cal remarcar que en tots els estudis la base lingüística serà la llengua àrab però el francès manté el seu espai. “*Malgré le monolinguisme officiel, la langue française*

148 Classe magistral Anna Mª García. (2014)

149 Constitució Algèria 1976: www.servat.unibe.ch

150 Lahouari, Addi. *Sociologie politique d'un populisme autoritaire*. Algérie, 50 ans après. p. 27- 40

progresse sans efforts particuliers, et reste plus qu'un complément, un atout indispensable pour un emploi, dans le secteur privé et même dans le public."¹⁵¹ El que l'Estat negligeix és les cultures berber i les llengües Tamazigh. És evident que l'escolarització es pot considerar un èxit, però apareixen crítiques que lamenten l'absència de la qualitat formativa del professorat de l'ensenyament primari. L'àrab dels mestres és mediocre i el seu nivell intel·lectual, flux.¹⁵² D'un punt de vista religiós, Algèria sempre s'ha considerat dins de l'Islam sunnita i no ha adoptat mai la laïcitat, com si va fer la Turquia de Mustafa Kemal Atatürk. En aquell moment emperò, no hi ha ensenyament religiós a les escoles tot i que la presència de la religió musulmana s'infiltrarà dins la societat algeriana poc a poquet ...

Un altre esforç social és dins l'àmbit de la salut. La xarxa de salut pública es fa possible perquè es generalitza la idea d'assalariat i de protecció social dels treballadors. Es creen centres mèdics, clíniques i hospitals públics i gratuïts per a tothom, molt sovint amb l'ajut internacional i amb material i personal soviètic i cubà.¹⁵³

Parlant d'agricultura, el mètode de l'autogestió dels dominis colonials començat ja el 1962 es manté. L'Estat comptabilitza el 1963, 2.300.000 hectàrees de terres colonials autogestionades per contra 850.000 hectàrees que són encara explotacions privades. El sistema comunitari es voldrà completar el 1971 amb la reforma agrària anomenada *Khammessat*, que va provocar una socialització tímida, però progressiva, de les terres privades i va posar fi al sistema tributari imposat als servents negres algerians.¹⁵⁴ A finals dels anys '70, l'agricultura algeriana no obté els objectius fixats i per poder fer front al desenvolupament ràpid de la demografia i del millorament del nivell de vida ha de començar a importar els productes bàsics. Fins llavors, la tendència de la dependència augmenta i s'acaba amb l'ideal de l'autosuficiència de les teories agràries d'Ahmed Ben Bella.

A nivell social, les mutacions són considerables. La població augmenta a un ritme sostingut, prop del 3% anual en aquest període, a causa d'una natalitat que es manté molt alta, entre 7 i 8 infants de mitjana per dona. És un moment en què la mortalitat, sobretot la infantil, es redueix. Del 1962 al 1978 la població algeriana passa de 10 a 17 milions d'habitants. La urbanització s'accentua, sobretot a partir dels anys '70 i en el cens de 1977, ja un 45 % dels algerians i algerianes viuen a les ciutats.

Les penúries comencen sobretot en els espais urbans. La proliferació de barriades als afores sense la mínima infraestructura dels serveis bàsics, aigua potable, clavegueram, electricitat, mostren les limitacions d'un Estat que es troba desbordat en temes d'habitatge.

Malgrat tot, la majoria de la població veu amb bons ulls l'administració Boumédiène. Al juny del 1976, una *charte nationale* s'adopta per referèndum la qual confirma l'abandonament a qualsevulla al·lusió a la revolució Socialista.

151 Courbage, Youssef. *Sur les pas de l'Europe du Sud: la fécondité au Maghreb*. p. 473 // www.un.org

152 Ravenel, Bernard. *Comprendre l'Algérie*. Ebook p.141

153 Abid, Larbi. *Histoire de l'Algérie médicale*. www.santemaghreb.com

154 Mrad Dali, Ines. *De l'esclavage à la servitude. Le cas des Noirs de Tunisie*. p. 935-955

Ja a partir del 1973 Algèria deposa la retòrica socialista i el model soviètic, i a nivell internacional Houari Boumédiène presideix fins el 1976 la secretaria general del destacat moviment dels països No Alineats. La lluita és clara; s'oposen a l'imperialisme, el colonialisme i el neocolonialisme, com també al racisme i el sionisme, i a totes les formes d'agressió, d'interferència o d'hegemonia dels dos grans blocs.¹⁵⁵ El 10 de desembre de 1976, Boumédiène és reelegit President però dos anys més tard morirà (sota sospites d'enverinament)¹⁵⁶ en el pic de la seva popularitat. La mort prematura de Boumédiène porta a escenes d'histèria col·lectiva, llàgrimes i lamentacions de la població durant les seves exèquies.¹⁵⁷ Algèria vivia l'auge de la política diplomàtica i esdevenia un país clau per la lluita i propagació d'un model alternatiu, basat en l'escolta mútua dels països en “desenvolupament” i en una posició per fer front al neo-colonialisme inherent al capitalisme.

La mort de Boumédiène el 30 de desembre del 1978 marca simbòlicament el tancament d'aquesta primera fase de l'evolució de l'Algèria independent. En general, la dinàmica macro-econòmica és positiva, però les dificultats comencen a fer-se veure en el dia a dia. El creixement econòmic és més feble del previst i la unanimitat al voltant de l'equip dirigent del FLN comença a esquerdar-se, com ens ho demostren les vicissituds per designar el candidat successor de Boumédiène, el gener de 1979. Les disputes per la seva successió són entre les ambicions personals de l'actual president Abdelaziz Bouteflika¹⁵⁸ i les voluntats més burocràtiques de Mohamed Salah Yahiaoui. En aquest cas l'exèrcit, un grup de pressió a vegades ocult però sempre present, que manipula subtilment la política del país, elegeix a Chadli Bendjedid com l'home del consens, amb la seguretat que mai prendrà decisions contràries als seus interessos. Formalment és la persona amb l'estatut d'oficial més elevat.

La bonança econòmica del període enforteix l'oligarquia militar, que és al mateix temps una força econòmica que manté les rendes i monopolitza les transaccions. El govern de partit no permet la pluralitat de punts de vista i la oposició que existeix es veu obligada a viure a la clandestinitat.

3.3.3: Chadli Bendjedid. Liberalització de l'economia. Octubre'88. Islamisme. (1979-1990)

El període que comença després de la mort de Boumédiène marca una ruptura ideològica fonamental dins la història de la *République Algérienne Démocratique et Populaire*: el socialisme estatal s'abandona progressivament i deriva cap al liberalisme econòmic i polític. El partit únic reacciona després de les revoltes generalitzades arreu del país el 5 d'octubre del 1988,¹⁵⁹ les quals es poden considerar com la Primavera Àrab d'Algèria, i pressionat cedeix espai al multi-partidisme. És llavors que entra en escena el partit islamista del *Front Islamique du Salut* (FIS) que troba una legitimació política de les seves tesis i un immens suport

155 Salmone Fall, Aziz. *Les 50 ans de Bandoeng; le non alignement à l'ère du suprainpérialisme*. Grila.
www.azizfall.com

156 Testimoni de Belaid Abdesselam. www.djazairnews.info

157 Imatges mort Boumédiène: www.dailymotion.com

158 White, Kimberly. *Le mystère des origines de Bouteflika*. www.slateafrique.com

159 Lavenue, Jean-Jacques. *Algérie: la démocratie interdite*. p. 14-32

popular. Aquest grup polític interpreta l'Alcorà més rigorós i ferm, i volen implantar un règim en què la sobirania no rau en el poble, sinó que recau en Al·là. El recolzament popular al FIS a l'inici dels anys '90 ens demostra una dècada on la llavor de l'islamisme germina i acaba derivant cap a una veritable guerra civil. *"Islamists came onto a completely empty field. You had a society that was morose, mired in a kind of lassitude, where people were completely burned-out, in despair and they (FIS) suggested something"*.¹⁶⁰ El FIS segueix una política de no prometre res més que aplicar un Estat islàmic, en què regnarien l'honestedat i la justícia. Si no hi ha corrupció, hi haurà diners -diuen- i si hi ha justícia hi haurà una distribució equitable de l'habitatge, i d'aquí més. *"It's a moral contract, not an electoral program"*.¹⁶¹

El FLN manté el programa de l'habitatge amb empentes i rodolons, el treball i l'educació per fer front a la obertura política. Tard, però finalment a la meitat de la dècada dels '90, el poder sabrà jugar la seva carta infiltrant la DSR en els grups islàmics utilitzant mètodes expeditius molt similars als practicats per l'exèrcit colonial francès 30 anys abans, amb la intenció de mantenir un conflicte latent que legitimava la cúpula de poder.¹⁶²

Anem a pams ...

De ben segur que la feble legitimitat popular del president Chadli Bendjedid designat el 1979, elegit a dit per la cúpula militar, permet l'establiment d'una endèmica corrupció en augment que cada cop afavoreix als més pròxims al poder i que tindrà unes repercussions essencials per entendre la deriva de l'Algèria posterior.

El benefici lucratiu del tresor de l'Estat és evident amb la segona pujada del petroli el 1979, deguda a la Revolució de l'Iran que instaurarà la República Islàmica.¹⁶³

Del 1979 al 1985, la cúpula C. Bendjedid comença un projecte de liberalització econòmica que d'inici ve emmascarada i voluntàriament enganyosa. Al mateix temps el sistema participatiu polític es tanca i s'enfronta a una població cada cop més formada. Darrera un discurs paternalista, a vegades demagògic, es prenen decisions discretes que porten a la fi de la nomenclatura socialista. Amb el pla de reestructuració de les empreses públiques del 1982 es segmenten les grans empreses per tal que esdevinguin més fàcils a privatitzar i al mateix temps afeblir la organització política i sindical de la massa obrera. És una època en què es persegueix qualsevol espai d'expressió política d'oposició i tota activitat sindical o associativa. Els únics que gaudeixen d'una certa tolerància associativa i de reunió són els islamistes.¹⁶⁴

Els anys del poder de Chadli Bendjedid es consideren també aquells de la protesta popular i de la joventut, amb una contestació organitzada de la societat civil i una clara multiplicació de les reivindicacions. Entre el 1980 i el 1981, apareix la Primavera Berber de Tizi Ouzou i de Béjaia amb reclamacions culturals i exigències cap a una democratització del règim polític. La cúpula militar de C. Bendjedid continua la política

160 Stork, Joe. Beinin, Joel. *Political Islam: Essays from middle East Report*. University of California, 1997, p. 290.

161 Id. p. 312

162 Martínez, Luis. *La guerre civil en Algérie: 1990-1998*. p. 354-367

163 Classe magistral Anna Mª García: *Les primaveres Àrabs* (2014)

164 Bain, Olivier. Algérie: *Le pays de 1982 a 1998*. www.afriquepluriel.ruwenzori.net

d'arabització que provoca una revolta Cabil i Chaoui el 1980. L'arabització massiva es posa en qüestió contínuament a Algèria. A l'abril de 1981 hi ha la manifestació islamista d'Oran i poc més tard, la manifestació de les dones, també el 1981 oposant-se al projecte del codi de la família, que serà finalment adoptat el 1984 i que encara es manté en vigor. Aquest és un codi inspirat en elements de la xaria (lleï islàmica) que representa un retrocés del dret de la dona i institucionalitza la desigualtat enfront dels homes. La dona no pot decidir per ella mateixa i és considerada com una menor d'edat que necessita tutor.

*“Article 11: La conclusion du mariage pour la femme incombe à son tuteur matrimonial qui est soit son père, soit l'un de ses proches parents”.*¹⁶⁵

El *Country Report on Human Rights Practices* fet pels EUA el 1986 declara al respecte: *“Both culture and tradition make it difficult for women to follow an independent path; a woman remains throughout her life under the legal “tutelage” of a man, regardless of her age or civil status.”*¹⁶⁶

El 1983 apareix una nova llei promovent la propietat privada i del mercat lliure que beneficia l'oligopoli polític, econòmic i militar que marcarà les regles del joc i seran els primers a gaudir dels privilegis i comissions de tots aquells que compraen terra i inverteixen en les empreses. El 1987 la liberalització és evident i es venen part de les terres agrícoles de l'Estat concedint l'ús de fruit a 50.000 explotacions individuals i micro col·lectives.

El neo liberalisme no ajuda a les classes populars i crea bosses de pobresa i de desocupació que alimentaran la desesperança general entre la població. Aquest fet beneficiarà l'emergència dels islamistes que ocuparan els espais públics del carrer amb associacions de caritat, a la mesquita i els espais educatius. Ja el 1983 el futur líder del FIS, Ali Balhady és empresonat per la seva activitat política.

La crisi democràtica del govern Chadli Bendjedid comença a fer-se evident i ràpidament empitjorarà a causa dels problemes econòmics. La indústria no genera més llocs de treball i la caiguda dels preus del petroli el 1986 provoca que l'atur es multipliqui, el PIB baixi i el valor del deute extern augmenti. Les imatges parlen per si soles, cues i cues per aconseguir el racionament amb les primeres mesures d'austeritat d'un govern que trontolla. El corpus social multiplica les protestes, amb vagues i manifestacions que degeneren, com en els disturbis de Sétif i Constantine a la tardor del mateix any 1986. Com Nadir Djemoune exemplifica; *“le pouvoir de Chadli a fait preuve d'un autisme déconcertant et refusait de voir les fumées du brasier qui couvait dans les bas-fonds d'une Algérie à la dérive”.*¹⁶⁷

L'augment de les tensions desemboquen en la revolta de l'octubre del 1988. La massa en còlera, jove i madura políticament després d'anys de protestes, es reuneix el dia 5 d'octubre en manifestacions de gran amplitud a Alger que s'estenen per gran part del país. Aquell mateix dia, l'exèrcit dispara contra la multitud,

165 Algérie: mariage et divorce, extraits du code de la famille. www.anneemaghreb.revues.org

166 US Department of State: www.ecoi.net

167 Djermoune, Nadir. *Chadli Bendjedid et l'impasse du capitalisme algérien*. www.europe-solidaire.org

amb un balanç de més de 500 morts, segons les dades d'observadors internacionals, 159 segons el govern.¹⁶⁸

Els dies següents, l'exèrcit continua disparant la població que reacciona amb violència i desesperació contra els espais simbòlics del FLN. És llavors quan comencen a aparèixer els militants islamistes i els seus líders, que es trobaven en una clandestinitat permesa des dels anys '80 i aprofiten l'oportunitat per aplegar el descontentament popular.

El dia 10 d'octubre de 1988 Chadli Bedjedid pronuncia a la desesperada un discurs prometent millores que semblen tranquil·litzar els revoltats. Algèria inicia una sèrie de reformes que es traduiran en una nova Constitució el 23 de Febrer de 1989, on s'hi introdueix el pluripartidisme i la llibertat de premsa i d'associació.¹⁶⁹ L'obertura política provoca un esclat en múltiples tendències ideològiques. Ahmed Ben Bella i Hocine Ait Ahmed, després d'anys d'exili retornen a Algèria i renoven els seus partits polítics. Amb poc temps Algèria viurà el naixement de 60 partits polítics diferents i la premsa i la televisió gaudiran d'una efervescència de llibertats mai coneguda.¹⁷⁰

Tot i així, el canvi polític no fa millorar la precària situació econòmica. Algèria continua submergida en una gran crisi durant els '90. S'ha posat fi al monopoli d'Estat sobre el comerç i la liberalització ha provocat un augment dels preus dels productes bàsics, entre ells l'oli i el sucre. Els partits islàmics han sabut entendre la profunditat del descontentament popular i formen el FIS que serà ràpidament reconegut per Chadli Bendjedid el 1988, malgrat la presència de referències religioses anticonstitucionals en el seu estatut.

El naixement de la força islàmica i el partit del *Front Islamique du Salut* (FIS) respon a diverses conjuntures. El país ha viscut un augment demogràfic espectacular i apareix al llarg dels anys '80 una joventut desocupada i sense gaires esperances de futur. Són els *pieds levés*, els joves que recolzats a les parets es reuneixen i esperen al carrer. Esperar, esperar ... però, què? Si aquests joves tenen diners, fonamentalment els aconseguiran a través del mercat negre, i ràpidament, el poc guanyat, se'l gastaran al *bistrot*. És una massa que viu sense esma, no es poden casar perquè no tenen pis propi, i el seu futur no sembla que hagi de millorar. La mesquita apareix llavors com l'eix estructurador de la seva vida. Els obliga a seguir la rutina de les pregàries en l'únic espai de solidaritat on hi troben els recursos per tirar endavant. A les mesquites i en les associacions caritatives rebran també l'ensenyament intel·lectual que els formateja amb uns objectius ideològics que combat el seu desànim. La mesquita esdevé l'espai on es mesclen la necessitat de menjar amb la caritat. L'estratègia dels líders musulmans consisteix en ocupar els espais de solidaritat social i cultural que el govern ha abandonat. Un exemple d'aquesta despreocupació social es produeix després del terratrèmol del 1989 on els afectats van rebre majoritàriament l'ajut de les forces de solidaritat islàmiques finançades per l'Aràbia Saudita.¹⁷¹

La guerra de l'Afganistan (1980-1988) contra l'Exèrcit Roig té una incidència en l'islamisme algerià. El conflicte va suscitar l'allistament al FIS de joves gihadistes algerians que havien rebut entrenament militar,

168 Lavenue, Jean-Jacques. *Algérie: La démocratie interdite*. p. 247

169 Beke, Dirk. *La Constituion Algérienne de 1989: une passerelle entre le socialisme et l'islamisme?* p. 241-272

170 Addi, Lahouari. *Le régime algérien après les revoltes arabes*. www.iemed.org

171 Terratrèmol Loma Prieta. Reconstrucció i migració. www.lomaprietamitigation.wordpress.com

guerriller i terrorista en els camps d'entrenament del sud saharià. En aquest moment, el govern Algerià ja s'havia desmarcat de l'URSS i no veia en mals ulls i permetia aquesta participació activa de joves algerians. Els EUA per altra banda, van oferir un decisiu suport a les forces gihadistes de Ben Laden per desequilibrar la Unió Soviètica i per finalment precipitar la caiguda del bloc comunista. El que no s'esperava Washington és que el retorn de tots aquests gihadistes transportés la guerra santa contra els interessos occidentals. La guerra del Golf alimentarà el fonamentalisme anti occidental i anti-EUA, que incendiarà els ànims de la Gihad actual.¹⁷²

A les primeres eleccions municipals i pluralistes és el FIS que esdevé el gran guanyador, obtenint més del 50% dels vots i davant la sorpresa de les altres forces polítiques. Les principals ciutats, Alger, Oran i Constantine estaran governades pel partit islàmic que ha arribat a seduir les classes populars. Un any més tard, el 26 de desembre del 1991, el FIS guanya clarament la primera volta de les eleccions legislatives amb més del 50% d'abstenció. Tot i així, el seu electorat s'ha reduït una quarta part respecte l'any anterior.

La tensió és alta a Algèria i la preocupació democràtica evident. L'arribada hipotètica del FIS al poder central de l'Estat significaria l'inici d'una teocràcia. La legitimitat es traspassaria del popular al sagrat i s'aboliria qualsevol simbologia de democràcia i de llibertat d'expressió. La justícia vindria imposada per la Xaria i les interpretacions de la paraula de Déu en l'alcorà..¹⁷³

Tot i així, Hocine Aït Ahmed, cap de llista del *Front de Forces Socialistes*, estava convençut que a la segona volta de les eleccions, la societat algeriana reaccionaria davant un resultat que trepitjava els seus propis interessos.

L'entorn de Chadli Bendjedid però, no té prou confiança en l'electorat abstencionista perquè es mobilitzi contra els islamistes, i decideix fer dimitir al president i dur a terme un cop d'Estat en nom de la seguretat i l'estabilitat nacional. Chadli Bendjedid dimiteix l'11 de gener del 1992 i l'exèrcit declara l'estat d'urgència. El procés electoral se suspèn i la presidència militar de l'*Haut Comité d'État* pren el poder el 14 de gener del 1992.

3.3.4. La dècada negra. Mohamed Boudiaf i política de guerra. Massacres i balanç de víctimes

El 1989 es constitueix la Unió del Magreb Àrab (UMA) a Marrakech, amb un fons comú d'entesa magribina i Berber, signat pels cinc caps d'Estat que constitueixen el Gran Magrib; Marroc, Tunísia, Algèria, Líbia i Mauritània.¹⁷⁴

El 1989 marca un punt de transició i la frontissa que abalança el món cap un nou ordre financer. Aquell any implosiona la URSS amb la fi de la guerra anti-soviètica a l'Afganistan que col·loca els Talibans al poder d'un país en què gràcies a l'ajut dels EUA, han derrotat l'ateisme. Poc més tard acabava la guerra entra l'Iraq

172 Apunts Anna Mª García: *Les Primaveres Àrabs* (2014)

173 Esposito, John L. Obert Voll, John. *Islam and Democracy*. p. 167- 189

174 Segura i Mas, Antoni. *El Magreb: del colonialismo al islamismo*. P. 284

i l'Iran que marcava unes fronteres religioses incendiàries: L'Iran xiïta que viu la mort de Ruhollah Khomeini, l'Afganistan dels Talibans seguint la doctrina sunnita wahhabita*¹⁷⁵ i amb una dimensió d'expansió planetària i l'Iraq sunnita amb el partit Baas de Saddam Hussein.

El 1989 Algèria va perdre l'URSS i l'Iran com a aliats i en el món van caure dos eixos principals de la contestació a l'hegemonia occidental. Mentrestant Àfrica viu hostilitats generalitzats al Sudan, a la República Democràtica del Congo, Ruanda, Angola, Mali, Níger, Txad ... una barbàrie absoluta. Al mateix temps l'islam ortodox i de tesis radicals wahhabites i salafistes des de l'Afganistan s'expandien. Aquest període històric també ve marcat per tot una sèrie de guerres inter-regionals i autodestructives que debiliten l'espai àrab. La guerra del Líban (1975-1990), la guerra iraquí-iraniana (1979-1989), la guerra civil algeriana (1990-2000), la guerra del Sudan, Somàlia o el Yemen.

La dècada dels '90 per Algèria és entrar en una desestabilització sense solució ...

Després del cop d'Estat del 14 de gener del 1992 es declara immediatament il·legal el FIS i s'empresonen els líders del partit, Abassi Madani i Ali Belhadj.¹⁷⁶ Els militants del FIS passen a la clandestinitat i es refugien en els maquis de la muntanya i en els camps d'entrenament que tenen al sud del país, on aprendran les tècniques de terrorisme i de lluita guerrillera gràcies a mercenaris experimentats que s'havien desplaçat des de l'Afganistan. La reacció del FIS és clara: declara la Gihad (esforç) a l'Estat Algerià i per fer-ho rebrà el suport econòmic de les gerontocràtiques petro-monarquies del golf Pèrsic, amb l'Aràbia Saudita al capdavant.¹⁷⁷

Des de l'hivern del 1992, Algèria s'enfonsa en un veritable espiral de violència que res sembla poder aturar. Al llarg d'aquests anys negres, l'exèrcit i els serveis secrets de la DSR intenten frenar la força terrorífica dels islamistes, els quals veuen engreixar les seves files de forma exponencial fins el 1995. En aquest període es comptabilitzen fins a 15.000 homes armats i convençuts d'expandir l'Islam cap una Algèria islàmica. És vital entendre que l'islamisme wahhabita manté una lluita universal, el que facilita enormement els transferiments de persones més enllà de les divergències nacionals i doctrinals.¹⁷⁸

Comença la guerra civil algeriana que s'allargarà fins el 1999 amb una forma de terrorisme que es manifesta sagnant i espectacular. Assassinats individuals i col·lectius, violacions de dones, tortures i autèntics genocidis que afecten tots els estrats socials, totes les professions sense fer cas omís a homes o dones, infants, adolescents, avis, fins i tot bebès. Les morts del conflicte volten les 200.000 i entre persones ferides, orfes i abandonats la xifra arriba a 250.000 segons les dades aproximatives.¹⁷⁹

175 *Wahhabisme: És un moviment fonamentalista musulmà sorgit del sunnisme. En aquest cas, hom només pot venerar Déu i estrictament res més.

176 FIS: www.fisdz.com

177 Naba, René. *Des pétromonarchies, un exemple de démocratie unique au monde*. Febrer 2012. www.oumma.com

178 Martínez, Luis. *La guerre civile en Algérie: 1990-1998*. p. 370

179 Stora, Benjamin. *La guerre invisible. Algérie, années 90*. www.univ-paris13.fr

A l'inici dels esdeveniments el poder militar Algerià decideix legitimar el cop d'Estat buscant una figura simbòlica de reconciliació i la troben en la figura de Mohamed Boudiaf, que abandona l'exili al Marroc i el convencen per agafar la presidència. La mateixa oferta fou rebutjada prèviament pel líder del FFS, Hocine Aït Ahmed.¹⁸⁰

Mohamed Boudiaf, lluny de voler ser una titella de l'oligarquia militar, va iniciar mesures per perseguir els casos de corrupció i frenar l'islamisme. Va demanar als bancs francesos informació sobre els comptes bancaris de ministres i generals de la cúpula del poder i de la DSR. Al mateix temps, tenia la intenció de restaurar la via democràtica i ja planificava eleccions futures. Ell mateix volia promoure la creació d'un partit polític que li permetria guanyar el poder d'una manera democràtica. Aquesta actitud va contrariar els interessos d'un sector determinat del poder i va ser assassinat en mig d'un discurs públic a Annaba el 29 de juny de 1992, retransmès per televisió en directe.¹⁸¹ La versió oficial és que va ser assassinat per un guarda-espatlla militar i fanàtic islamista.

Aquesta versió és contestada des del primer moment: els algerians i algerianes hi veuen la mà negra d'un sector de *l'Haut Comité d'État*.¹⁸²

Ali Kafi agafarà el relleu com a president del 1992 al 1994, al mateix temps que s'instaura l'Estat d'Emergència que no s'abolirà fins el 2011.

Del FIS, ara dissolt, neix la branca armada del moviment islamista, l'*Armé Islamiste du Salut* (AIS).

Els atacs de l'AIS comencen amb la intenció de sembrar el caos i amb una clara voluntat: imposar una Algèria Islàmica sembrant el terror. La violència dels grups islamistes comença cap a les forces de seguretat i aviat s'estén als civils. Assassinen policies i soldats, intel·lectuals d'esquerra, dones i infants. La persecució és evident contra els periodistes; "*les journalistes qui combattent l'islamisme par la plume périront par la lame*".¹⁸³ Col·loquen bombes a l'aeroport d'Alger, fan una presa d'hostatges en un vol Air France, ataquen la presó de Sakadji. Al llarg de tots aquests anys de guerra l'exèrcit islàmic perpetua massacres de pobles sencers, Thalit, Bentalha, Beni Masssaous, Ramka ...

L'exèrcit algerià, avesat a les guerres convencionals, es troba sobrepassat pels atacs de guerrilla i dels maquis. Els mètodes repressius que utilitzen són brutals: arrestos massius i arbitraris dia rere dia. Tortures, exaccions i represàlies als pobles que havien ajudat als islamistes. Per més inri, l'AIS pateix una escissió interna formant grups armats que combaten entre si, com el *Groupe Islamique Armé* (GIA) i el *Mouvement Islamique Armé* (MIA). Milícies combatents que al voltant de les grans ciutats perpetuen massacres i porten a tal descontrol i confusió que al final no se sabia qui matava a qui en una espiral de violència atroç, violent i implacable. La pel·lícula *Des hommes et des dieux* descriu aquesta atmosfera anàrquica i de terror plasmant el segrest i l'assassinat dels monjos benedictins francesos de Tibhirine el 1996.¹⁸⁴

180 Zaater, Miloud. *L'Algérie de la Guerre à la Guerre*. p.136

181 Mort Voudiaf: Algérie: *Mais qui donc a tué l'ex-président Mohammed Boudiaf?* www.slateafrique.com

182 Les causes de l'assassinat de Mohamed Boudiaf. www.dailymotion.com

183 Fontaine, Jacques. *Les années noires et la tentative de reconstruction*. www.migrations.besancon.fr

184 Beauvois, Xavier. *Des dieux et des hommes*.

La violència i el terror de l'AIS i el GIA provoca la fugida de milers d'intel·lectuals, artistes i militants demòcrates cap a França i Canadà, escapant d'aquesta fàbrica de l'horror a què es troba sotmesa Algèria.¹⁸⁵

La guerra va arribar a la mateixa ex metròpoli, acusada pels islamistes de donar suport a les elits polítiques i militars algerianes. L'atemptat al Metro de Saint Michel del 1995 a París és una mostra d'aquesta barbàrie.¹⁸⁶

El 1994 Liamine Zeroual és designat com el candidat "independent" de l'exèrcit amb el compromís de trobar una solució al conflicte obert. El 1995 esdevé cap de l'Estat d'Algèria i legitimat en unes eleccions presidencials pluralistes amb un 61% dels vots davant el partit islamista moderat *Hamas* i el partit democràtic del *Rassemblement pour la Culture et la Démocratie* (RCD).¹⁸⁷

El 1995 una iniciativa de catòlics italians va promoure a l'església de Sant'Egidio una trobada diplomàtica amb Rabah Kedir com a representant del FIS i amb els caps polítics dels partits algerians. Hi destaquen Hocine Aït Ahmed del FFS, Louise Hanoune del *Parti des Travailleurs* (PT), Ahmed Ben Bella (MDA) i Abdelhamid Mehri del FLN, entre d'altres. Intenten establir una cúpula de diàleg per posar fi a les massacres. El govern central desaprovarà totes aquestes iniciatives, inclosa la voluntat de la des-militarització aprovada a Sant'Egidio i la seva demanda a l'Estat en relació a l'aixecament de l'estat d'emergència, com també desestimarà la denúncia presentada per l'empobriment general de la societat algeriana degut als acords firmats amb el FMI.¹⁸⁸

El primer ministre es mostrava reticent al diàleg amb els caps del FIS i la lluita va continuar. Les tàctiques governamentals per eliminar els islamistes també varen fer un canvi de rumb. Difícil és vèncer un grup que estima més la mort que no pas la vida i és llavors que la DSR infiltra personal a la GIA. El govern juga un doble joc militar per desacreditar els islamistes i criminalitzar les seves accions, multiplicant-les.¹⁸⁹

A partir del 1996, la violència de l'AIS i la GIA augmenta davant una població atemorida que constitueix grups d'autodefensa amb el suport de les autoritats, fet que tanmateix no farà minvar el nombre de morts i calmar l'ambient. En aquest moment, petites cèl·lules de moviments gihadistes seran interpel·lats pel poder per entrar en processos de negociació. Mentrestant, igual que va succeir a Ruanda o Bòsnia, l'opinió pública occidental i els governs de la Unió Europea mediten i observen, però sense comprometre's ni aportar solucions perceptibles per aïllar els civils del conflicte.

El 1998 la guerra ha fet estralls. El país és irreconciliable i el terror es troba impregnat en la vida diària d'una població desolada.

El 15 d'abril de 1999, després de la dimissió de L. Zeroual, arriba al poder Abdelaziz Bouteflika, que es presentarà amb un partit independent, guanyant amb més del 70% dels vots. Com en les eleccions anteriors, les forces democràtiques dels altres partits denuncien el sistema de vot i es retiren.¹⁹⁰ L'acció del govern

185 Hachimi Alaoui, Myriam. *L'exil des Algériens au Québec*. p.197-215

186 Llista atemptats: www.lepoint.fr

187 Avaluació i organització de les eleccions. www.democracy-reporting.org

188 Acte dels acords de Sant'Egidio: www.revues-plurielles.org

189 Moulai, Karim. *Massacre de Beni Messous 1997 : l'ordre venait du général Toufik*. www.lequotidienalgerie.org

190 Beaugé, Florence. *L'élection présidentielle en Algérie tourne au duel fratricide*. *Le Monde*, (8/IV/2004)

Bouteflika ràpidament farà aprovar l'amnistia a tots aquells que han format part dels grups islàmics. S'interpreta com una derrota del poder legítim, ja que és l'Estat que cedeix davant les atrocitats de la GIA i l'AIS.

La GIA, poc a poc queda relegada, fins a quasi desaparèixer el 2002. Només una dissidència, que data del 1998, el GSPC (*Grupement Salafiste pour la Predication et le Combat*) dirigida per H. Hattab i per A. Droukel, i dels quals bona part dels seus militants provenen de les forces armades, continua la lluita, refugiant-se al nord de Mali. Aviat, la GSPC s'aproximarà a Al-Qaeda i el 2006 acaben formant part de l'Al-Qaeda del Magreb islàmic (AQMI). Aquests grups es situen en espais de no-dret i molts d'aquests grups són finançats pel diner del petroli i el gas de Qatar i l'Aràbia Saudita, i pel control de les rutes de la droga.¹⁹¹

Al llarg de la dècada negra, l'acció governamental ve centrada en la qüestió de la seguretat i la guerra. Des del punt de vista econòmic, la liberalització es manté a causa del pla d'ajustament estructural que el FMI va imposar per l'endeutament extern acumulat de 26.000 milions de dòlars que Algèria pagava fonamentalment, amb les divises de l'emigració i les exportacions d'hidrocarburs. “*Les objectifs fixés par le FMI ... ont directement participé a la dégradation de la situation économique et à l'accélération du processus de paupérisation de la majorité de la population*”.¹⁹²

Algèria des de llavors s'ha convertit en una economia monoexportadora, els hidrocarburs representen més del 96% del valor total dels ingressos en exportacions. Les importacions revelen les fortes deficiències de l'Estat ja que un 91% d'elles són de productes alimentaris i bens manufacturats. L'aparició de la competència de productes importats afecta particularment el sector tèxtil i l'atur supera el 25% de la població activa, i no pot millorar degut al ràpid i espectacular augment demogràfic. Al llarg de la dècada, la població algeriana continua a créixer a un ritme elevat de 2'2% per any entre el 1987 i el 1998 a un ritme lleugerament inferior al període precedent. La població ha estat obligada a emigrar, sobretot des dels pobles de les regions muntanyoses cap a les ciutats, amb l'esperança de trobar millors condicions de vida i fugint dels islamistes. La feblesa de l'Estat ha permès que immensos sectors passin a l'economia informal: la petita indústria, la construcció, el mercat negre i la droga són els circuits comercials il·legals més freqüents.¹⁹³

Sobre el pla econòmic, el terrorisme ha causat importants destrosses incendiant escoles i centres de salut, hospitals, fàbriques i carreteres.

Algèria ha viscut una llarga dècada negra generada per un fenomen estrany i en continua evolució com és el terrorisme religiós. Aquesta violència de tipus polític ha descarregat una ràbia cruel i horrible contra les poblacions algerianes sense distinció d'edat o de sexe promovent la desestabilització social per instaurar l'Islam més radical i rigorós. Com Boukra defineix “*le terrorisme est une forme de violence concentrée*

191 Chévalerias, Alain. *Rien ne vaut la mort d'un homme*. www.recherches-sur-le-terrorisme.com

192 Zaater, Miloud. *L'Algérie de la guerre à la Guerre*. P 145

193 Segura, Antoni. *El Magreb: del colonialismo al islamismo*. p. 237

utilisée en instrument d'action à des fins de contrainte/soumission politique".¹⁹⁴ La violència de la guerra civil algeriana ha transgredit totes les normes socials i tots els valors humans i universals.

En la dècada 1990-2000 la Gihad ha agafat una dimensió planetària seguint l'exemple de l'economia mundial i la bàscula del món àrab bascula de la riba Mediterrània cap el golf Pèrsic, d'on prové l'Islam com a arma de combat polític amb l'expansió de les corrents salafistes i wahhabites. Ja en aquell moment a la zona petroliera sota protectorat anglo-americà comença una dura lluita amb clars interessos neo-liberals que faran dirigir part dels gihadistes del Màixriq al Magrib.

3.3.5 Algèria després de l'11 S 2001. Abdelaziz Bouteflika (1999-2014). *Concorde civile* (2004)

Àfrica viu l'origen del nou des(ordre) post 11S a viva pell. És un continent fora de control, emergent i jove propici per les empreses multinacionals i santuari de les organitzacions terroristes. Ha estat l'escenari de la primera "guerra civilitzadora" del grup terrorista al-Qaeda, l'organització d'Oussama Ben Laden amb base i reclutament a l'Afganistan i el Sudan, que a l'agost del 1998 comet el doble atemptat contra les ambaixades nord-americanes a Nairobi i Der es-Salaam. Després dels atemptats terroristes de l'11 de setembre del 2001 a Nova York i Washington, EUA declara la guerra al terrorisme: comença una nova era.¹⁹⁵

En política interior, Abdelaziz Bouteflika encapçala el govern actual. És una figura coneguda de la política algeriana i una vella glòria omnipresent en les altes esferes del poder. El 1999, amb el suport de l'exèrcit, guanya les eleccions legislatives. El no-partit d'Abdelaziz Bouteflika és elegit amb el 73'5% dels vots amb una participació del 55% de la població inscrita als comicis, en unes eleccions sospitoses de frau electoral per la denúncia clamada per les altres organitzacions polítiques participants als comicis.

El pacte amb els islamistes i la *Concorde Civile* declarada el 2004 és el punt fonamental del programa d'A. Bouteflika per resoldre la conflictivitat i el terrorisme que ha desmembrat el país.¹⁹⁶ La problemàtica és evident. Si bé és cert que assoleix una relativa estabilitat amb el temps, també genera un sentiment immens d'injustícia entre la població. *Le décennie noir* ha deixat traces i marques impossibles d'oblidar. El 29 de setembre del 2005 s'adopta per referèndum la *Charte pour la paix et la réconciliation nationale*. "*Ce texte prévoit notamment l'abandon des poursuites judiciaires pour les islamistes ayant déposé les armes ... et l'indemnisation des familles des victimes du terrorisme*"¹⁹⁷

Seguint l'esquema de *borrar y cuenta nueva* el govern algerià cobrirà la història amb un vel i declararà oficialment oblidar els fets d'una guerra civil sagnant de 10 anys. Què explicar i com pagar als familiars de les víctimes? On són els desapareguts? - Criden i demanen les mares que es reuneixen cada setmana a les places d'Alger ... Estan realment penedits els gihadistes? Segurament no. És l'Estat que inicia el diàleg amb

194 Boukra, Liess. *Le terrorisme*.

195 Classe Magistral Anna Mª García. *Les Primaveres Àrabs* (2014)

196 Lahouari, Addi. *La guerre continue en Algérie*. www.monde-diplomatique.fr (IV/2004)

197 Moussaoui, Abderrahmane. *La concorde civile en Algérie. Entre mémoire et histoire*. www.books.openedition.org

els islamistes, i no a la inversa. I són els islamistes que han acceptat la petició de l'Estat de la *Concorde Civile*, i per ells aquesta posició de poder, legitima la lluita islàmica *wahhabita*.¹⁹⁸

L'amnistia declarada per Abdelaziz Bouteflika esborra de la història cada un dels fets ocorreguts al llarg del conflicte armat i permet als assassins gihadistes retornar a la vida civil sense ser jutjats. Es comptabilitzen que 6000 homes varen deixar les armes amb aquests pactes i els altres mils acaben engreixant les files dels grups islamistes en perpetu moviment entre l'Afganistan, l'Iraq, Somàlia, Sudan o Mali.

A àmbit internacional, els atemptats de l'11 de setembre legitimen la política del govern Bouteflika a fer front als moviments islamistes en expansió. L'acord per lluitar contra el terrorisme acosta Algèria als EUA i permet un reconeixement positiu del règim de Bouteflika per part d'Occident, que perpetua la cúpula de l'elit economico-militar algeriana. La connexió Magreb-Maixriq és una amenaça terrorista evident, i per aquesta raó els EUA, l'any 2002 lidera el *Combined Task Force* i col·loca prop de 2000 soldats a Djibouti per cobrir militarment l'anar i el venir terrorista del Corn d'Àfrica, el Mar Roig i el Yemen. Tot i així, a nivell diplomàtic Bouteflika continuarà mantint relacions amb la Síria de Bashar al-Asad i la Rússia de Putin, que la col·loquen avui en dia en el punt de mira i en l'ull de l'huracà del mal occidental.

Econòmicament, l'augment del preu dels petroli el 1999 va donar ales a Algèria i als mitjans financers per invertir en un país destrossat. Tot i així, la reducció de l'atur és minsa. El 2013, la taxa d'atur volta el 30-40% de la població, una dada similar a la de Tunísia i el 6'7% del total de la població algeriana ha emigrat amb els anys.¹⁹⁹ Els grans contractes de construcció d'infraestructures i de refinament a les plantes del petroli es fan majoritàriament amb la República Popular de Xina, que implica una immigració proletària de 50.000 xinesos cap a Algèria i la instauració d'un nou model ultraliberal del gegant asiàtic, que ha esdevingut el màxim proveïdor d'Algèria, per davant de França.²⁰⁰ Algèria posseeix 2'37% de les reserves mundials de gas natural fet que la col·loca desena del rànquing mundial i cinquena en l'exportació, després de Rússia, Qatar, Noruega i Canadà. Una capacitat d'exportació aconseguida gràcies a tres gasoductes Magrib-Europa (i un quart en construcció - Medgaz) i dos fàbriques de líquefacció. L'empresa Sonatrach (Govern Algerià) és la màxima accionista d'aquests gasoductes trans-mediterranis on hi apareixen empreses com Ibredrola, Cepsa o el govern d'Abu d'Abi amb accions importants en els hidrocarburs algerians. El mercat asiàtic en expansió també s'interessa pel gas Algerià i s'han firmat contractes de gas a llarg termini amb Xina.²⁰¹

En el primer mandat de Bouteflika, els aixecaments són força constants arreu del país i naixen molt sovint de forma espontània, des de la Cabília a Constantine, en favor de la reivindicació cultural berber. El 18 d'abril del 2001, un estudiant és mort dins un local de la brigada de la policia de Beni, Douala. Les manifestacions

198 Zerrouky, Hassane. *L'Algérie après la Charte pour la Paix et la Réconciliation Nationale*. p. 27 - 40
www.recherches-internationales.fr

199 Temlali, Yassine. *L'Algérie, terre d'é(im)migration*. www.babelmed.net

200 Loukil, Jamila. *Les Chinois en Algérie, de l'immigration à la diaspora?* www.liberte-algerie.com (2009)

201 Commission économique pour l'Afrique. *Algérie*. www.uneca.org

es transformen en revoltes violentes a tota la regió dels grups Cabil i Chaoui, que continuen fins a la *Marche Noire* (14/VI/2001). La reivindicació promourà que el 10 d'abril del 2002, el parlament Algerià flexibilitzi la Constitució aprovant el Tamazhight com a una llengua nacional. Segons Laure Feliu “*Le mouvement amazighe affronte un défi important qui consiste à faire accepter son discours et à se transformer en acteur influent du champ politique*”²⁰² Una obertura política necessària que demostra un procés d'entesa política govern-revoltats.

Després de més d'una dècada de Bouteflika al poder, Algèria es manté com un país ric ... a nivell macroeconòmic. El seu PIB és superior a la majoria dels països africans, tot i essent aquest continent el que copa les posicions més baixes de la llista mundial. L'Índex de desenvolupament Humà es manté mediocre; és de 0'698 el 2011, 104^a de 194 països, inferior a Líbia i Tunísia, però superior al Marroc i Egipte.²⁰³ En la primera dècada del nou mil·lenni, la demografia d'Algèria manté encara un nivell alt de creixement, amb un 1'5% anual i manté una taxa d'alfabetització en augment. En el món laboral les dones han perdut espais, i avui es comptabilitza que només un 14% treballa, dada inferior a fa 10 anys. La lluita per les llibertats de la dona es fa imprescindible. En aquest sentit a les eleccions del 6-V-2012, el parlament Algerià governa amb un ters de la representació femenina en els escons (145 seients de 462).²⁰⁴ El govern algerià no ha sabut distribuir els guanys dels hidrocarburs ni diversificar una economia esdevinguda completament dependent al preu de compra-venda de les matèries primeres. Els ingressos generats per la producció de gas i petroli són immensos, i malgrat això la societat algeriana es troba confrontada a grans litigis. L'habitatge és un dels grans problemes que viu l'Algèria d'avui i és inherent a la construcció del país. El sector no pot seguir el creixement demogràfic i els algerians més modestos s'incrusten a la perifèria de les ciutats.²⁰⁵ La seva vida és com la de tants altres immigrants ciutat-camp d'arreu del planeta. Habitatges obsolets i mal construïts, fets a campí qui pugui, els primers dels quals van ensorrar-se amb el terratrèmol del 2003 fent al voltant de 2500 víctimes i 30.000 persones sense sostre (21/VI/2003), i el més recent del 2014, al nord, amb més de 600 víctimes (1/VII/2014).

Malgrat l'augment de la producció agrícola, sobretot en el sector dels fruits i dels llegums, Algèria encara es troba lluny de satisfer les necessitats de la població i la importació de productes alimentaris és massiva amb la dependència d'un 75% del total del consum.²⁰⁶ Les inversions directes estrangeres (IDE) es mantenen febles, fora del sector dels hidrocarburs. La única excepció, la fàbrica Samsung-Cevital instal·lada a Sétif el 2009, que a l'abril del 2014 va patir un incendi que la va ensorrar en part. Una major liberalització dels hidrocarburs seria beneficiós per les grans multinacionals occidentals, però el govern algerià sap que no pot deixar anar aquesta (única) font de recursos pel país, costi el que costi.

202 Feliu, Laura. *Le Mouvement culturel amazigh*. L'espace euro-maghrébin. www.anneemaghreb.revues.org

203 Indicadors de desenvolupament. www.cooperaciocatalana.gencat.cat

204 Eleccions 2012. *Un tiers des femmes au parlement Algérien*. www.liberation.fr

205 National Reports. Algèria. www.socialwatch.org

206 Abdelkrim, Salhi. *Denrées alimentaires : L'Algérie importe chaque année pour 3,3 milliards de dollars*. www.transactiondalgerie.com

Els temes de corrupció i de purgues de govern queden intractables i ocults per la política governativa. La feblesa de l'Estat afavoreix les transaccions de legalitat dubtosa i el clientelisme s'imposa. El resultat és evident, una gran desigualtat esclata en les grans aglomeracions. D'altra banda, l'absència de preocupacions ambientals provoca caure a situacions de misèria a famílies particularment explosives que viuen en un estat precari.²⁰⁷ Preval una economia rendista i corrompuda. L'economista Lahcen Achy ens mostra l'Algèria actual així: "*Les ressources pétrolières sont mal réparties et la corruption est endémique*". Wikileaks va filtrar el següent correu electrònic del que fou l'ambaixador de França a Alger, Bernard Bajolet: "*la corruption a aggravé la situation et touche les propres frères de Bouteflika. Elle a atteint des sommets effrayants qui compromettent le développement économique*".²⁰⁸ El llarg mandat de Bouteflika gira al voltant dels escàndols de corrupció en les grans multinacionals; Sonatrach, Algérie Télécom i amb la construcció de l'autopista que recorre l'est-oest del territori algerià.²⁰⁹

El 2008, el Parlament adopta la revisió de la Constitució, suprimint la interdicció de presentar-se un tercer cop al mandat presidencial, a fi i efecte de mantenir el govern Bouteflika.

Davant d'aquesta evidència de dubtosa democràcia i transparència econòmica, perquè Algèria no viu el terrabastall polític que sí sacseja Tunísia i Egipte en les Primaveres Àrabs del 2011?

La immolació de Mohamed Bouazizi a Tunísia el desembre de 2011 precipita l'allau de manifestacions al Magrib. A la plaça Tahrir, un jove activista, Saïd Khaled és assassinat... Els fets posteriors desemboquen a la destitució de Zine El Abidine Ben Ali a Tunísia i de Hosni Mubarak a Egipte, en menys d'uns mes. Diversos moviments polítics inicien manifestacions a Algèria (28/XII/2010) contra el poder però tot i les temptatives no aconsegueixen unificar els manifestants i fer trontollar el règim de l'ancià Abdelaziz Bouteflika. Els signes de nerviosisme del poder són evidents mobilitzant prop de 30.000 soldats a Alger per bloquejar una manifestació prohibida on hi assisteixen poc més de 2000 participants. (12/II/2011).²¹⁰

El 24 de febrer del 2011 s'aixeca l'Estat d'emergència, vigent des del 1992 i es mostra com a una política d'obertura social. Escaig i ridícul per les pretensions de tots aquests aixecats, quants? ... no gaires i poc organitzats respecte a Egipte i Tunísia.

El 15 d'abril del 2011 el president Bouteflika en un discurs retransmès per televisió promet un inici de noves reformes, almenys formalment, que l'allunya de l'immobilisme que ha caracteritzat els seus anteriors

207 Osualdella, Stefano. *Globalizzazione dell'economia e globalizzazione del degrado ambientale*.

www.ambientediritto.it

208 Imad-Eddine, Annane. *WikiLeaks: Ce que pensait Bernard Bajolet, nouveau directeur de la DGSE, de la situation en Algérie*. www.mondialisation.ca

209 Lariège, Julien. *Algérie: Une ténébreuse affaire de corruption empoisonne la classe politique*. www.politique-actu.com (2009)

210 Manifestació 12 febrer 2011. www.rfi.fr

mandats.²¹¹ Promet majors espais de llibertat i democràcia, revisant importants textos de lleis electorals, de partits, d'associacions i del control informatiu.

L'actualitat algeriana ens mostra una absència de la llibertat d'expressió encara evident, tot i l'obertura promoguda el 2011.²¹² Les universitats que haurien de promoure el lliure pensament i l'esperit crític resulta que són unes aules d'adoctrinament per seleccionar l'elit dirigent. La DSR persegueix cada emissió i cada post penjat a internet de caràcter polític i de burla al president. Malgrat el risc que comporta, el món cibernètic és l'espai d'una expressió personal i política difícilment controlable per la DSR i on avui en dia flueixen les queixes. La llavor d'organització social es troba en lluita. Al mateix temps, des de la mesquita la xarxa també és la base de difusió i de reclutament dels grups islamistes wahhabites.

La Primavera Àrab a Algèria demostra una feble unió de les forces polítiques, de la societat civil i els intel·lectuals per fusionar esforços en una acció coherent i sostinguda. Les Primaveres Àrabs no floreixen a Algèria, i en part perquè el règim disposa de reserves financeres que li permeten, almenys fins ara, comprar la pau social i mantenir un marge de maniobra prou ampli gràcies al benefici del gas i del petroli. La corrupció general que engloba el país no fa canviar el règim de Bouteflika mentre s'allarguin els beneficis del gas i el petroli. Aleatòriament, cedeix part de la riquesa oferint micro-crèdits i ajudant en projectes concrets la societat algeriana. Per l'altra banda, en les últimes eleccions la població algeriana ha votat en massa la reelecció d'Abdelaziz Bouteflika amb més del 80% dels vots (17/IV/2014).

Els traumatisme causat per la dècada negra també seria una causa per explicar el perquè la societat algeriana no ha pres la deriva revolucionària de Tunísia o Egipte. El conflicte de la dècada dels '90 encara és latent dins les consciències individuals i col·lectives algerianes, i ningú de la societat civil voldria revivre-les. A més, després de "l'alliberació" de Líbia per part de l'OTAN i l'inexorable implantació del contingent militar Francès a Mali encara en guerra (17/I/2012), la frontera sud del país viu un conflicte permanent amb els islamistes radicals de l'AQMI.

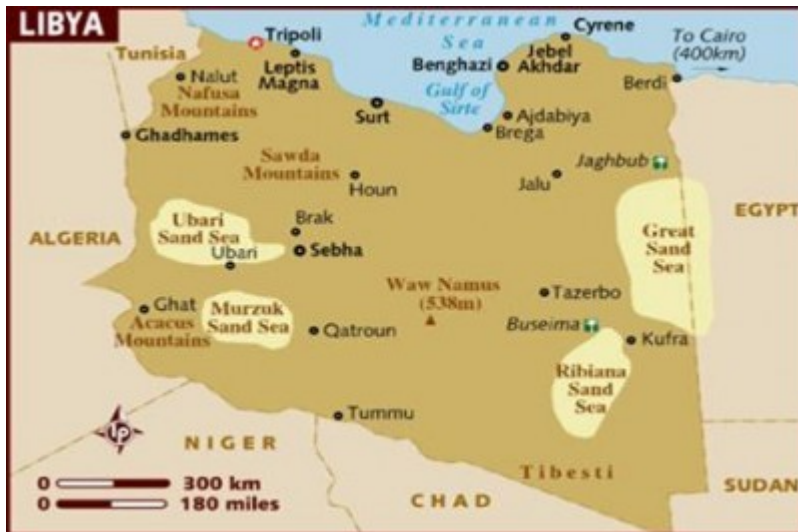
A diferència de Líbia després de la sacsejada primaverall del 2011, els països occidentals han permès a Algèria mantenir la mateixa fisonomia política. La veneració al "gloriós" passat Algerià ha estat un veritable fre als crits de *dégage!* escoltats arreu del món islàmic al 2011, que com va succeir amb els aixecaments del 1988, seran represos i desvirtuats per l'islamisme més radical. La regeneració generacional encara no s'ha produït, i la que hi ha avui ha sucumbit a la repressió, a l'extremisme religiós i al diner fàcil desembutxacat per la cúpula dirigent per sufocar una còlera que es calma de nou, però no desapareix ... fins quan? ²¹³

211 Bouteflika, Abdelaziz. Discurs del 15 d'Abril del 2011. www.consulatalgerie-paris.org

212 Abderrahim, Kader. *Quelle indépendance pour la presse algérienne?* www.info.arte.tv

213 Arte TV. *Algérie: Une jeunesse sans printemps!* www.arte.tv

4. Líbia

4.1 Introducció²¹⁴

La caiguda del règim de Moammar al-Gaddafi el 2011 ha tornat a col·locar Líbia al punt de mira de l'atenció internacional. Des del cop d'Estat que el va portar al poder (01/IX/1969) i degut a la personalitat carismàtica, megalòmana i espectacular del coronel Gaddafi aquest Estat no ha deixat mai d'intrigar l'occident. Les notícies de Líbia apareixien a la premsa periòdicament al ritme de les tensions internacionals i lligades als interessos econòmics pels recursos naturals que disposa el territori. Els tecnològics radars de les grans potències s'han focalitzat a la regió i han permès la caiguda del règim (21/X/2011). De les ja existents tensions tribals internes al país cal sumar-hi la incòmoda presència dogmàtica dels grups islamistes més radicals que aprofiten la situació de “rio revuelto, ganancia de pescadores” per imposar amb duresa el codi moral i la llei religiosa de la *xaria*. Líbia també pateix l'avarícia pel control de les fonts energètiques que tant caracteritza el pensament industrial liberal d'occident après i practicat posteriorment pels països emergents, Xina i Rússia: no sols interessa el petroli, sinó també l'aigua fòssil que es troba acumulada sota el desert del sud de Líbia, nord del Sudan i del Txad i gran part d'Egipte. (sobre el Nubian Sandstone Aquifer System²¹⁵) Això explica la reflexió dels periodistes francesos justificant la intervenció del govern filiosionista de Nicolas Sarkozy afirmant que la guerra promoguda per la OTAN és una guerra del segle XXI, una guerra per l'aigua més que pel petroli. Poc s'ha explicat del negoci lucratiu que mantenien les empreses armamentistes occidentals amb un fidel i paranoic comprador d'armes com era Gaddafi.

L'interès del conflicte actual al territori libi no és simplement econòmic si no que també polític. Com es pot restablir la governabilitat del país després del caos que sembla una guerra civil i tribal? Quin model i quina

214 Mapa: www.globalresearch.ca

215 www.warem.uni-stuttgart.de / Martínez Hernández, Tatiana. *Agua, ¿bien común o negocio privado?*

figura política pot encapçalar un procés de diàleg que satisfaci la majoria dels interessos particulars? Com aglutinar en un mateix marc polític i territorial àrabs i grups tribals amazigh, Nalut, Kabaw i Nafousa ... De les almenys 150 identitats tribals diferents repartits en l'àrid territori libi, com unir-se en un sol Estat? Seria aquest mateix model que altres Estats amb interessos particulars, com el Regne de l'Aràbia Saudita i els EUA (sostenint políticament les multinacionals) voldrien per una nova Líbia post-Gaddafi?

El neo-colonialisme financer exerceix pressió en l'avenir polític, econòmic, social i cultural de Líbia. Dels interessos que ja tenen a defensar a les ribes del Mediterrani, n'apareixen d'altres que visen continent Africà endins. L'interès nord-americà vers Líbia i la lògica de la seva política no pot ser més explícita: "United States Africa Command (Africom) ... builds defense capabilities, responds to crisis, and deters and defeats transnational threats in order to advance U.S. national interests and promote regional security, stability, and prosperity". Punt. En relació a Líbia, la pàgina web informàtica nord-americana subratlla; "The United States continues to have a strategic interest in a stable and prosperous Libya."²¹⁶

Al mateix temps, a la Líbia actual, el sistema tribal libi conviu amb l'islamisme reaccionari que impregna de violència les relacions i que alguns grups laics i àrabs musulmans no d'acords, fan front i combaten. La lluita frega moltes cantonades i remou els plans geo-estratègics mundials de rabiosa actualitat i tot així, Àfrica continua trobant-se en una posició marginada i d'inferioritat en el Consell de Seguretat de l'ONU. Els líders del continent africà no tenen pes per influir la comunitat internacional per resoldre i denunciar l'abús de poder que es produeix dins el seu territori.

La figura històrica del coronel Gaddafi aglutinava sota la bandera verda unicolor de la *jamahíriyya*²¹⁷ un sistema de control i d'adhesió tribal seguint esquemes d'un Estat dictatorial i militar. El sistema tribal i de caravanes és inherent a la transformació de Líbia i encara mantenen agrupacions similars a les regions pre-colonials, tot i les transformacions territorials del segle precedent.

Gaddafi rebia el suport de tres tribus majors amb les quals va assentar el seu poder. La primera font era el suport provinent de la tribu majoritària del país, els Warfalla. Originaris de Bani Walid, Sirte, Sabha i Benghazi. Són considerats els més beneficiats del sistema educatiu de l'era Gaddafi i mantenen privilegiats càrrecs político-militars que servien el règim.²¹⁸ El segon pilar de suport és la pròpia tribu de Gaddafi, els Gaddafa; centrada al districte de Sirte, a 500km a l'est de Trípoli. L'unió dels Warfalla amb els Gaddafa fou considerat con un "pacte de sang". El sistema de favors i privilegis de la *jamahíriyya* va beneficiar el casament d'aquests dos pobles amb greus prejudicis mutus. El triangle de suport al coronel Gaddafi es tancava direcció sud al territori dels Sabha. El sistema afavoria privilegis i manies ètniques entre tribus.²¹⁹

Podem establir un paral·lelisme de la figura política del coronel Gaddafi amb personalitats políticament conegudes, com Saddam Hussein a Iraq i Tito a Iugoslàvia, que amb un règim dictatorial i un poder

216 Africom Mission Statement: www.africom.mil

217 Jamahíriyya: que vindria a ser "govern del poble guiat per un líder amb facultat de dictador"

218 Libya's Warfalla tribe: www.reuters.com

219 Fetouri, Mustafa. *Libya's toxic tribal divisions are greater than Qaddafi*. www.alarabiya.net

personalitzat mantenien latents unes tensions de rivalitat ètniques i tribals que van esclatar amb violència amb la desaparició de la cúpula del dictador.

La gran fractura que es dibuixa a Líbia també se'ns mostra cultural. És un territori lligat per Història a occident a través del món Mediterrani. La colonització de l'Estat actual va ser italiana des del 1911 i tot i la tardana influència del colonitzador, aquest va deixar una marca profunda de lluita i resistència local. Influència colonial relativa en relació a l'arrelada cultura musulmana ja iniciada el s.VII i que arrela identifica fortament els habitants de la Líbia actual. La mentalitat i els costums de la majoria dels libis es regeixen per la influència de l'islam sunnita que es troba parcel·lat en múltiples escoles que es multipliquen sota el domini Otomà, influència que a les zones de costa ja es remunta al 1551.²²⁰

La mundialització, que és una idea del pensament liberal de l'occident, xoca amb l'ideal expansionista religiós del món islàmic. Els libis i líbies es troben al cor d'aquest conflicte d'interessos.

Una aproximació històrica, que voldria la més acurada possible, ens permetrà aprofundir les problemàtiques d'aquest territori, comparar-les amb Algèria i incloure'l dins el nou sistema món.

4.2 Colonització italiana, presència britànica i Sami Idriss I: Regne Unificat de Líbia (1911-1969)

4.2.1. Colonització italiana, resistència tribal i arribada dels colons seguint el model de colònia poblacional algeriana

La força de la cultura tribal de Líbia i la seva diversitat ideològica no fou compresa, ni entesa, en fi; sota estimada pels colonitzadors italians que arribaren amb les campanyes militars del 1911 al 1913. Els representants colonials feixistes, deu anys més tard, van trobar una forta resistència al voler imposar les voluntats imperialistes. Poc en sabien i res els interessava dels conflictes entre tribus i de les seves relacions comercials. Tampoc els humils pagesos del sud d'Itàlia es van poder fer entendre al arribar a Líbia. Ocupaven a la força les millors terres de la riba del Mediterrani i les tribus autòctones, expulsades no volien reconèixer la dependència a la colònia. Ben al contrari, s'organitzaven davant un enemic en comú.

Com es produeix la colonització italiana a Líbia?

Itàlia enviarà 100.000 homes per conquerir aquelles regions actualment definibles líbies (tractat de Lausanne - (18/X/1912) A Itàlia se li permetia obtenir un trosset d'Àfrica amb el vistiplau de França i de les altres potències colonials. La resistència local va començar forta a la regió de la Cirenaica i a la de l'actual Fezzan (gihad contra Itàlia),²²¹ resistències que seran aplacades a la força a partir del 1922 sota el règim

220 Libya in Ottoman time. www.youtube.com

221 www.mediterraneanaffairs.com

feixista de Benito Mussolini.²²² El règim va incentivar l'arribada de famílies senceres al mateix temps que expulsava els pobles autòctons cap al desert amb el gas mostassa. Els mètodes emprats se'ns mostren d'una ferocitat desmesurada. L'activista i sociòleg Ilan Pappé demostra la crueltat del sistema de camps de concentració que es va posar en marxa a la Líbia feixista, fent estudis on confirma la penúria de tals sistemes que van fer desaparèixer la meitat de la població beduïna després de la IIGM.²²³ Es calcula que a final dels anys '30 hi havia prop de 120.000 italians a Líbia (un 13% de la població), 30.000 jueus (2/3 parts vivia a Trípoli) i una majoria, sempre seguint censos aproximats, d'uns 750.000 àrabs, amazigh i tot el seguit de grups tribals que arriben fins als 150 a Líbia.

Els colonitzadors van aportar part de la innovació tecnològica europea que es reservava a uns sistemes educatius d'exclusivitat per italians, nacionalitat també necessària per ser atès a la minsa sanitat introduïda a les grans ciutats. La Itàlia feixista volia fundar l'Itàlia africana sense africans. El líder feixista Italo Balbo ja definia la conquesta com la “quarta sponda” i els plans per la futura colònia s'allargaven a dècades vista.²²⁴ Aquesta planificació responia a trobar una solució pragmàtica al problema de la demografia i de la pobresa interna a Itàlia, i com a la colònia d'Algèria, poc es parlava de plans de desenvolupament industrial i econòmic de la zona conquerida. Es van dedicar a delimitar el territori: el 1934 la Tripolitana, la Cirenaica i Fezzan van entrar a formar part de la mateixa administració central, un casament a la força lluny del ritme de vida i del circular comercial i tradicional dels grups tribals. Els avenços que podien haver portat els italians a Líbia van tenir molt poca incidència a la població local. La divisió entre les dues parts, nord (colonitzador) – sud (local) es feren evidents ja des de l'inici de l'estada italiana. Dos mons que es malfiaven un de l'altre enmig de les dunes desert.

4.4.2. Després de la II GM i regne de Sami Idriss I

Els últims anys de la colònia italiana a Líbia no van ser molt millors que els precedents. El 1942 molts italians van haver d'abandonar la colònia després de presenciar la desfeta de l'Afrika Korps i van seguir l'última esbandida abans de l'ofensiva final britànica.²²⁵

A part dels conflictes tribals interns, els libis i les líbies es varen trobar catapultades enmig de la IIGM. Aquest fet va confirmar el curt domini colonial anglès a la Tripolitana i la Cirenaica. Fezzan va entrar a formar part del domini francès. El 1949 la regió de la Cirenaica va rebre un estatut d'autonomia recolzat pel Regne Unit a canvi de la implantació de bases militars. D'aquesta regió sorgirà el futur rei de la Líbia independent, Idris I.

Res sabien els britànics que sota la catifa sorrenca del Sàhara s'hi trobaven els pous de petroli i d'aigua més grans d'Àfrica i ràpidament van recolzar la independència del país; que es va passar a anomenar el Regne

222 Del Boca, Angelo. *Gli italiani in Libia. Tripoli bel suol d'Amore*.

223 Pappé, Ilan. *The modern Middle East*. p. 26

224 Romano, Sergio. *La quarta sponda*. p. 260.

225 Walter Croucher. *Invasion north Africa*. Scribner 1978.

Unit de Líbia el 24 de desembre de 1951.²²⁶ És el primer país africà a obtenir la independència. Es crea una monarquia constitucional hereditària amb dos capitals, Trípoli i Benghazi, al voltant de la figura de Sayyid Mohammad Idris Al-Mahdi As-Senussi, Idris I, emir de la Cirenaica, aliat britànic i cap de l'ordre tribal i musulmà Sanusiyya.²²⁷ El 1953 Líbia entra a formar part de la Lliga Àrab. A partir de llavors la influència el moviment Panarabista construirà un ideal col·lectiu que molts joves en beuran. A nivell intern, Idris I té el repte de construir un país a partir d'unes bases incipients de desenvolupament. En prou feines existeixen infraestructures viàries i socials. La població es manté majoritàriament analfabeta, i per més inri, les millors terres encara són ocupades per les poques famílies de colons italians que van restar al país.

El 1959 es descobreixen els immensos jaciments de petroli – extraordinari i preciós recurs - i comença la seva explotació dels quals els grans beneficiats en seran la companyia nord-americana Esso i el propi Idris I. El 1963 es crea un nou canvi constitucional; el sistema federal de govern de les tres regions històriques s'aboleix i es crea una nova estructura administrativa més ampla; el Regne de Líbia es divideix en deu regions o *muhafazah* sota la jurisdicció d'un governador designat pel rei Idris I. Trípoli assumeix la capitalitat de l'Estat. Tot i així aquesta reforma es troba lluny de poder unir i representar el centenar llarg de grups tribals independents que cohabitaven en aquella encara jove Líbia, considerada llavors com la nació més pobre del nord-d'Àfrica.²²⁸

La presència colonial a Líbia ens mostra evidències irrefutables que fou més destructiva que constructiva i la monarquia d'Idris I seguirà el mateix esquema. Trobem un llegat ben minso de les realitzacions de desenvolupament econòmic i de construcció estatal abans del descobriment de les bosses de petroli. Amb l'or negre es va alimentar la desigualtat. L'excés de riquesa i ostentació del de l'entorn del monarca xocava amb les paupèrrimes i miserables condicions de vida dels libis i líbies i aquesta fou una de les llavors del descontentament social i el conseqüent cop d'Estat exitós que va portar a terme el Moviment d'Oficials Lliures l'1 de Setembre del 1969.

Com ens descriu Ryszard Kapuscinski sobre els aires del temps en els anys '70; “Los nuevos países africanos fueron escenario de una lucha encarnizada por el poder en el cual se utilizaba todo, la tencación de la corrupción, la amenaza de la muerte ... Al mismo tiempo, estos países resultaron débiles, incapaces de cumplir sus funciones”.²²⁹

226 Resolució ONU (21/XI/1949): www.worldlii.org

227 www.universalis.fr

228 Ammann, Luis. *Libia, storia recente*. International Press agency. www.pressenza.com

229 Kapuscinski, Ryszard. *Ébano*. Crónicas Anagrama, Barcelona 2012. p. 140

4.3. El llarg període de poder personal de Moammar al Gaddafi (1969-2011)

4.3.1 Personalitat de Moammar al Gaddafi

Moammar al-Gaddafi, jove coronel de Sirte de la tribu Gaddafa,²³⁰ amb 27 anys va participar activament al cop d'Estat. En aquell moment els diferents caps li varen cedir la màxima autoritat; era l'home que podien elegir al poder sense arriscar-se a perdre les pròpies particularitats. Es rumorejava de feia temps la possible abdicació d'Idris I i durant el cop militar no va haver-hi vessament de sang i la població va acceptar la presa del poder militar amb cert entusiasme. Gaddafi fou ràpidament designat com el líder i guia de la Revolució i va unificar Líbia cap a un Estat que podríem definir Nacionalista, Àrab i Socialista,²³¹ seguint una doctrina política personal redactada un cop al poder. L'any 1969 es redacta una constitució que romandrà vigent fins la caiguda del règim el 2011.

Gaddafi es va considerar hereu de la ideologia de Gamal Abdel Nasser (1918-1970), impulsor de la Nahda i aplicat al panarabisme d'Estat creat a Egipte. La Nahda o renaixement àrab es desenvolupa al llarg del segle XIX i és una de les fonts de la lluita d'oposició a l'imperi Otomà i al colonialisme. Reivindica els punts en comú de la cosmovisió del món àrab i berber i té com a objectiu final la unitat política creant un gran estat àrab laic. El 1945 es crea la Lliga Àrab que esdevé la concreció d'aquesta ideologia i neix el 1947 el partit Baas. Nasser va desenvolupar les tesis panarabistes a la praxis i va poder respondre a les inquietuds de la població majoritària àrab d'Egipte. En clau internacional va seguir l'esquema anti-: anti-occidental, anti-colonial i anti-israel que el coronel Gaddafi assimila i segueix. L'experiència personal de Gaddafi ja l'havia portat a tenir mala opinió d'occident. El 1963 va passar 4 mesos a Beaconsfield (Anglaterra) d'on va tornar ofès pel tracte racista de la societat anglesa.

L'Estat libi de Gaddafi mantindrà les lleis islàmiques com a simbologia d'identitat de la nació. Com es comprova en l'estudi dels tres volums del Llibre Verd (1975, 1977, 1978), on el pròpi Gaddafi expressa les seves idees polítiques, s'hi fa un amalgama amb el socialisme àrab de Michel Aflaq i les corrents més pròximes als Germans Musulmans. Gaddafi apareix amb la projecció d'un socialisme islàmic d'Estat.²³²

El poder personal de Gaddafi es va afirmar cada cop més amb el temps. A nivell social, Moammar al-Gaddafi va cohesionar 150 grups tribals independents sota una única *leadership*. Fins i tot durant el pic de la seva màxima popularitat, al llarg de les dues primeres dècades al poder, els seus esforços només es feien efectius segons l'habilitat que tenia per navegar en aquest terreny tribal libi i de com manipulava i comprava la seva pròpia base, els Gaddafa i els Warfalla, per afavorir l'estabilitat.

La lleialtat preval per sobre de tot i les lleialtats encara expliquen molt del que està succeint a la Líbia actual.

230 Fetouri, Mustafa. *Libya's toxic tribal divisions are greater than Qaddafi* - www.alarabiya.net

231 Samam, Ali El-. *Le royaume tranquille du monde arabe*. Gener 1964. www.monde-diplomatique.fr

232 Khawas, Mohamed El-. *Qathafi's ideology : the theory and practice*. Trípoli, 1984

4.3.2 El llibre Verd de Moammar al Gaddafi. La teoria d'un líder polític

Gaddafi, un cop assoleix el poder, esdevé un pensador dogmàtic de la seva revolució i escriu el seu pensament polític en el Llibre Verd que és presentat com una tercera via entre el capitalisme explotador i el comunisme totalitari; els dos grans blocs en oposició. Gaddafi redacta les bases del que esdevindrà el 1977 la Gran *Jamahíriyya* Àrab Popular Socialista de Líbia. El llibre vol donar resposta a tres grans preocupacions principals:

La primera és l'organització política. Gaddafi veu que la democràcia occidental representativa no és factible en el territori que intenta estabilitzar i proposa un sistema directe d'elecció i participació creada per comitès populars. El coronel és acompanyat al poder per un Comitè General del poble integrat de 22 secretaris i un Secretari General que actua de primer ministre.

L'empresa burocràtica és concebible en un país de 2 milions de persones i esdevé teòricament possible com alternativa en un sistema jeràrquic i tribal de relacions humanes. Gaddafi recicla el vell sistema assembleari que regia l'organització tribal i tradicional de la Líbia pre-colonial i l'adapta a la realitat panarabista i socialista seguint l'esperit del temps.

La segona resposta del Llibre Verd és econòmica. Planteja un procés d'autogestió en la qual els treballadors deixen de ser assalariats i esdevenen socis de la pròpia empresa. Desapareix l'assalariat ja que el benefici de l'empresa repercuteix a tots els treballadors. L'Estat, en un procés de plena producció treballa perquè les necessitats materials dels membres de la societat estiguin satisfets. En una hipotètica etapa final, seguint els *Principis del comunisme* de F. Engels: el benefici desapareixerà automàticament i no hi haurà necessitat de diners en la societat.

Gaddafi tradueix en nomenclatura socialista el *modus vivendi* tribal en plena mutació per la recent iniciada explotació del petroli.

Elimina la propietat privada dels mitjans de transport i de la Terra, així com de l'habitatge. Gaddafi va expulsar les grans companyies petrolieres dels EUA i d'Anglaterra i va nacionalitzar gran part del sector energètic. Des de llavors, les potències occidentals van veure sempre amb reticència la figura del dictador. Aquesta doctrina econòmica parteix d'una visió particular de la llibertat que Gaddafi defineix com: “la libertad del hombre siempre será incompleta mientras sus necesidades estén supeditadas a terceros”.²³³

Aquesta idea d'autosuficiència de l'home que es regeix per si mateix és també una idea molt lligada al nomadisme. Les caravanes del desert es caracteritzen per portar les pertinències més bàsiques i útils a sobre seu i elegir el propi camí lliurament segons les condicions comercials i de l'entorn.

La tercera part respon a l'organització social, que pren com a base l'alcorà. Considera que la societat no ha de dependre de la política sinó que ha d'exaltar la tradició i la religió. L'individu està integrat a la família, la família a la tribu, i la tribu a la nació, aixoplugats tots sota el paraigua de l'islamisme. Una estructura seguint un esquema de les nines matrioixca i on concep que cada nació té la seva única religió.

233 Gaddafi, Moammar al-. *El libro verde*. vol. II *La solución al problema económica*. Public Establishment for Publishing. Tripoli 1979

En condició de les dones instaura una igualtat dels sexes davant la llei. En el capítol 23 del Llibre Verd afirma; “as a self evident fact women and man are equal as human beings”.²³⁴ Per una banda, el llibre forma part de la teoria progressista de l'època, tenint en compte la situació que encara avui en dia viuen moltes dones. Per l'altra banda, el paper que assigna el Llibre verd a les dones se'ns mostra tradicional: s'han de cuidar de la casa, de criar els infants i del benestar de la família. “Women are females and men are males”.²³⁵ Aquests punts responen a una organització tribal antiga i Gaddafi mostra cert tacte polític oferint ajudes econòmiques i oferint tres anys de baixa per maternitat a les portadores de la vida (2005).²³⁶

Aquest llibre està escrit de forma simple, directe i amb un llenguatge extraordinàriament planer perquè té vocació pedagògica i didàctica. Gaddafi instaurarà l'escola primària obligatòria per nens i nenes i el Llibre Verd en servia de referent. Els estudis del *World Center for Researches and Studies on the Green Book* va mantenir la voluntat d'edició dirigida a una població en formació mentre continuaven, al mateix temps, aprofundint nous conceptes polítics del *Gaddafisme*. El Llibre Verd va coincidir amb un auge de la reflexió de l'esquerra occidental per donar alternatives a un capitalisme cada vegada més ferotge i davant un sistema comunista que ja despertava recels quant a la seva implementació a la societat.²³⁷ Coincidint amb l'època i a occident apareixen les idees revolucionàries de l'autogestió, com les tesis de Michel Rocard del partit socialista francès o en les propostes de l'activista i polític Daniel Cohn-Bendit. Gaddafi era ben considerat en un món que buscava alternatives.

He presentat quatre pinzellades de la teoria de Gaddafi, però sobre el terreny, com va concretar la seva acció política? Quina va ser la seva praxis?

4.3.3. Praxis política: *Jamahiriyya*.

Les primeres mesures de Gaddafi foren la nacionalització del 70% del sector petrolífer que explotava els pous més grans d'Àfrica, com també les assegurances i la banca,²³⁸ al mateix temps que va forçar l'evacuació de les bases militars dels EUA i del Regne Unit que s'havien establert durant l'època d'Idris I. També el 1970 va expulsar les últimes famílies de terratinents italians. Aquesta bateria de mesures lògicament va crear una tensió amb el món occidental i una constant demonització del líder libi a la premsa. El 1972 va firmar un acord de cooperació amb la URSS que va fer entrar parcialment Líbia dins la òrbita de Moscou. El règim del partit únic anomenat la Unió Socialista Àrab de Líbia, “derivó rapidamente hacia un sistema presidencialista en el que Gaddafi ostentava el poder absoluto”.²³⁹ A nivell exterior la tensió amb Washington era *un fatto*. Gaddafi va intentar influir amb el moviment de països no alineats i tenia un pes important per prendre decisions dins l'OPEP. Es troba a l'origen de la decisió de l'augment del preu del petroli el 1973 que va

234 Gaddafi, Moammar al-. *The Green Book*. www.openanthropology.org. p. 68

235 id. p. 86

236 UNHCR. Women's Rights in the Middle East and North Africa: www.refworld.org

237 Classe magistral Anna Mª García. *Revolucions Àrabs i Líbia*. (2014)

238 www.enciclopedia.cat

239 Segura, Antorni. *Estados Unidos, el Islam y el nuevo orden mundial. De la crisis de los rehenes de 1979 a la primavera Árabe*. p. 126

provocar la primera crisi del petroli a occident i Líbia es troba implicada en la guerra del Txad que va desencadenar les intervencions militars franceses del 1983 i el 1986. En aquella època la *Jamahíriyya* s'havia convertit amb el refugi dels moviments revolucionaris i d'alliberació popular de tot el món. Era la base d'entrenament i subministrament de grups que perpetraven accions terroristes com a demostració de la seva lluita contra el model imperant. El 1972 Líbia subvenciona la Legió Islàmica, aquella força paramilitar i pan-àrab creada per Gaddafi amb el somni d'un Gran Estat Islàmic del Sahel. El *wanted* amb la imatge de Gaddafi penjava de la paret de la Casablanca. El 1986 es troba implicat amb l'atemptat-bomba a la discoteca *La Belle* de Berlin oest on moren tres persones. Immediatament EUA respon: trenca les relacions amb Líbia i la seva aviació destrueix part de les bases militars de la costa i bombardeja Trípoli i Benghazi. Els bombardeigs causen 60 víctimes, entre una d'elles, mor una filla de Gaddafi. A partir de llavors les relacions entre Líbia i el món occidental són encara més ambigües. La contra antiimperialista de Gaddafi es concreta amb els atemptats terroristes de l'avió de la PAN AM i de la UTA amb prop de 300 víctimes en total. El 1992 el Consell de Seguretat de la ONU decreta sancions i un embargament aeri i militar de Líbia. Les exportacions del cru continuen, Europa no té alternativa per fornir-se el petroli i depèn del subministrament libi pel seu procés d'industrialització.

La política interior del país ens demostra que el poder de Gaddafi ja comença a trontollar i que perd suports interns. És l'inici de la paranoia. El carisma del líder dels '70 desapareix i ja a la dècada dels '90 apareix com un líder excèntric i despòtic “que tiene sometido al país con el tormento de sus caprichos, contradicciones y bruscos cambios de criterio”.²⁴⁰ Gaddafi reprimeix la oposició cada cop més creixent a la seva gestió del poder: l'estiu del 1996 va assassinar 1200 oposants que es trobaven tancats a la presó d'Abu Salim i les massacres no feien més que començar ...²⁴¹

L'11 de setembre del 2001 va permetre a Gaddafi acostar-se de nou a occident i convertir-lo en aliat del bàndol de la *war on terror*. La comunitat internacional retira les sancions econòmiques a Líbia el 2003 i a canvi Líbia ha d'interrompre l'avanç del programa nuclear. Gaddafi es fa càrrec de pagar les indemnitzacions als familiars de les víctimes dels atacs subvencionats anys anteriors. El 1999 comencen les relacions amb el primer ministre britànic, Tony Blair. José María Aznar anirà a Trípoli el 2003 i Gerhard Schroeder amb la seva visita del 2004 va convertir Alemanya en el segon *partner* més important del país. El 2006 Estats Units va treure Líbia de la llista negra dels estats que recolzaven el terrorisme. El 2007 es produeix el cas dels nens libis infectats de sida per infermeres de nacionalitat búlgara, les quals se'ls havia penat a mort i que finalment Líbia allibera.²⁴² La commutació de la pena de mort, induïda en part per la França de Sarkozy, fa que l'any següent Moammar al-Gaddafi sigui rebut amb tots els honors i pugui plantar les seves tendes als *Champs Elysées*. El 2008 és Silvio Berlusconi que es presenta a Trípoli i firma acords energètics a canvi d'acceptar pagar indemnitzacions pel nefast passat colonial. El segueixen Condolezza Rice i el Rei Juan Carlos I.

240 Nadal, Carlos. *Las dos caras de un líder excéntrico*. Desembre 1984. www.hemeroteca.lavanguardia.com

241 Human Rights Watch. *June 1996 Killing at Abu Salim Prison*. 2006. www.hrw.org

242 Crisi amb Bulgària. *Libya fees HIV case medics*. The guardian (24/VII/2007)

Tots i cada un d'ells, baixaven el cap davant les riqueses de Líbia. Perdonaven els crims que imputaven a Gaddafi a nivell internacional i giraven la cara als libis i líbies a canvi del diner.²⁴³ Com Antoni Segura resumeix la dècada; *business is business*.

La figura de Gaddafi és controvertida ja que ha protagonitzat tots els papers de l'auca. Ha estat l'enemic número u, per esdevenir posteriorment un amic privilegiat, per finalment tornar a caure en desgràcia amb una horrorosa mort. Per intentar comprendre d'una manera menys passional els pros i els contres de la praxis política de Gaddafi i de la història de Líbia en els últims quaranta anys no només hem de llegir els articles de la gran premsa occidental que es van publicar durant la intervenció de la OTAN, la majoria d'ells parcials, que justificaven la intervenció militar fent una caricatura demoníaca del personatge. Analitzar l'Estat que va construir Gaddafi servirà per entendre quin tipus de societat va construir i ens explicarà el grau de dependència que la seva figura va tenir i encara manté en la construcció del país.

4.3.4. Desenvolupament econòmic i social de Líbia a l'època Gaddafi

Els mitjans de comunicació no poden obviar les dades del Human Development Index que situa Líbia com el país africà amb l'índex més alt del desenvolupament humà. Demogràficament, la població de Líbia es triplica en els últims 40 anys. El 1954 els censos aproximats parlen de prop més d'un milió d'habitants. Amb menys de vint anys la població es doblarà fins arribar el 1973 a 2.290.734 habitants i l'últim cens estimat d'època Gaddafi el 1995 parla de 4,811,902 habitants. El 2014 la població de Líbia sobrepassa els 6 milions d'habitants. (sobre el cens i les divisions territorials de Líbia)²⁴⁴. Les dades del 2008 situen a Líbia en la posició 69 del rànquing mundial que realitza Human Rights Watch davant països com el Brasil. Aquesta classificació coincideix amb el màxim benefici en exportació per Líbia; 60,26 mil milions de dòlars en guanys i amb una corba exponencial d'inversions estrangeres que arriba al pic al 2010, triplicant les inversions del 2007.²⁴⁵ El lucre de les exportacions es veurà reduït a 16,46 mil milions en el moment l'esclat del 2011. La mortalitat infantil a Líbia va passar del 30 per 1000 a l'any 2000 al 20 per 1000 el 2010. La taxa d'alfabetització manté la corba ascendent. L'estudi del 2005 per part d'ACNUR parla de que el 91.8% dels homes i el 70.7% de les dones saben llegir i escriure. La taxa de natalitat es redueix des dels anys 2000, 2'19 fills per dona l'any 2011 i l'esperança de vida també ha augmentat considerablement: a l'any 1969 era de 53 anys pels homes i de 56 per les dones. El 2012 és de 72 anys pels homes i de 76 anys per les dones. Manté l'esperança de vida més alta d'Àfrica i un índex de mortalitat infantil baix. Les estadístiques col·loquen la malnutrició infantil al voltant del 5% i el 25% de les dones líbies eren actives econòmicament el 2005, segons les fonts d'ACNUR.²⁴⁶

Aquestes dades proven l'esforç del govern de Gaddafi per millorar la qualitat i el nivell de vida del poble libi,

243 Reportatge fotogràfic de Gaddafi amb els caps d'Estat. www.voltairenet.org

244 Cens i divisions territorials a Líbia: www.statoids.com

245 Taula variables i valors. www.indexmundi.com

246 UNHCR. Women's Rights in the Middle East and North Africa: www.refworld.org

almenys, en la seva majoria. Hi ha irrefutablement una posada en marxa d'una xarxa educativa i sanitària eficient, pública i gratuïta sota el sistema de la *jamahiriyya*; que garantia una casa per llei, de la qual no es pagava l'electricitat i on la societat es regia per un intercanvi de diner amb préstecs al 0% d'interès per llei.²⁴⁷ El país enviava universitaris a l'estranger i animava l'ocupació *free taxes* de les terres agrícoles. Líbia és un país ric gràcies al petroli i va poder permetre's l'atreviment de no voler cobrar en dòlars i en euros les seves exportacions de cru. Gaddafi reclamava el Dinar d'Or, la suposada moneda comuna que segueix la lògica de la construcció ciclòpia del sistema federal Pan-Africanista.²⁴⁸ Sarkozy va expressar-se al respecte; “Les Libyens menacent la sécurité financière de l'humanité”. Poc després de les declaracions, el president francès enviava juntament amb els seus col·legues de l'OTAN “l'ajut” aeri estipulat en la declaració 1973 del Consell de Seguretat de l'ONU, la qual permetria l'arribada al poder dels rebels de la CNT.

La societat líbia ha experimentat el lideratge d'un líder fermament establert en tots els àmbits públics i de poder i amb idees convincents per fer front al neo-colonialisme. La seva posició privilegiada després de 42 anys al poder l'havien convertit en el pare temut de la pàtria i en una llengua bífida per occident però un fidel comprador d'armes de la indústria armamentista. La Unió Europea fins el 2010 va ser el gran subministrador d'armes al dictador Gaddafi i aquell mateix any amb la venda d'armament va ingressar 343 milions d'euros del govern libi.

La figura de Gaddafi ha esdevingut la caricatura del seu regne. “Le système Kadhafi se caractérisait par l'existence de structures officielles de façade qui ne disposaient que de pouvoirs limités”.²⁴⁹ El coronel traça una línia cada cop més personificada del poder: manté un control sobre el teixit tradicional i tribal que perd força davant l'emergència de noves emergents generacions urbanes. Als anys 2000 el país s'ha transformat. El 86% de la població líbia viu en ciutats i només un 14% de la població viu en medis rurals. Comparant el sistema de la *jamahiriyya* amb altres sistemes polítics ja existents i on la participació política és major, una creixent part dels libis i líbies ja somien amb un canvi de règim. S'evidencia una voluntat popular que reclama presència de les seves idees al poder i es revolta contra la xarxa de privilegis i agressions a grups minoritaris implementat pels ja més de 30 anys del règim Moammar al-Gaddafi.

Líbia ha estat governada per un líder maquiavèl·lic que ha sabut utilitzar magistralment la carta del recurs natural per col·locar-se ell i de retruc el seu petit poble, a l'esfera internacional. És innegable, però, que la seva pràctica política interna ha permès un desenvolupament econòmic i humà superior a molts altres països. Tanmateix la seva exuberant personalitat ha creat un sistema paternalista d'assistència social. És la típica actitud del pare de família que ho dona tot als fills però sense contar amb la opinió d'ells. La imatge de Gaddafi era omnipresent arreu i ell no es concebia fora del poder. Totes les expressions dissidents al seu gust eren aplacades i perseguides, els partits d'oposició, el Front d'Alliberament Nacional i el Partit Islàmic, eren declarats il·legals. Gaddafi tenia la supèrbia de sentir-se infal·lible en un *pottagé* tribal que havia sabut

247 Human Development Index: <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi>

248 Dinar d'or: www.actualidad.rt.com/economia

249 Haimzadeh, Patrick. *La Libye en mains des milices*. Le Monde Diplomatique (1/X/2014)

trobar-li la textura.

4.4. Primavera Àrab. Guerra civil. Declaració 1973 i intervenció de l'OTAN: tres anys de caos (2011-2014)

4.4.1. Esclat de la primavera àrab

Per comprendre el trasbals polític de la Líbia del 2011 s'ha de posar en el context de les primaveres àrabs. L'espurna del moviment s'encén el 17 de desembre del 2010 a Tunísia i va aconseguir un resultat immediat i espectacular amb la renúncia i fugida el 14 de gener del 2011 del dictador Ben Ali, al poder des de feia 23 anys. Aquesta victòria ràpida i de ben segur inesperada va encendre els ànims i l'esperança de canvi a la riba sud del Mediterrani. Ja d'inici es va subratllar la importància decisiva de les noves tecnologies, especialment els mòbils i internet, com a mitjà de mobilització i acció en temps real.²⁵⁰ Poc després les protestes s'estenen a Albània, sense èxit degut a la contundent intervenció de les forces armades. El 28 de desembre del 2010 comença a Algèria. A partir del 13 de gener apareixen les primeres protestes a Líbia pel preu de l'habitatge. La reacció del govern libi és prometre invertir 24.000 milions de dòlars en fons d'inversió per proporcionar habitatge i fomentar el desenvolupament. Així mateix va assegurar que lliuraria 500 dinars (290€) a cada família i pujaria els sous dels funcionaris un 150%. Com era habitual amb el coronel Gaddafi va intentar comprar la seva pròpia població, però sense èxit. Això ens prova un malestar endèmic i a punt de rebentar que la promesa del guany amb qualitat del seu règim no podia compensar.

El 14 de gener comencen les protestes a Jordània. El 17 a Mauritània, Oman i Sudan. El 18 al Iemen. Fins i tot el 21, alguns atrevits van aparèixer a les places de l'Àrab Saudita. El 24 al Líban i un dia després, el 25 a Egipte. El dia 26 a Síria. El 28 a Palestina, les quals foren durament reprimides. El 30 de gener al Marroc. L'11 de Febrer del 2011 Hosni Mubarak, cap de l'Estat d'Egipte, dimiteix davant la pressió popular. L'espurna estava encesa i els governs rígids i monolòtics del món àrab trontollaven davant la revolta popular. De la Primavera Àrab, oberta i recolzada per la societat occidental, s'inspiren els moviments de protesta 2.0 i anticapitalistes del 15M i Occupy Wall Street.

4.4.2. La primavera i inici de la guerra civil

A Líbia les protestes varen reprendre el 17, 18 i 19 de febrer del 2011. "Les premières révolutions libyennes s'organisent sur Internet"²⁵¹ però al sortir al carrer van ser esclafats per una repressió extraordinàriament violenta: l'exèrcit i els mercenaris de Gaddafi van disparar a foc real les manifestacions assassinant 173 persones.²⁵² L'endemà, el 20 de febrer, els EUA, la Unió Europea i la Lliga Àrab demanen a Gaddafi la fi de

250 Bachrach, Judy. *Wikihistory: Did the Leaks Inspire the Arab Spring?* World Affairs. www.worldaffairsjournal.org

251 Laurent, Samuel. *Sahelistan. De la Libye au Mali, au coeur du nouveau Jihad.*

252 id. p. 21

la violenta repressió. Al mateix temps Saïf el-Islam, el fill de Gaddafi i cap dels comitès populars, denuncia la ingerència de tercers països en els afers interns libis. Els manifestants el 21 de febrer cremen el Saló del poble (la seu del govern) i l'edifici del ministeri de justícia. Almenys 61 persones moren en els enfrontaments aquell dia i marca l'inici d'una deserció de polítics i militars que passen a sostenir els manifestants. Moammar al-Gaddafi aquell mateix dia assegura davant els seus fidels congregats a la plaça Verda, que igual que el capità d'un vaixell fent aigües; “moriré a Líbia com un màrtir”.²⁵³ Els dies següents hi ha un degoteig de dimissions i traïcions dels col·laboradors més propers del règim i ja apareixen veus a Europa que demanen una intervenció militar per evacuar els 5000 ciutadans europeus que resten a Líbia. A partir d'aquell moment s'inicia una guerra d'atacs i contra-atacs, focalitzat a les principals ciutats, entre els partidaris del manteniment de la Gran República Àrab Popular i Socialista de Gaddafi i els manifestants, molts d'ells amazigh i mozabites, que reclamaven canvis polítics començant per la caiguda del règim. La Cirenaica, i Benghazi com a capital, esdevé feu dels rebels i la Tripolitana queda sota el domini de Gaddafi. Les files de Gaddafi es redueixen al llarg del conflicte, ja sigui pels desertors, ja sigui per la majoria de morts en combat i s'acabarà protegint amb un exèrcit format en major part pels mercenaris del Níger i del Txad.²⁵⁴

El 10 de març França anuncia el següent comunicat: “La France a reconnu le Conseil National de Transition (CNT) comme étant le représentant légitime du peuple libyen”.²⁵⁵ El reconeixement serà seguit per Kuwait, Maldives i Itàlia. En aquell moment la organització rebel de la CNT liderada per l'ex-pro Gaddafi Moustapha Abdeljalil i creada oficialment el 27 de febrer del 2011, esdevé la institució referent en les taules de negociació sobre Líbia.²⁵⁶ El 17 de Març del 2011 el Consell de Seguretat de les nacions Unides aprova la resolució 1973 que justifica la intervenció aèria per ajudar la població civil i la insurgència a l'est del país. La proposta fou promoguda pel Líban, i recolzada per França i EUA. Alemanya, Xina, Rússia, Índia i Brasil s'hi van abstenir. La OTAN encapçalada per França, Regne Unit, Canadà i els EUA comencen la intervenció militar a Líbia el 20 de Març del 2011.²⁵⁷ Es declara una guerra que evita la intervenció terrestre després de l'experiència americana a l'Iraq i a l'Afganistan, i així poder protegir-se de les emboscades en un territori hostil. La premsa durant mesos mostra imatges dels llançaments de coets des de les bases navals, però on queien les milers de bombes sobre el territori libi? D'això no en tenim imatges ... La sort dels rebels es juga amb les cartes de l'occident. Gaddafi utilitza les anomenades bombes de dispersió contra el seu propi poble, presumiblement construïdes a Espanya,²⁵⁸ amb les quals vol recuperar les ciutats i els punts estratègics caiguts en mans dels rebels.

Al llarg de l'estiu la CNT es consagra com “le maître du terrain” i és reconeguda per la Unió Europea, els EUA i la Lliga Àrab i esdevé com la legítima autoritat del país. En el front la CNT amb el suport aeri dels

253 Gaddafi: “Yo no me voy a ir con esta situación, moriré como un martir”. www.internacional.elpais.com

254 Barducci, Anna Mahjar. *African Mercenaries in Libya*. www.gatestoneinstitute.org

255 Déclaration France CNT. www.lepoint.fr. Le Point International.

256 Laurent, Samuel. *Sahelistan. De la Libye au Mali, au coeur du nouveau Jihad*.

257 Inici intervenció. www.internacional.elpais.com

258 Bombas de racimo españolas: www.greenpeace.org

míssils *Tomahawk* guanyen terreny davant unes forces de Gaddafi martiritzades i dèbils. El 20 d'Octubre del 2011 finalment els míssils francesos impacten el convoy de vehicles on hi viatja Moammar al-Gaddafi provocant 95 víctimes. Tanmateix Gaddafi no mor a l'instant, i són els rebels que el reconeixen, el torturen i l'acaben matant amb un tret al cap. Les imatges parlen per si soles.²⁵⁹ Per la premsa d'occident s'abandonava Líbia celebrant una victòria triomfal. Posteriorment els radars es focalitzarien ràpidament a Mali, Síria i Yemen. Poc després seria Ucraïna, Veneçuela, Palestina, Iraq ...

Pels libis i líbies la guerra tot just ha començat.

4.4.3. CNT i el no-Estat

Un cop mort Gaddafi, l'OTAN dona per acabada l'operació militar i finalment l'1 de novembre la CNT pren possessió del govern provisional del país. La guerra de Líbia, segons estadístiques aproximades, s'hauria saldat amb una xifra de morts que varien segons les fonts, de 30.000 víctimes a 120.000 víctimes. Fet major que es pot comparar en xifres amb el què va suposar pels normands en el desembarcament del 6 de juny del 1944 que es va saldar amb més de 20.000 víctimes civils. Els refugiats sobrepassen el milió i “on estime que 250 millions d'armes circulent désormais librement à travers le pays”²⁶⁰.

La guerra civil i la intervenció de l'OTAN ha provocat un caos tant econòmic com polític, profundament social que dificulta trobar avui en dia un camí cap a la construcció d'un nou Estat post-Gaddafi i una constitució que permeti un govern estable. Després de les eleccions realitzades el 7 de juliol del 2012, el partit unit de l'Aliança de Forces Nacionals va aconseguir 39 representants. La segona força més votada, Justícia i Construcció, n'obtingueren 17. El Front Nacional com a tercera força política es varen quedar amb tres representants. Tot i així la càmera no té representativitat legal enmig del caos d'un no-Estat on no s'hi han redactat unes mínimes bases constitucionals. No hi ha escrit cap acord de sobirania i el poder real del país es queda a les mans de les diferents milícies que controlen les regions. L'ambaixada dels EUA va ser atacada per un grup islamista radical l'11 de setembre del 2012 i es va assassinar l'ambaixador, Christopher Stevens. La contra dels grups islàmics a la ingerència humanitària.

Si considerem que la riquesa del país és la producció i l'exportació del petroli, és una evidència que l'explotació s'ha reduït enormement i que el benefici de l'exportació s'ha traspassat a les milícies que controlen els ports, amb clars contactes econòmics i morals amb l'AQMI. Qui se'n beneficia del caos?

4.5. Conclusió

L'estructura d'Estat i la cohesió de les regions líbies que s'havien pogut teixir amb la *jamahíriyya* s'han desmembrat arran de la guerra civil que ha seguit les revoltes de la Primavera Àrab. Líbia viu enmig d'una destrucció total provocada per les bombes en els edificis públics i la manca dels serveis més bàsics com

259 Mort de Gaddafi. www.youtube.com

260 Laurent, Samuel. *Sahelistan. De la Libye au Mali, au coeur du nouveau Jihad*. p. 81

l'aigua i l'electricitat. Les notícies que ens arriben d'aquest caos general és un increment de la presència islamista wahhabita a la regió que justament és el temor de les potències occidentals, dels islamistes moderats, dels berbers i dels laics. Les potències occidentals han actuat ingènuament donant suport al CNT després de les conseqüències desastroses dels primers anys “post-guerra”? O com ens presenta Samuel Laurent en el llibre *Sahelistan* es tracta d'una tàctica per recollir el fruit del caos sembrat en un futur més llunyà? En la situació que es troba avui el país els mateixos libis no poden explotar l'or negre i l'aigua que tenen al subsòl. L'Estat ha deixat de controlar els pous que ara passen a ser beneficiosos per les màfies i el mercat negre. Serà benefici dels libis i líbies el guany del petroli en un futur Estat?

El caos a la Líbia actual propicia que s'imposi la llei del més fort per apoderar-se del botí del país.

Després de l'11 de setembre del 2001 la teoria de la *War on terror* s'ha introduït en l'imaginari col·lectiu i crea un entramat constant de contradiccions. Els EUA, pal de paller de la teoria del terror, són oficialment aliats a l'Aràbia Saudita. País més retrògrad, controlador i pervers que la de Líbia més reaccionaria de Gaddafi i amb una també clara absència pel respecte dels drets humans. El règim d'Abdalà bin Abdelaziz financia i promou els grups islamistes radicals que desestabilitzen els governs àrabs i tot procés democràtic d'oposició, guiant tropes de fanàtics religiosos i mercenaris que veuen l'Islam més extrem com la única via correcta a seguir. Sense l'ajut de l'OTAN la “revolució” de la CNT mai hagués fructificat.

La cobdícia humana a vegades es mostra tant cega que d'alguna manera provoca una inestabilitat que va en contra dels seus propis interessos, sense oblidar que pel camí es perden moltes vides humanes de manera gratuïta i injustificable.

Líbia continua sent encara una fàbrica de política tribal, que es manté vibrant i després de la mort de Gaddafi, un nou feu pel gihadisme. El país no ha tingut partits polítics i la societat civil no existeix. Difícilment podem dir que mantenen una lleialtat a “l'Estat” al no tenir encara els hàbits democràtics.

Un fet referencial de les conseqüències del conflicte és la situació de la dona líbia, que ha empitjorat respecte l'època Gaddafi i que des de l'inici del conflicte, afirma la periodista tunisiana Fawzia Zouari, ha seguit un procés negatiu; “*Le long d'un printemps qui semblait fleurir bon la révolution, les femmes arabes ont nourri des espoirs et rêvé de changements*” ... “*(mais) un des premiers actes de refondation de «la Libye nouvelle* (pel CNT) *a été l'annonce de l'application de la charia, autrement dit de l'instauration de la polygamie, de la répudiation et du tutorat sur les femmes. C'est ce qu'on pourrait appeler un «geste révolutionnaire»!*”²⁶¹

Si a Líbia ningú pot evitar que detinguin el primer ministre Ali Zeidan que es protegia en un hotel de 5 estrelles²⁶² i que se l'emportin com un ciutadà indefens més, difícilment es pot assegurar la integritat territorial del país. Líbia té 4500 quilòmetres de fronteres terrestres, absolutament abandonades al mig del desert, amb sis veïns directes per on es filtren mercaders, caravanes i últimament batallons complets de fidels d'Al-Qaeda del Magreb.²⁶³ A la Cirenaica es respira un fort descontentament i el secessionisme està en ple

261 Zouari, Fawzia. *Les révolutions arabes contre les femmes?* Liberation Monde (4/I/2012)

262 Segrest Ali Zeidan: www.internacional.elpais.com

263 Jihadists control US Base. www.thedailybeast.com

auge amb un procés d'independència creixent.²⁶⁴ Es allà on s'extreu la major producció petroliera encara que la regió no en rep els beneficis. La caiguda de la producció ha baixat a 700.000 barrils diaris, a menys de la meitat dels temps del coronel. Molts pous resten sota el control de bandes i grups armats que exploten també el recurs i se'n beneficien per enriquir la causa islàmica. Què tem la Lliga Àrab davant una possible separació?

L'actual regió de Fezzan amb tant sols un milió d'habitants s'ha convertit en un gran forat negre. Les tribus amazigh; Al-Hutman, Al-Hassawna; Tubu i Tuareg, assentades a la regió des de fa mil·lenis han de lluitar amb els traficants d'armes, contrabandistes, narcotraficants i milícies islamistes per mantenir la seguretat i el domini cultural ja que “*Alcune qataib professano un'agenda religiosa che auspicano una stretta applicazione della legge islamica nella Libia del futuro*”.²⁶⁵

Una data més sobre el rèquiem per Líbia. Les *pateres* continuen arribant a Lampedusa sortint de les mafioses costes líbies.²⁶⁶ Constantment salpen a alta mar i es succeeixen les tragèdies humanes com aquella malaurada embarcació que portava a bord més de 500 immigrants eritreus i somalis, dels quals van morir 359 persones a Lampedusa el 2013.²⁶⁷ Per aquest 2014 es preveu l'entrada aproximada de 80.000 immigrants per la costa italiana. Mentrestant Europa subvenciona la construcció de murs més alts i més punxeguts per evitar l'entrada d'immigració al Vell Continent.

La premsa internacional fa ressò de la situació dramàtica; “*la Libye est aujourd’hui un pays à la dérive, peut-être au bord de l’implosion*”²⁶⁸ i veure'm quina incisió política pot tenir el recent cop militar del laic Jalifa Hifter.²⁶⁹ Queda a l'aire el resultat en un país on tot queda incert.

Com es construirà Líbia en un món que de nou mira Àfrica amb signes d'avariciós i de poc respecte?

Líbia potser avui s'està allunyant de ser declarat un Estat fallit ... i es troba molt més a prop de ser un Estat desaparegut.

264 Reinares, Fernando. *Libia después de Gadafi: la hipótesis de un escenario yihadista*. Real instituto Elcano (28/II/2011)

265 Chertich, Igor. Libia. Quando le qataib controllano il traffico. Il Manifesto (22/VI/2013)

266 Tv3. 30 minuts. *Els naufragis de la revolució*. www.tv3.cat/30minuts

267 Ordaz, Pablo. *La desesperación supera al horror*. El País Internacional (12/X/2013)

268 Le Monde International. *La Libye, trois ans plus tard: un pays a l'abandon*. (19/III/2014)

269 Casqueiro, Javier. *Un general libio contra el islamismo*. El País Internacional (24/V/2014)

5 - Conclusió i reflexions de l'estudi comparatiu d'Algèria i Líbia

El colonialisme al Magrib va romandre durant un període de 65 anys per Tunísia (1881-1962), 44 anys pel Marroc (1912-1956) i 39 per Líbia (1912-1962), períodes relativament curts comparats amb l'estada francesa a Algèria que va passar de llarg el segle (1830-1962) i la ocupació permanent que encara pateix el Sàhara Occidental. Una de les conseqüències del que es va anomenar l'*Scramble for Africa (1870-1914)*²⁷⁰ és la transformació per la força de l'anar i el venir de les poblacions autòctones del Magrib algunes de les quals mantenen tradicions mil·lenàries. S'imposa l'eix vertical Nord-Sud que marcarà el ritme dels fluxos econòmics i intel·lectuals entre els territoris conquerits i la metròpolis. El colonialisme dissipa l'eix horitzontal Magrib - Màixriq i alimenta les vies d'intercanvi religiós per sobre del comercial – amb la lucrativa font de l'esclavatge - que fins llavors havien sedimentat les relacions est-oest del món àrab.²⁷¹

Algèria i Líbia tenen en comú l'aplicació als seus territoris d'un colonialisme de població incloent el territori de *l'autre rive* del Mediterrani dins l'administració de la metròpolis. Les estructures locals i tribals es van veure perseguides i atacades per una voluntat d'extermini que afavoria l'arribada massiva de colons europeus. Aquestes noves terres eren presentades als colons com un el *dorado* d'oportunitats, terres, mà d'obra esclava i riqueses. La realitat però era molt més dura. Una terra hostil i poc treballada amb una resistència local constant que generaven condicions difícils als nou arribats i als militars. Amb el temps es va “pacificar” el territori i Algèria es va convertir en una font important de matèries primeres i un fidel mercat de la metròpoli. Aquest model de colònia poblacional va ser copiat el segle XX pels italians a Líbia. Roma mai va instituir d'una manera tant profunda el sistema administratiu i occidental com ho portava fent més de 70 anys França al territori algerià. Tot i així, en ambdós països s'hi observa com els colons varen desenvolupar el treball de la terra utilitzant la mà d'obra local i l'administració va implantar una xarxa educativa. Es van establir mètodes sanitaris que milloraven les condicions de vida, això si, al profit de la minoria europea. Apareixen les infraestructures econòmiques, agrícoles, i en menor mesura, industrials, com també es traçaven noves xarxes de comunicació, mantenint reprimida la població i amb una evident desigualtat en drets i esperança de vida. L'explotació més brutal de les poblacions autòctones per el profit i l'enriquiment de la burgesia occidental. A l'inici del segle XX, Algèria veu créixer generacions de joves que reclamaven la igualtat jurídica a la metròpoli. Llavors ja s'hi ha establert una petita classe mitjana musulmana a la colònia: contestària, ciutadana i activa que germinarà cap a la consciència d'un país independent, coincidint amb el Bienni Roig dels anys '20. Al mateix temps, les poblacions líbies veien aparèixer els tancs Fiat de l'exèrcit feixista italià i unificaven l'esforç per resistir a un invasor sanguinari i brutal. Com en el procés colonial algerià dècades abans, les conseqüències socials i demogràfiques de l'operació militar italiana són nefastes per la Tripolitana,

270 Pakenham, Thomas. *The scramble for Africa. White men's conquest in the dark continent 1886-1912*.

271 Balta, Paul. *La grand Maghreb*. p. 18

la Cirenaica ... i totes les tribus de l'interior de Líbia. Finalment la derrota de Mussolini i el desembarcament anglo-americà al nord d'Àfrica el 1943, fa que els anglesos esdevinguin la potència protectora del territori i promocionen la creació del Regne Unificat de Líbia: el primer Estat Africà a obtenir la independència (24/XII/1952). El poder tribal és una evidència a Líbia, i la relacions entre clans és molt més ferma en el desert libi que a Algèria i d'una certa manera el fonament d'una administració i d'un Estat modern de Líbia s'ha deixat en mans dels propis libis sense gaire influència de la democràcia occidental. A Líbia es crea un poder personalista amb un líder que té ambició teòrica i aplica la seva doctrina Estatal en una amalgama de socialisme, sistema tribal i islamisme. Amb Gaddafi al poder s'aconsegueix donar un aire modern al sistema tribal.

Algèria, per la seva part, aconsegueix la independència vivint la realitat d'una manera ben diferent a aquella de Líbia. Una lluita aferrissada, organitzada i traumàtica contra la metròpolis, que no cedeix cap pas fins ben entrat el conflicte armat tenyeix de sang la terra algeriana. L'organització armada amb ideals filo-comunistes lideraran el procés assentant les bases d'un Estat Socialista i Panarabista (5/VI/1962).

Les lluites internes i el monopoli del poder, com també les relacions internacionals i les ingerències exteriors, voluntàriament i involuntàriament han tergiversat i finalment diluït l'ambició política unitària del Magrib. S'han fomentat Estats-nacions on cada un segueix la seva pròpia lògica nacional i s'allunya de la voluntat de trobar una unificació política i econòmica a la regió.

A dia d'avui, la política internacional d'Algèria apareix perduda i en un "esplèndid" aïllament polític. De la independència fins ara, Algèria passa de ser un país il·lusionant de caràcter laic i socialista en construcció a un país que podem veure que ha perdut el nord amb la liberalització dels mercats, esmaperdut davant un islamisme ortodox fugitiu i imprevisible. Té la necessitat de trobar una solució político-econòmica a curt termini. Actualment es troba a les antípodes de la dècada dels anys '60-'70, en què es satisfia d'una diplomàcia multilateral amb una clara oposició a l'Estat d'Israel i que somiava en la construcció d'ideals comuns amb els països No Alienats. Després del colonialisme i immersos en la Guerra Freda, occident va continuar hostil al món àrab i a tota via comunista de construcció nacional. La presència de França a Algèria, com en les ex-colònies francòfones, se li ha d'afegir l'interès mostrat pels EUA des de la dècada dels '90 en el continent Africà; amb vertaders i lucratiu interessos neo-colonials. Els països occidentals no abandonen la regió i aquest fet, en part, indueix l'auge de l'islamisme. La política interior que viu Algèria no ajuda tampoc ... corrupta i repressora, l'elit político-militar afermarà el privilegi d'uns pocs. Mentrestant la majoria d'algerians i algerianes, (des)espera. La sagnant dècada negra mostra un conflicte calamitosos d'un poder popular afligit i atropellat, que cau en les xarxes islamistes amb un missatge d'inici solidari, que és posteriorment tergiversat i radicalitzat fins a la barbàrie més absoluta.²⁷²

La solució política que Algèria ha adoptat pel conflicte islamista intern fou la proclamació d'Abdelaziz Bouteflika com a cap de l'Estat. La política interna amb el nou poder no ha canviat respecte a l'època

272 Mandraud, Isabelle: www.lemonde.fr

Bendjedid: corrupció, abús de poder, lucre personal i megalomania ... Però en l'àmbit polític seguirà una lògica de diàleg on hi apareix la *Concorde Civile* i una promulgació de llibertats, individuals com i d'identitat, que mostren una obertura, encara molt tímida, per solucionar la governabilitat interna. Sembla que el vell Bouteflika encara té esma per una última modernització del país ... “*Je m’emploierai prochainement à réaliser l’engagement pris pour opérer un changement profond dans la Constitution et promouvoir la vie politique, économique et sociale de manière à consacrer une Algérie forte orientée vers le progrès et la modernité*”. (8/V/2014, Alger)²⁷³

La construcció de l'Estat contemporani d'Algèria i Líbia (un cop derrocada la monarquia d'Idris I) conserven unes línies politico-econòmiques similars. Els dos països segueixen models de desenvolupament econòmic i social d'obediència socialista i marxista, col·locant-se en el bàndol Soviètic al llarg de la guerra freda. Els dos Estats van allunyar-se de les pretensions “sovietitzadores” de la URSS el 1973 i van entrar a formar part dels països No Alineats que intentaven trobar una tercera via entre els dos blocs. Líbia i Algèria formen part de l'OPEP i coincideixen en moltes decisions que emmarquen la organització econòmica.

Algèria i Líbia formen part d'un món àrab fracturat, esquerdat i humiliat. Per evitar la constant onada de les corrents extremistes Algèria ha d'apostar de nou en el front comú diplomàtic amb altres països africans veïns contra el terrorisme gihadista. Amb iniciativa nord-americana Algèria des del 2002 forma part del grup Pan-Sahel; “... *pour assurer la protection de frontieres, le suivi des mouvements de personnes, la lutte contre le terrorisme et la coopération régionale*”²⁷⁴

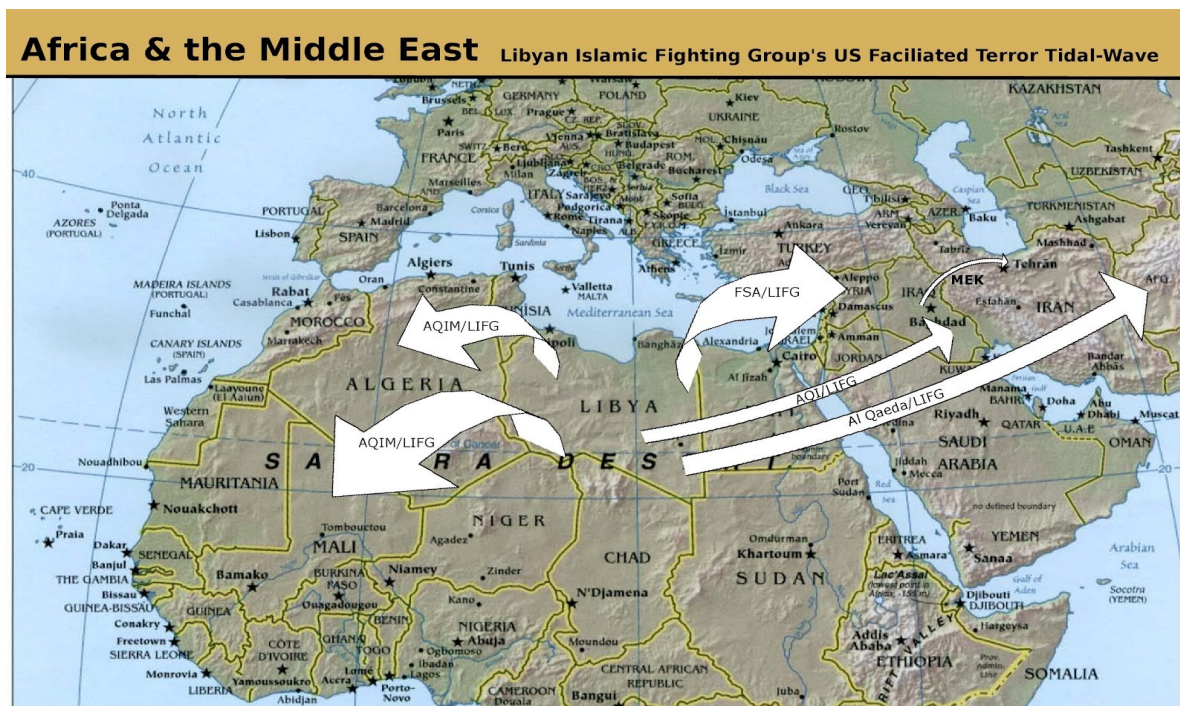
La primavera àrab del 2011 afecta tant a Líbia com a Algèria i unifica els joves. Les tècniques del govern per sufocar la revolta són molt similars. Dura repressió i compra dels funcionaris, facilitat de crèdit i desbloqueig dels mitjans financers. Els dos països són rics, tenen les caixes plenes i no tenen quasi deutes. L'oligarquia al poder intenta comprar la població. Els resultats d'aquests aixecaments són ben diferents. No hi ha intervenció ni ajut estranger a Algèria i els mètodes del govern tenen un èxit relatiu que permet mantenir la mateixa estructura i cúpula estatal. Bouteflika és reelegit el per majoria 2014.

A Líbia, la intervenció de la OTAN serà definitiva pel govern de Gaddafi, donant suport als revoltats de la CNT i permetent l'auge de les forces terroristes islàmiques de l'AQMI provocant un caos estructural al país. Passa't el mil·leni, l'avarícia pel petroli i la dependència de gas dels països del sud d'Europa col·loquen el Algèria a l'ull de l'huracà del món actual. La més rabiosa actualitat ens planteja la possibilitat força imminent d'una Ucraïna integrada a l'OTAN. Després de la ràpida annexió de Crimea a Rússia (17/III/2014) i de la política de Putin de donar suport a les zones pro-russes a l'est d'Ucraïna, així com aguantar el règim sirí de Bashar al-Asad, la tensió entre l'est i l'oest del món s'ha revifat significativament. Tenint en compte que

273 www.jeuneafrique.com

274 Briefing: *Pan Sahel Initiative*. Leiden University. www.ascleiden.nl

Ucraïna és el pas principal dels gasoductes cap a Europa, té la seva lògica geo-política que el Vell Continent estigui seriosament preocupat i participatiu en el que passa al Magrib. Algèria, tercer exportador de gas a Europa, esdevé clau i decisiu pel manteniment de la “modernitat” al Vell Continent. En aquest cas, la seva lluita continua amb la reticència de liberalitzar els hidrocarburs, com ja havia fet Moammar al-Gaddafi ...

Mentrestant, el radicalisme wahhabita s'exemple com una gota d'oli pel món àrab i estén les fronteres atemorint poblacions senceres d'hindus al Rajasthan i el Gujarat, al nord de Nigèria les accions de Boko Haram són contínues i el Sahel viu atemorit per l'AQMI que no té cap problema per destrossar els santuaris de Tumbuctú, arribar a causar el pànic a Mali i a Líbia per imposar la Xaria com a única llei possible, que molt sovint ells mateixos no s'apliquen... La “talibanització” en el Magrib ocupa les inhòspites fronteres de no-dret del Sahel; el nord del Mali, del Níger, i del Txad, el Sudan, el sud d'Algèria i Líbia, Nord de Nigèria ...

Des de la caiguda de la URSS, el continent africà es troba dins la via d'una inserció accelerada en els grans circuits de la criminalitat planetària. El Magrib i concretament Algèria ja eren punts estratègics per la màfia de pas del *hachís*, i avui en dia, l'AQMI té pretensions de controlar la ruta mediterrània del mercat mundial de la droga. Els beneficis del capital europeu són molt generós, i augmenta per l'arribada de la cocaïna de Colòmbia, Perú i Bolívia i l'heroïna del *croissant d'or*; de l'Iran, l'Afganistan i el Pakistan. El terrorisme islàmic al Sahel persegueix el control d'un dels mercats més lucratiu del planeta per tal d'alimentar-ne un

altre, l'armementístic. Aquesta lògica espanta s'hi hi afegim que aquests grups islamistes radicals reben les ajudes econòmiques derivades dels hidrocarburs de les petro-monarquies del golf Pèrsic, Qatar, Kuwait i l'Aràbia Saudita. Són grups de desestabilització democràtica amb una força i una perillositat extrema que l'Algèria de Bouteflika i la Líbia de la CNT es troben dins les seves pròpies fronteres ...

I com ja ens avisa Tiken Jah Fakoly; *l'Afrique en a marre* ...²⁷⁵

²⁷⁵ Jah Fakoly, Tiken. *Y en a marre*. www.youtube.com

6 – Bibliografia

- Abdallah, Laroui. *L'histoire du Maghreb. Un essai de synthèse*. Centre Culturel Arabe, Casablanca, 1995
- Ainas, Yanis. Ouarem, Nacer. Souam, Saïd. *Les hydrocarbures : atout ou frein pour le développement de l'Algérie? 25 ans de transformation post-socialiste en Algérie*. Revue Tiers Monde. Ed. Armand Colin, Paris, 2005
- Amara, Hamid Aït. *La terre et ses enjeux en Algérie*. Revue du monde musulman et de la Méditerranée, Ed. Edisud, Aix-en-Provence, 1992
- Balta, Paul. *Le grand Maghreb. Des indépendances à l'an 2000*. Ed. la Découverte, Paris, 1990
- Ben Hounet, Yazid. *L'Algérie des tribus*. Ed. l'Harmattan, Paris, 2009
- Benchichou, Mohamed. *La Parfumeuse. Émilie Busquant, femme de Messali Hadj, mère du drapeau algérien, militante acculée*. Ed. Koukou, Alger, 2012
- Brondino, Michele. *Il grande Maghreb: mito e realtà*. Centro studi per i popoli extraeuropei dell'università dei Pavia. Ed. Franco Angeli, Milà, 1988
- Calchi Novati, Gianpedro. *La rivoluzione algerina*. Ed. dell'Oglio, Milà, 1969
- Camps, Gabriel. *Les berbères. Mémoire et identité*. Ed. Errance. Paris, 1995
- Chaker, Salem. *Berberes aujourd'hui*. Ed. L'Harmattan, Paris-Montréal, 1998
- Claisse, Alain. Conac, Gérard. *Le grand Maghreb. Données socio-politiques et facteurs d'intégration des Etats du Maghreb*. Ed. Economica, Paris, 1988
- Del Boca, Angelo. *Gli italiani in Libia. Tripoli bel suol d'Amore*. Ed. Mondadori, Milà, 1997
- el-Khawas, Mohamed. *Qathafi's ideology : the theory and practice*. Tripoli, 1984
- Esposito, John, Obert, John. *Islam and democracy*. Oxford University Press, Oxford, 1996
- Hachid, Malika. *Les premiers Berberes*. Ed. Edisud, Aix-en-Provence, 2001
- Kaddache, Mahfoud. *Histoire du nationalisme algérien*. Vol.1, Ed. EDIF Paris-Méditerranée, Paris-Alger, 2003
- Kadri, Aïssa. *Histoire du système d'enseignement colonial en Algérie*. Ed. ENS, Tours, 2011
- Kapuscinski, Ryszard. *Ébano*. Crónicas Anagrama, Barcelona 2012
- Kessel, Patrick. *Guerre d'Algérie: Écrits censurés, saisis, refusés (1956-1961)* Ebook 2005
- Lahouari, Addi. *Sociologie politique d'un populisme autoritaire. Algérie, 50 ans après*. Ed. l'Harmattan, Paris, 2012
- Laurent, Samuel. *Sahelistan. De la Libye au Mali, au coeur du nouveau Jihad*. Ed. du Seuil. Paris, 2013

- Le Cour Grandmaison, Olivier. *Coloniser. Exterminer. Sur la guerre et l'État colonial*. Ed. Fayard, Paris, 2005
- Kaddache, Mahfoud. *L'Algérie durant la période ottomane*. Office des publications universitaires, Alger, 1991
- Manière, Laurent. *Le code de l'indigénat en Afrique occidentale française et son application au Dahomey (1887-1946)*. Université Paris VII, Paris, 2007 (tèse doctoral)
- Martínez, Luis. *La guerre civil en Algérie: 1990-1998*. Ed. Karthala, Paris, 1998
- Méléro, Antoine. *La Main Rouge. L'Armée secrète de la République*. Ed. du Rocher, Paris, 1997
- Meynier, Gilbert. *Histoire intérieure du FLN*. Ed. Fayard, Paris, 2002
- Nietzsche, Friedrich. *Más allá del bien y del mal*. Ed. Alianza, Madrid, 2012
- Pakenham, Thomas. *The scramble for Africa. White men's conquest in the dark continent 1886-1912*. Avon Book, 1991
- Pappé, Ilan. *The modern Middle East*. Roudleedge, 2005
- Pirelli, Giovanni. Kessel, Patrick. *Le peuple algérien et la guerre: lettres et témoignages (1954-1962)*. Ed. l'Harmattan, Paris, 2003
- Romano, Sergio. *La quarta sponda*. Ed. Longanesi, Milà, 2005
- Robin, Marie-Monique. *Escadrons de la mort, l'école française*. Ed. la Découverte, 2004
- Roussi, Moncer. *Population et société au Maghreb*. Ed. Ceres production, Tunis, 1983
- Segura, Antoni. *El Magreb: del colonialismo al islamismo*. Publicacions de la Universitat de Barcelona, BCN 1994
- Segura, Antoni. *Estados Unidos, el Islam y el nuevo orden mundial. De la crisis de los rehenes de 1979 a la primavera Árabe*. Alianza Editorial, Madrid 2013
- Sola, Emilio. *Argelia, entre el desierto y el mar*. Ed. Mapfre, Madrid 1993
- Smith, Stephen. *Atlas de l'Afrique. Un continent jeune, revolté, marginalisé*. Ed. Autrement, Paris, 2005
- Stambouli, A. Zghal. *Urban life in Pre-Colonial North Africa*. The British Journal of Sociology, Londres, 1976
- Stora, Benjamin. *Algeria (1830-2000): A short History*. Cornell University Press, 2004
- Tamine, Emile. Stora, Benjamin. *Immigrances. Histoire de l'immigration en France au XXe siècle*. Ed. Hachette Littératures, Paris, 2007
- Thomas, Guillaume. Raynal, François. *Histoire universelle, depuis le commencement du monde jusqu'à présent*. Vol.8
- Toumi, M. *Le Maghreb*. Press universitaire France, Paris 1988

- Turnbull, Stephen. *The Ottoman Empire 1326-1699*. Ed. Essential Histories, Londres 2003
- Turner, Bryan. *Marx and the End of Orientalism*. Islamic Studies. Ed. Routledge Revival, Ebook, 2014.
- Valensi, Lucette. *Le Maghreb avant la prise d'Alger*. Ed. Flammarion, Paris, 1969
- Vignes, Kenneth. *Pour une histoire de l'Algérie: le système des rattachements*. Ed. EHESS, Paris, 1960
- Wieder, Thomas. *José Aboulker, neurochirurgien, grand résistant*. Le Monde, Paris, 2009
- Yacono, Xavier. *Les pertes algériennes de 1954 à 1962*. Révue de l'Occident musulman et de la Méditerranée, Marseille, 1982
- Zaater, Miloud. *L'Algérie de la guerre à la Guerre*. Ed. l'Harmattan, Paris, 2003

7 - Pages Web

Centres de recherche Afrique et ONG's

www.greenpeace.org
www.realinstitutoelcano.org
www.alarabiya.net
www.warem.uni-stuttgart.de
www.africom.mil
www.alarabiya.net
www.mediterraneanaffairs.com
www.worldlil.org
www.refworld.org
www.laveudafrica.com
www.jeuneafrique.com
www.afrik.com
www.voltairenet.org
www.statoids.com
www.worldaffairsjournal.org
www.realinstitutoelcano.org
www.whc.unesco.org
www.centrederechercheberbere.fr
www.historvius.com
www.rebelion.org
www.africultures.com
www.univ-paris13.fr
www.webguinee.net
www.la-kabylie.com
www.santemaghreb.com
www.jazairnews.com
www.slateafrique.com
www.afriquepluriel.ruwenzori.net
www.ecoi.net
www.europe-solidaire.org
www.iemed.org

www.migrations.besancon.fr
www.democracy-reporting.org
www.revues-plurielles.org
www.maghrebement.com
www.uneca.org
www.cooperaciocatalana.gencat.cat

Actualitat

www.lavanguardia.com
www.the-guardian.uk
www.tripolipost.com
www.libyaherald.com
www.internacional.elpais.com
www.internazionale.com
www.directa.cat
www.tv3.cat
www.manifesto.it
www.reuters.com
www.monde-diplomatique.fr
www.naiz.eus
www.rt.com
www.bbc.co.uk
www.clio.fr
www.at-tawhid.net
www.france24.com
www.elpais.com
www.marxists.org
www.djazairess.com
www.adlaitoday.org
www.francetvinfo.fr
www.theguardian.com
www.lutte-ouvriere.org
www.lequotidienalgerie.org
www.lemonde.fr
www.rebellyon.info
www.mondialisation.ca
www.politique-actu.com
www.socialwartch.org
www.arte.tv
www.bataillesocialiste.wordpress.com

Webs de recerca i institucionals

www.britannica.com
www.indexmundi.com
www.worldatlas.com
www.histoire-image.org
www.gallica.bnf.fr
www.anom.fr
www.eia.gov
www.histoiredroitscolonies.fr
www.legifrance.gouv.fr

www.larousse.fr
www.museedeslettres.fr
www.archiveseroe.eu
www.oxfordjournals.org
www.dh-toulon.net
www.babelouedstory.com
www.herodote.net
www.northafricaforum.org
www.persee.fr
www.recherches-sur-le-terrorisme.com
www-liberte-algerie.com
www.anneemaghreb.revues.org
www.recherches-internationales.fr
www.ambientediritto.it
www.transactiondalgerie.com
www.consulatalgerie-paris.org
www.cgdev.org

9-Suports audiovisuels

Lallaoui, Mehdi. Langlois, Bernard. *Les massacres de Sétif – un certain 8 mai 1945*. Paris, 1995

Bouchareb, Rachid. *Hors la loi*. Studio Canal, Paris, 2010

Pontecorvo, Gillo. *The battel of Algiers*. Rialto Pictures, Milà-Roma, 1966

Beauvois, Xavier. *Des dieux et des hommes*. Armada Films. France 3, Paris 2010

TSR2. Documental. *La torture en Algérie*. Suïssa, 2008

ARTE TV. Algérie. *Une jeunesse sans printemps!* 2014

